

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

IX. évfolyam – 2014. február

VENDÉG:

A HÉTTORONY IRODALMI MAGAZIN

ORGANIKUM:

LUDVIG ZOLTÁN JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA NAGYKANIZSÁN

MŰZEUMI KURÍR:

AKNAY JÁNOS ÉS AZ IKON

NURIDSÁNY ÉVA CSÍKSZEREDAI ÜNNEPI ALBUMA

KOLOZSVÁRI „SZÓ-KÉPEK”:

GÁRDONYI, JÉKELY ÉS WEÖRES EMLÉKÉRE

MARGÓ

DR. TÓTH DÉNESTŐL – ILLÉS ÁRPÁDON KERESZTÜL – WEÖRES SÁNDORIG

TORONYNAPLÓ:

HOLLÓ LÁSZLÓ-DOKUMENTUMOK /RENOIRT OLVASÓ HOLLÓ

VITÉZ FERENC

**irodalmi és művészeti
folyóirata**

**55. kötet
(41. megjelenés)**

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, IX. évfolyam; 2014. február
(55. kötet; 41. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

ferko824@gmail.com;

Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.;

+36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a *www.licium.hu* oldalon és az *Országos Széchényi Könyvtár*
Elektronikus Periodika Archívumában (*www.epa.hu*)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban, közgyűjteményekben és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni *BLONDEX Művészellátóban*, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – TULAJDONOS: KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 55. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2013. DECEMBER 20-ÁN VOLT.

A NÉZŐ • PONT 56.,
2014/MÁRCIUSI (ÉS KÖVETKEZŐ) KÖTETEIBŐL

Irodalom és újságírás:
A 150 éve született Bródy Sándor publicisztikája

A Néző • Pont vendége:
az AGRIA folyóirat

Visszatekintés:
Maklár Kálmán *Encore* című kiállítása

Múzeumi Kurír:
Kortárs képzőművészet – történelmi környezetben:
a Vay Ádám Múzeum képzőművészeti gyűjteménye
A nagykanizsai Brunner-gyűjtemény
A 30 éves Kós Károly Művészeti Középiskola kiállítása

A Tánc világnapja elé:
Albumajánló – Járjunk egy szép táncot!
Az Európa díjjal kitüntetett Debreceni Hajdú Táncegyüttes 60 éve
Táncművészet és tudomány
„Táncos” versek

Kitekintő:
Magyar szentek Rómában

Margó:
Folyóiratszemle, valamint:
Baranyi Tibor Imre: Hagyomány és magyarság
Csillag Endre (szerk.): Visszfény – Nagyrábé
Erdei Sándor: Búcsú az ecsettől
Gaál Botond – Végh László: Fenntartható élet és vallás
Szigeti Jenő: Letűnt korok, régi titkok 1–2.
Tar Károly: Megrajzolt szavak
Weöres Sándor: Elhagyott versek

Toronynapló – Képzőművészeti figyelő
Haikuk; A facebook és a költészet; Vizuális csapdák a kommunikációban:
a vizuális retorika kihívásai; Váci András (Váci Mihály-)illusztrációi;
Ladányi Mihály emlékezete; A 25 éve elhunyt Márai Sándor publicisztikája

*Lapok Holló László
grafikai jegyzetfüzeteiből*

A folyóirat megjelenését támogatja:

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
KULTURÁLIS ALAPJA

nka

Nemzeti Kulturális Alap

szeretnék
egy madár éneke
lenni amikor ébredsz
és azt hiszed hogy angyal-
mosoly harmatozza át a levegőt

(Komiszár János
akvarell festményéhez)

SZÍNEKRE SZAVAK – RÉGIEK ÉS ÚJAK

Őszi kiállítás Komiszár Jánossal a DOTE Elméleti Galériában

Komiszár János Holló László-díjas festőművésszel közösen egy évtizeddel ezelőtt, 2003-ban készítettük el az első kétkézes kötetünket. A *Szürmok csókolóznak* című több mint 30 (nagyobb részt akvarell) virágcsendélet és egy nagyobb csokor, a virágtematikát főmotívumként végigvonultató vagy költői képelemként fölidéző vers megszemélyesítő metaforája volt. Néhány költemény már akkor is a festőműteremben, képek előtt született meg. 2005-ben aztán *Színekre szavak* címmel látott napvilágot az a vers- és képalbum, melyben mintegy 40, eredetileg is kétkézes lapunk szerepelt: a frissen készült akvarell kompozíciók a helyben hozzájuk komponált kézírásos versekkel váltak teljessé (vagy épp sikertelenné – sajnálom nagyon, hogy néhány remek akvarellt elrontottam a szöveggel). Ezek a lapok több

kiállításon bemutatkoztak (Debrecenben, Máriapócon) – s Komiszár János most egy újabb válogatást készített, amelybe néhány friss munka (és vers) is bekerült. Alább közlök egy kisebb összeállítást az új lapokból (ennek a csokornak része a nyitó oldalon látható mű is).

VÍZPARTI IMPRESSZIÓK I.

hajnalban még Holdat
álmodtam telt csípőt
ahogy mozdul az idő alattunk

a világ végén most
ketten vagyunk

VÍZPARTI IMPRESSZIÓK II.

izzadt fények
sugárzó sárga vér a tó vizén
Szindbád még látta
amint a lány egy reggel
barackfavirágnak öltözött

most elriadnak a füvek és dalok
a hiányt-ölelések
átles a halál egy felhőn
nyaldossa hullám a szirmokat
az ég és a part között

EZT AZ EGET NEKEM...

Ezt az eget nekem hagytad itt,
 hogy sóhajtsak bele valamit,
 egy mihaszna dalt
 reményt, rózsafényt,
 a falak mögül ránk szakadt imát.

Sóhajom mint az őszi köd
 nehéz – ám ha kell, hát
 álmodok föléd egy táncos
 virágú sárga dáiát.

ÖRÖKKÉ

a kezed fogom
 október végén – örökké
 varjúfalevél hull
 az álmaimra

CSÓNAKOS

elszívta erőnk a korai nap
 kiapadt a csók
 csak remény maradt
 csónaktestünk fáradt
 úgy vár egy hajnali záport
 mely rügvet növeszt
 a fának

SZAVAIM SZIRMOK...

szavaim szirmok lennének
 májusi égen szállnának
 kilelkeznék a fészket
 szálanként a bú alól
 árva madarak álmának

HARMAT LESZEK

Én olyannak láttam
az eget, mint a márciusba
bennszakadt reményt.
Én hozzáfestettem még a búza-
föld szagát s a kéklő dombokat.

Lebegek széllel égi pórén –
harmat leszek a rügek bőrén.

A NAGYTEMPLOM TORNyai KÖZÉ II.

Létra a fényhez.
Fény a reményhez.
Átjáró a szívek között.

DEBRECEN, AZ ŐSI VÁROS címet kapta a kiállítás másik nagyobb egysége. A Nagytemplom tornyai közé írt háromsoros – itt is a keleti haiga hagyományokat követve – még nem szerepelt a Komiszár János legújabb színes akvarellsorozata mellé válogatott versek között (az első változat azonban igen – 26. oldal).

A Debrecenről készült színes ecsetrajzok csokráról (összesen 36 munkáról van szó) már közöltem egy bemutató értékelést a folyóirat 52–53. kötetében (s ez a szöveg nagyjából hasonló változatában olvasható az új debreceni versantológia bevezetője gyanánt). A Nova Humana Egyesület által megjelentetett antológiát – és annak képi anyagát – előbb Hajdúszoboszlón, a Béke Hotelben mutatták be még októberben a Suliszerviz Oktatási és Szakértői Iroda országos pedagógiai szakmai konferenciája keretében. Ez az önálló tárlatanyagként is kiállításra alkalmas sorozat debütálhatott Debrecenben a november 10-én megnyílt kiállításon. (A bemutatonak remélhetően lesz folytatása is – érdemes volna.)

A Néző • Pont vendége

(www.7torony.hu)

HÉTTORONY IRODALMI MAGAZIN

KÖMŰVES KLÁRA versei:

KISKARÁCSONY

*

**

Én úgy
hiszem, hogy
létezésünk állaga
szilárd, így sorsunk útjain
a bűn csak cseppfolyós lehet.
Tehát, ha vétkekre
nézek vagy csak önmagamra,
tudva, néha én is az vagyok, elutasítom
az álomszóhasználatot – tökély, s elmémbe
hívom inkább azt a szót: esély. Nézz a sikátorra,
melynek minden macskakövét ismeri a lábad! Tekints
a házfalakra, melyeket pillantásaid ezerszer
körbejártak! Bízz a segítőtársaidban, akik magányodtól
ittas falfirkáid veled festik át – vigyél színekkel abba szép lelkedhez
méltó hű-harmóniát! Ahol ezerszer elbotlottál, készülj a sebeid okozta
kőre – magadtól messze elhajítsd! Nyitott szemekkel járj az úton s ahol csak tudsz;
segíts! Sötét szobák, pókhálós zegzugok helyett, válaszd a fényt – a sötétség
vallatósobákra vall, esélyadód a fény. S ti vétkes terhe alatt élő megtört
emberek, az ünnepekben lelketekből tündököljetek!

Különüljön
bennetek
a Voltam
és Vagyok.
Ha jó emberré
lettetek, azok maradjatok!
(Múltunk távol – jövőnk messze – bízni illik a jelenbe.)

IMAMALOM

Túl tág a
pirkadat,
átözönlik
rajta most
a fény – a
lábam rest

a ténykedésre, ám az egyre éhesebb nap tőlem
száz csodát remél. Legyen meg hát az óhaja, elé
vetem imámmal minden képzetem, s szavaimra

hogya valóban
vár a hajnal, csak
várjon még, bizony
ma megleckéztetem.

Legyen most egyetlen
szándékban száznál jóval

több csoda; Isten áldjon minden embert!

– Tudom, ha működik, elér mindenhova. –

BÁRHOGYAN SZERETNI ÖNMAGAM

Ma úgy vagyok, akár a géprongy félig még a szögön,
félig meg már a polcon. Itt se-ott se nincs haza, közben
meg észbontón laza, mint rendezett hajból a kósza tincs,
ha véletlen kilóg, a passzentosság csak szélesít, rafis kis
tinccsel tíz kiló simán tagadható, de tagadni bármit is -
minek, főleg, ha úgy vagy, mint a rongy: polc és szög
között bizonytalan kis foltjaid szeretve mégis piszkosul.

TÁRLAT

Lüktetni kezd a délután.
Csak fény. Mintha Egry
ecsetje. (Szél, de leheletnyi.)
Zsibong a móló. Pecások.
Ma adakozó a tenger. Ezüst
pikkely csillan, telik a szák.
Be-bevillan egy kármin
vitorla: készül az Aba-Novák
vázlat, s mint tempera, szárad
a fény és a láthatárra, messze,
ezerlyukú, elfelejtett
vászonként, ráfeszül az este.

CSONKA VERS

fogódzó nincs csak fél szavak
kettéfürészelt útjelek
ki tudja hova nem vezet
álom volt kézzelfogható
vagy füstként lebbenő való
titkot feszítő ismeret
ki tudja mi a nem lehet

tépett papíron csonka vers
illesztené a gondolat
ragasztaná a képzelet
ki tudja már hogy volt-e rím
és neki írtam vagy neked

Kelebi Kiss István illusztrációja

SERFŐZŐ ATTILA versei:

LEJTŐN

Mindig úton vagyok,
árnyékcsapások követ koptatom,
van, hogy felöklel a zörgő szél is,
vagy éjemre nem hull oltalom.

Nézem az idő bogait,
az elvesztett-mögöttséget,
ott nem zenél elcibált szó,
hangokból sarjad az ének.

Hűtlen csillagokat számolgotok,
hisz' pompájuk álvalóság,
rég elpusztultak az űr peremén,
de fényüket egyre ontják.

SUGÁR-ÚT

Az elvénülő Nap
látóhatárom peremébe harapott,
s a meghízott bíbor mögött
konok, csontig hasító alkony lebeg.

*

Lépésem nyomodban zörget,
hűlt lelkem érted didereg...

*

Földre hullt az utolsó égiszikra,
talpra áll az est.

ALBATROSZON

Széles sugár mögül csapdos árván,
az eltűnődő kor tetején,
mélységes csönd ül hatalmas szárnyán,
a nyugalom varázsa, és én.

Az Óceán csupasz, mérhetetlen,
Föld, s az Ég is ropant távol,
olajágot viszek jobb kezemben,
balomban a szűzi láng táncol.

Utak – Serfőző Attila festménye

KISSLAKI LÁSZLÓ:

*Suhajda erre kirúgott, mint egy öszvér...*GYURGYALAG ÉS A TÓGYELŐ MÉHEK

Kimúlt a Zöld Malac a falu végén. A hajdani kocsmá helyére a Zöld Disznó étterem húzta magát emeletmagasra. Köréje házakat húztak, s az árkád alá látványpék költözött saláta bárral. Az elején még csak a városjárta népek tudták, hogy mit is mérnek benne.

A hajdani Malac azért még újraéled az osztálytalálkozón. Hiszen mi hordozzuk lelke darabkait. Már későre járt, mikor befutott Béla Suhajdával. Nem csoda, hogy együtt jöttek, hiszen a gyerekkori barátok szomszédok, s a szőlészetben is évtizede együtt dolgoznak. Nagy lett az öröm, mert bort pakoltak az asztalra. Egy pillanatra csend lett, mikor megláttuk az üvegre ragasztott madár képét.

– Gyurgyalag: az év madara – mondta Suhajda, s mindenki a hajdani pofonra gondolt, amit Szabó Bélától kapott érte. Én meg, mint álomban, visszazuhantam a klottgatás korba, újraélni, ahogy ez megesett.

*

Nagypapa már koradélután megjött a hegyről, mert Badacsony felett beborult az ég. Viharban meg csak a bolond permetezi a szőlejét. Miután kifogott, bevitte a zsákot és a demizsont a konyhába, én addig bekötöttem Reményt az istállóba. Hadd szusszanjon békével az eszeveszett vágta után. Jól tette, hogy most nem vén ló módra járt, mert, ahogy az első villám kettévágta az eget, már elégedetten szénázhatott a száraz jászolnál; korához képest még jól szedi a patáit. Sok büszke kiskanca megirigyelhetné.

Mire végeztem, kisütött a nap, de csak egy pillanatra, mert látta, még vadabb felhők igyekeznek felé. Odabent nagypapa már túl volt a levesen. Éppen a nyúlpor-költbe aprította a cseresznyepaprikát, mikor rám hunyorított:

– Aztán mit pofozkodtál már megint? – kérdezte, majd meghúzta a borosüveget, aki időközben kéz közelbe lopakodott a gazdájához.

– Semmit, nagymama rosszul mondta. Nem én, hanem a szekszárdi újgyerek, Szabó Béla verekedett Suhajdával. Úgy kezdődött, hogy Laci dicsekedett neki, hogy apjától egy forintot kap minden gyurgyalagért, mert az a madár öli a méheket. Persze mi tudtuk, hogy rengeteg kaptár van a kertjünkben. Aztán mikor épp azt mondta, hogy a héten már húsz forintot vadászott, Béla felugrott, s lekent neki egyet. Akkorát csattant, hogy majd betörte a nagyablakot. Suhajda erre kirúgott, mint egy öszvér, de rögvést felordított, mert véletlenül a pad sarkát találta el. Persze mezt-

láb. Pál atya éppen bejött, s közübük állt, de nem vágta fejbe Bélát, pedig ő kezdte a verekedést. Ehelyett csendesen elmagyarázta, hogy a természet nem ismer jót vagy rosszat; meglenne nélkülünk is. Ez csak az emberek találmánya, aszerint, hogy melyik hoz hasznot vagy kárt számukra. Holott Isten teremtménye mind, s csak azt teszi, amire született, s így alkotja a sokmilliárd lény az egyetemes, élő világot.

Nagypapa erre csak szótlan rábólintott, miközben nagymama leszedte az üres lábast az asztalról. Na meg a tiszta poharat is kivitte, mert az eddig is csak feleslegesen duzzogott a borosiüveg mellett.

– Meg, ha többet akarsz tudni arról a madárról, kérdezd csak meg Szalajtnót, ő tud róla mesélni. Méhesük volt, míg élt a férje.

Ennek örültem, mert szeretem Ica nénit, mert mindig olyan jó a szaga, mikor reggelente áthozom tőle a tejet.

Másnap persze korábban mentem a kannával. Még néhány tojás is kéretett a nagymama, mert az új kakast csak a jövő hétre ígérte a keresztanyám. Ugyanis a mostani már nagyon öreg, s az utóbbi időben ritkán végzi a munkáját. Azt is kedvetlenül.

Ica néni éppen akkor kelt fel a fejszékről mikor ráköszöntem az istállóban.

Később a konyhában, miközben előrehajolva tejet szűrte a kannába, rákérdeztem a méhészmadárra. Felpillantott, és elkapta a tekintetem, hogy mit nézek a blúzán olyan vágyakozva, de csak mosolygott, s leült a sámlira.

– Az igaz, hogy az egy gyilkos fenevad a méhek szemében, bár inkább csak borús időben keresik fel a kaptárok környékét. Nálunk ritka, inkább a löszpartos vidéket kedvelik, ahol gyakran fészkelnek. Egy okos méhészt nem csapja ki legeltetni ilyen környéken a méheket, bármilyen kíváncsan virítana is a lucerna virága. De a méheket pusztítja a sok közül még a fecske, rigó, meg télen a cinke is. Az

egér meg kész katasztrófa, a méhészeknek. Fülledt éjszakákon, a kaptár alján is veszély lapul. Időnként sunyi varangyok nyalnak le párat a tőgyelő méhek közül.

Erre én csak értetlenül néztem, de Ica néni megmagyarázta, hogy ezt akkor mondják, mikor a méhek zsúfoltan lihegnek a kaptárban, sokan a kijáratához mennek és összekapaszkodva, fürtökben lógva levegőznek a szabadban. Így több hely marad azoknak is, akik bennmaradtak.

Takács Zoltán illusztrációja

Ekkor már nevettem, mert elképzeltem, amint egy békula a csillagos ég alatt szerelmével közös jövőről álmodozik. Időnként meg felnyúl és lekaszt egy-egy méhecskét a fürtből, és cukkedli gyanánt kínálja vele kedvesét.

Odahaza elmeséltem a nagymamának, de még este is derültem, mikor eszembe jutott.

Másnap, mikor benyargaltam az osztályba, majd hanyatt estem a meglepetéstől. Ugyanis Suhajda éppen azt magyarázta Bélával nagy egyetértésben, hogy a gyurgyalag milyen remek madár, mert egyes vidéken a gazdáknak nem kell bogárirtó permetlére költeni. Ezek a színes szárnyasok ingyen megzabálják. Később mikor Pál atya bejött az órára, örömmel látta a két gyerek friss barátságát. Mondta is, hogy békességgel és megértéssel mindenről lehet beszélni, mert csak a tudatlan ember érvel ököllel.

Persze csak később tudtuk meg, hogy még aznap este Szabóék átmentek Suhajdáékhoz egy üveg borral, bemutatkozni. Hiszen újak a faluban. Béla meg bocsánatot kért a pofonért. Aztán hozzátette, hogy ő is tudja, hogy az ember elvan méz nélkül, de azt is, hogy méhek nélkül meghal a természet. Erre Laci arca felragyogott, s hirtelen megölelte a barátját. Mire elfogyott a bor, a felnőttek is jól összejöttek. Akkor elámultam, hogy milyen csodálatos véletlen a világ. Suhajda sem gondolta, hogy egy jó barátot kap egy pofonért.

CSONTOS MÁRTA

HANGULAT

Csak néhány toldalék
marad az igeragozásból.

Jelet
adni már nem tudok,
nincs hozzá közöm.

Eltévedt pont vagyok
a körön.

Erdők illatába kortyolok.

A délután szöttese mögött
lángolva táncolsz az ablakon.

HÉTTORONY IRODALMI MAGAZIN – *www.7torony.hu*

2006. június 3., szombat 15:50. Ez a *Héttorony irodalmi magazin* születési dátuma; atyja: *Verő László*. Az internetes irodalmi portál tagjai a világ minden pontjáról bejelentkezhetnek és küldhetik írásaikat. Több mint 600 nyilvántartott tagjuk van, 13-an már magasabbról figyelik a toronylakókat – ahogy az alapító is. 2007-ben váratlanul itt hagyta virtuális kávéházát, a stafétát *Serfőző Attila* vette át, aki azóta is a torony főszerkesztője, munkáját öt szerkesztő segíti. A toronytalálkozókat Verő László indította el – 2006 szeptembere óta 15 felolvasóesetet rendeztek az ország legkülönbözőbb helyszínein (Győr, Debrecen, Szeged, Komárom, Kecel, Gödöllő, Baja, Nyíregyháza). Az itt publikáló szerzők közül sokaknak jelent meg önálló kötetük, s három 7torony-antológia is napvilágot látott.

SZILÁGYI HAJNI:

ÉJFOGYATKOZÁS

Kihűlt csillagokat számolsz
hangosan. Csendembe tolakszik
az éjszaka, és már én is veled
számolom az árva fényeket.

Téveszthetetlen pillanat
lesz, mikor majd elérjük
az ezredik csillagot ...
De az idő egyre lassabban
halad. Felhőket bont, kört
rajzol, hegyeket vonszol,
szakadékokat ás.
majd elhagy...

Nincs part. Nincs visszaút.
Álmaink befagyott éjtő mellett
virrasztanak, az égre akasztott
holdfogyatkozás alatt. Mellénk
ülnek az emlékek. Vaskos
könyveket, összefirkált képeket
hord körénk az éjszaka,
tűzet rak Isten ...
hogyan ne fázz, hogyan hidd
a csendet, s benne a zajt.

(olvadnak a fények)

Szemedben megfeythetetlen dalok,
verssorok, befejezetlen képek.
Madártávlatok. Szívzárványok.
Szádra tapadt szótlanságodhoz
hiába bújok, dacos vagy,
mint egy gyermek,
talán sírsz, talán sírok,
Talán mindegy.

Kölcsönadom szárnyaim,
ha...

Ha életem peremére
költőznél egy végtelen
dráma nézőjeként.
Őrületség – mondanád,
pedig ez is egy mese lenne,
csak az én világomban, az én
álmaimmal, az én hőseimmel.

Átlépjük a valóság kihalt
világát. Nappalra vált
az éjszaka, gyűrt felhők ülnek
a fákra, fáradt angyalok
repkednek felettünk, szemükben
ázott hajnalok álmodnak,
fájót, mennyei-édeset...

Ne félj. Ezt is túléljük, vagy
ez is csak egy túlhordott nap
lesz, egy vajúdás, egy istentelen
zuhanás. Valami lebegés,
valami semmibe kapaszkodás.

Napmadarak fészkelnek
szívedben. A fény megfolyik
az arcodon. Hideg ágon hintázunk,
ezer, ezeregy...

(elfogytak a csillagok)

SZIKORA ZSÓ:

DOBOG

semmit sem túlságosan
mindent csak épp annyira
hogy maradjon nyoma
a tudat alatt s a szívburokban
ne véssen ne szakítson
kiáltás helyett suttogjon
cirógassa a csöndet
árnyék legyen könnyed
sóhajban elfúló
lélegzetnyi bűvölet
ismételje meg újra
rejtjeles üzenetét a múltnak
tadam tadam tadam
szabad
szeret
marad

PÉTER ERIKA

TORZÓ

Miatta gyűjtöttek
virágport a méhek,
s puha péppé
rágták a viaszt,
valaki pamutból
sodorta kanócát,
s én tőle reméltem
sötétben vigaszt.

FURUGLYÁS RENÉ:

ÁRNY

Tarkódon liheg,
közeleg már...
Mögötted oson,
ujjbegyen jár.
Mozdulat kísért,
megfordulnál.
Lélegzet szakad,
szíved megáll.
Halkan zizzenő
szomszéd bokor.
Villanó árnyak
lelke komor...
Léted az övé,
téged akar.
Csendesen szólít,
elnyel hamar...

Különös gyertya volt;
önmagától fénylett,
de egyre sápadtabb lett
és ingatag,

a fehér gyertyaszál
még félig sem égett;
elragadta lángját a huzat,
s az asztalon csupán
az ünnep
torzója maradt.

BÁTAI TIBOR VERSEI

NEM TUDOM

LORCA

lehullt az erkélyt befutó
rózsa szirma
írna költőnk új románcot
ám indázza
Granadát ármány-borostyán
dült erkélyek
romjain a rózsák szirma
mind lehullt
őrült szélben szírom-özön
jár halottas
táncot és borul a tájra
bakacsín árny
duende fekete szivárvány

TÓTH ZITA EMESE VERSEI:

KONVENCIÓ

Én már lekéstem arról,
hogy bármit is várnék,
lassan már az is kevés,
ha tényleg van szándék,
és ahogy múlnak hetek,
egyre könnyebben hagy hidegen,
ha két perc alatt lesz ismerősből idegen.

Ölelem azt az egy percet,
aztán el is múlik rögtön,
hogy ami belül dobban,
azt mégse kívülre öltöm,

hogyan csinálja, s azt sem, én hogy csinálom,
mi lesz úrrá számtalanszor elejtett vad
láttán a vadászon, hogy támadjon újra
űzni kedve, aztán összekeveredve
a vadász zsákmány, a zsákmány pedig vadász
legyen egyben – csak azt tudom, hogy kezdettől
négyen vagyunk egymással mi ketten.

DUDÁS SÁNDOR

MAGÁNY

Nap zárójelben. Éjszaka.
Holdfény. Estikék illata
a nyitott ablakon beleng.
Kívül-belül átölel a csend.
Rám csukott ajtó, rézkilincs.
Fényben játszottam. Árnyam sincs.
Hiányok jelzik: létezem.
Valahonnan két macskaszem
figyel: én volnék a másik?
Gyanakszik a múlt haláláig.
Fordulj meg, emlékfilm-vágta!
Szólt szavak, vissza a szájba!
Holdfény. Estikék illata.
Nap zárójelben. Éjszaka.

nem kell lássa senki,
ahogy kifordul a világ,
lassú rágással kell enni
az összes elkövetett hibát.

OUTRO

Amint köd éled fel, ágtető alatt ég
a ház. Mi lesz minden éji tánc után? Rét
helyén sivár, elhaló terek. Felejs el,
ma nem vagyok fény, ma nem megyek veled.

NAGY HORVÁTH ILONA VERSEI:

FÉL, ÁLMOS

Csillagomról nézlek,
csillag,
kései, rosszkor jött ringató.
Hagyom magam,
andalít az örvény,
szemébe nézve, hogy
kék leszek,
ajkán, hogy formálódik
játszva
a szó.

Elfáradt mostanra a
könnyűléptű este,
puha csend
hull
álomnak az elvékonyult csendre,
idekint hallgat, szuszog
a ház,
homlokomra
lázat ken
a nagy, tintaszemű
óriás.

KERTI KÁROLY GYÖRGY:

VÍZTÜKÖR-HAIKU

némely víztükröt
feltekerve elvinnék
mint egy szőnyeget

VADLÚD-HAIKU

vadlúd zsivajból
ma kihallatszott egy szó:
újratervelés

ELÉNK TERÍTI

Mikor huhogva ránk terül az éjjel,
puhán kerengő vágyat ölt szobánk
homályos ablakán kinéz a holnap,
úgy estfelé, ha ködbe ér az ág,
megnyújtja gyötrött tagjait egészen,
s vigyázva jár, akárha hallanánk.

Sovány vonalba zsúfolt rajz a látnok,
születnek sorra láztalan csodák,
elírt papírba hengerelt az elme,
dúlt álmain kis szürke pálcikák,
akárha harcba futna, küzd az ember,
riadt lelkében megszaladt világ.

Suhogva új időt lebbent a kelme,
kopott korok között kutatva mát
dobozba rejtett vászon ül kezére,
finom fonálba álmodott imát,
kivarrja mind a tűzvirágot lánggal,
s elénk teríti ékes abroszát.

ORGANIKUM – AVAGY: A MOZIPLAKÁTTÓL AZ UNIVERZUMIG

*Ludvig Zoltán születésnapi kiállítása
Nagykanizsán, a Plakát Házban*

A tiszta létformák nyomában. Ezzel a címmel írtam Ludvig Zoltán festőművészről egy, a 2000-es évek elején Debrecenben rendezett kiállítása után. Ismeretségünk is onnan fakad: találkoztunk a Kortárs Art Expón, kiállításain, majd Kendli-majorban, a művésztelep záró tárlatán, és meglátogattam a táborot műhelyriportok írásához is.

Ludvig Zoltán művészete expresszív vezetésű organikus szürrealizmus. Ebben a stílus meghatározásban minden elemzője egyetért. De vajon nem jóval árnyaltabb-e ennél a kép? – Az erényei közt sorolom a finom érzékiséget, az onnan kibomló, jelképiből merítő metaforikus tartalmakat, az ősi-ösztönös, érzékfeletti, ilyen értelemben transzcendens élmény-kontextusokat is.

Az organikus jelző pedig eleve magában rejtí az *archaikus* és *metafizikus* kettősségét. Avagy: az álom és a fohász helyzetét. A magban lévő csírlétet és a napban lévő fénylétet. A tágasságot az időben.

Üzenetjellegű, lényegsűrítő a születésnapi tárlat címe: *Organikum*. Ezzel az organikus szemlélet tárgyiasításának, a szerves világkép látványba sűrítettségének a problémájára utal. A *Moziplakáttól az Univerzumig*. Az alcímbe már némi áthallás van a *moziverzum* felé, a képzeletjátékra viszont ráfér a pontosítás.

Egyrészt: az organikus létszemlélet nem kezeli külön a mikro- és makrokozmoszt. Igaz, hogy a mikrovilágból indul, az állati és a növényi létezés, az állapot és a növekedés létezésélménye munkál, a fűszál növekedése, a mag csírázása ugyanolyan

fontos, mint a félelmetes (mintha madáchi) úr és a csillagmozgás a világegyetemben.

Másrészt: hétköznapi biográfiai tényről van szó. Ludvig Zoltán 18 éven keresztül dolgozott az egykori Béke moziban, 1971–89 között. A munkája az volt, hogy nagyméretű plakátokat rajzoljon és fessen, melyek az utcán, illetve a mozi előcsarnokában hetente kétszeri cserével ajánlották az aktuális filmeket. Ebből mutat be egy nagyobb kollekciót; ehhez a korábbi festmények szelektált sáta szinte törés nélkül folytató, az utóbbi másfél év munkáit fölvonultató, színvilágában dehumanizált, mégis érzéki és gondolati életmozgásokkal teli sorozat kapcsolódik.

A plakátművek között föltűnik a western, horror és a kalandfilm, a musical, akció, sci-fi és az orvosi krimi, a romantikus film, a történelmi és az életrajzi mozgókép – tulajdonképpen a '70-es–'80-as évek magyar filmforgalmazásának kínálatából kapunk egy gazdag ízelítőt. Ez már önmagában is dokumentum értékű, de vajon mit válaszolna rá Ludvig Zoltán, ha megkérdeznénk: ugyan, mit keresnek a filmplakátok a születésnap tárlaton (eltekinthet attól, hogy éppen a Plakát Házban vagyunk...)?

Talán azt, amit a jubileumi díszkiadásra könyveit válogató Mikszáth mondott, aki újságíróként Scarron álneven írta remekbe szőtt országgyűlési karcolatait. „Ha Scarron tekintettel volt Mikszáth Kálmánra, akkor Mikszáth sem feledkezhet meg Scarronról.”

Ludvig Zoltán festményei
Indián nyár 1.; 3. (előző oldal; jobbra, fönt)
Etűd (jobbra, lent)

Ha tehát a múlt napi újságműfaj elérte a maradandó irodalmi szintet, a parlamenti tudósításnak is ott a helye a Mikszáth-díszkiadásban. Hasonló lehet Ludvig Zoltán helyzete: Ha az amúgy egyetlen bemutatóra szóló plakát művészi lett – pusztá illusztráció helyett kifejezéssé is vált –, akkor ott van a helye a Ludvig '60 képei között.

Ráadásul a kapcsolat igen szoros a plakát- és képzőművészet között (nem csak a korábban reklámgrafikával és belsőépítészettel is foglalkozó Ludvig Zoltánnál). A műfajtörténeti vázlatot mellőzve: a modern művészi plakát 19. sz. végi európai meghonosítása Toulouse-Lautrechez, a posztimpresszionista festőhöz kapcsolódik. A Moulin Rouge megnyitására tervezett litográfiája a műfaj örök hivatkozási alapja. De a magyar szecesszió is ugyanolyan hévvel irányult az agitatív plakátok, mint az üzleti és a művészi kifejezés felé (minta értékűek Faragó Géza plakátjai; de a '20-as és '30-as évek filmplakátjai szintén kiemelkedő színvonalúak).

A plakát egyszerre megszólít és kifejez. Agitál és asszociál. Cicero retorikai alapelvei a vizuális kifejezés szintjén is működnek. A *docere/delectare/movere* (tanítani/gyönyörködtetni/mozgósítani) hármasból a *delectare*-elv is érvényesül.

Ludvig Zoltán *Klein ura* jóval több, mint a Delon-arcmás hívogató mázának fényezése – igazi dráma sejlik föl itt. A műfaji előírásokat követő szimbólumalkalmazás és az ugyanígy érvényes stilizálás kontrasztot teremt. Wajda klasszikusa, az *Ígéret földje* plakátja hatásos vizuális retorikai eszközökkel dolgozik, csakúgy, mint a többi mű – melyekre szintén csak utalunk.

Fúziós auto-adjekcióval éri el hatását az *Elveszett illúziók* plakátja – az egymás mellé helyezéssel a figura (az asszonyi átváltozások meglepő módozatait próbáló Udvaros Dorottya) önnön mását vegyíti, transzformálja az alkotó. A példák bővíthetők olyan képretorikai alakzatokkal, mint a helyettesítés vagy a detrakció (elhagyás); föltűnik még metafora, a halmozás, az inverzió és kontraszt (reflexív referenciális viszonyt mutatva: *És hamarosan a sötétség*); a komponálás a kicsivel és naggyal, előtérrel és háttérrel (*Kabaré*), a részlettel és egészszel; jelen vannak a ráutaló szinechdoché-, illetve a névcserés metonimikus kapcsolatok.

Ludvig Zoltán plakátjaiból:

Klein úr

Elveszett illúziók

Hazatérés

Ezek vizuális retorikai alakzatokként a kép és a költészet határain mozognak. A grafikai elemek mellett erőteljesek a festői hatások, a *Hazatérés* című film plakátján (az oldalsó és felső mezőkben) pedig már fölfedezhető az organikus festővilágot előlegező művész megszólalása is.

A plakátnál elkerülhetetlen az *ut pictura poesis* elv alkalmazása, követelmény a kép és szöveg együttes jelenléte, illetve a szöveg képi elemmé való átfarmálása. Egy-egy felületen szinte észrevétlenül oldotta meg ezt a feladatot a művész. Sőt, ebben a moziverzumban az érzelmek és hangulatjátékok is megjelentek.

A nemes alkalmiság, pillanatnyiség és világbenyomás (*univerzum-impresszió*), az egyszeri és az örök találkozik Ludvig Zoltán művészetében. Jellemző volt rá már korábban is, hogy a képen nem a végeredményt rögzíti, hanem egy állapotot ábrázol. Néhol maga is a zenei és képzőművészeti nyelven értelmezhető *etűd* címmel jelzi ezt a pillanatnyiságot.

A természet vázlatát és a teremtés gyakorlatát. A teremtés és a teremtet világ tükröképét, hiszen tükröződésekről van szó. Ami fent, az lent – avagy Valéryt idézve: Minden dolog másik oldala én vagyok, létezésem tagadásaimból áll össze; a tézisek és antitézisek hozzák létre a világ rendjét. – A rendben a szépséget; illetve maga a fény (szépség) iránti vágy teremti meg a rendet.

A diptichon- vagy triptichon-szerkezet a korábbi Ludvig-műveket is jellemezte, újabb képeinek felépítése azonban ezt az inverziós vagy transzpozíciós tükrözést felerősíti. A kép alsó és felső mezőjében mintegy a földi és kozmoszi lét analógiáit látjuk, s a motívumcserek során a tükörkép átalakul válasszá. Élő, valóban organikus referenciális kapcsolat jön létre a két képmező között, melyek gyakorta a domináns színhangulatok eltérése révén is különválnak egymástól. És noha azt érezni, hogy a szürkés, a hideg szín uralkodik, ezek a létmegjelenítések is tele vannak melegséggel, friss vággyal, szenvedéllyel, lelkesültséggel, parázssal.

Nem hagyományos történeteket olvasunk ki a képekből, hanem történéseket szemlélünk. A művész nem elmesél, hanem kis csodákat és ősi erőket villant fel abból a nagy történetből, ami maga az élet. Ami – Márai Sándor szavaival –

együtt s egyszerre izgalmas és érdekfeszítő; beleértve virágsarjasztó kerteket s mint a fölöttük lévő csillagok között kavargó vagy ámuló kozmikus szelet.

Ludvig Zoltán festményeinek „szereplői” (idézőjelben) látszólag semmilyen cselekvést nem végeznek. Alapvető organikus jegyként a kompozíció az élő szervezetek rendezettségét veszi alapul, ekképp a festő metafizikai tapasztalatának, a kozmikus képzeletnek az analógiája is a bioszférában lelhető föl. Ezért találkozunk az univerzumban is a fészekléttel, a virág belsejével, így lehet a képzelet csillagközi terében is érzékelni a megtermékenyülés metaforikus mozzanatait.

Ebben a vonatkozásban az *Univerzum* az *Etűdök* (vagy az *Indián nyár* sorozat) folytatása. A művész megfelelteti egymásnak a különböző létformákat, s mikor jelentéssel telítjük az univerzum szimbolikus történéseit, meglátjuk bennük az emberi kapcsolatok modelljeit. A közeledést és a távolodást. A magányt és magakelletést. A félelmet és a szeretet...

Nemcsak a bimbók belsejében, de az univerzum tágasságában is megjeleníti a művész az embrionális helyzetet, ami az örök mozgással az élet születése után az élet növekedésére utal. Roppant energiák szabadulnak föl a szűzi világ burkait átrepesztve, és egészen plasztikusan látjuk magunk előtt a különböző létezési állapotokat, szimbolikus létélményeket.

Ilyen a titkos vágyakozás a félelmetes ismeretlen iránt, a szorongás az éjszaka mélyén, az egész világot átölelni vágyó, kiáradó boldogságérzés, a választás kényszere, a megfutamodás érzése valamely viharzó fenyegetés elől, vagy a szerelem, amely a pillangók szárnyát fölnagyítja, és a messzi csillagokat a tenyerünkbe ülteti.

Ludvig Zoltán organikus-expresszív – tehát a gesztus kifejezőerejére hagyatkozó – festészete sajátos látomásos karakterrel ötvöződik. A fikciós-allegorikus festménytörténetek plasztikus valóságban jelennek meg a néző előtt.

*Ludvig Zoltán festményei
az Univerzum sorozatból*

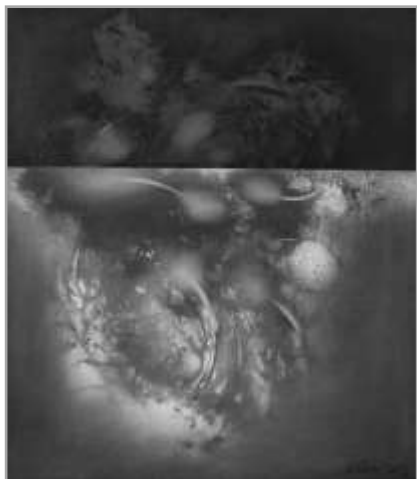
A plasztikusság és expresszív lendület nem ellentmond egymásnak, hanem kiegészítik egymást. Expresszív a kibomlást, növekedést sugalló formák lendülete, szürreális (érzékfeletti, transzcendens) az álmok határtalanságába, a látások dimenzió nélküiségébe vetítő gesztus. A képek plaszticitása adódik egyrészt az organikus figurák alakíthatóságából, képlekenységéből, illetve olykor a szobor-szerűségük, a térbeli kiemelkedésük is érzékelhető.

Ludvig Zoltán valóban a tiszta létformák mítoszát teremtette meg.

Organikumát – avagy az archaikus festőorgánumát (ezt is jelentheti ugyanis a cím) – egyaránt modulálja a szubjektív látomás és a kozmikus teremtképzület.

Az ősi emlékezet világképformáló és festettképalakító szerepe ugyanúgy itt van, mint az emlékezetté

váló jelen-lét az időben és térben, ahol az idő – amint az újabb Ludvig-művek utalnak erre – nem a dolgok egymás-utániségében mérhető, hanem egymás-mellettségében.

Itt az idő már tér; a dolgok olyanok, mintha csak úgy megteremtődnének. S mintha csak úgy lennének, a folyamatos jelenben, ég és föld között.

Akár a művész: hatvanon innen és túl, mindenütt otthon a világban.

Csikóstöttöstől, Kanizsán és Kendli-majoron keresztül, Németországig és Malajziáig. A moziplakátfestő műhelytől a Plakát Ház jubileumi kiállításáig.

UNIVERZUM. KERT

Ludvig Zoltán festményéhez

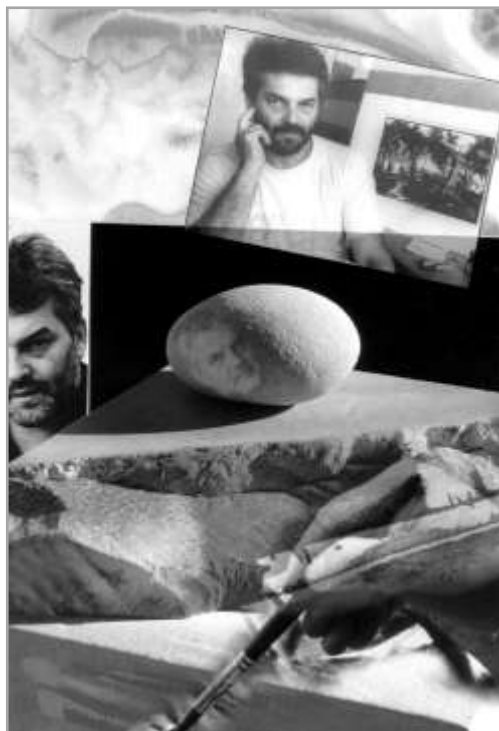
Épp hogy este lett. Ezüst fény bujkál:
telihold lesi domború hasad.
Árnyékok megáll egy régi kútnál,
méhedben alszik még a virradat.

Bolyong egy sejt a csillagok között,
a fészek-ölbe vágy – félig én vagyok.
Isten szeme jár minden vágy fölött
– ő rám dohog, s én rózsát hallgatok.

November van; még skorpió hava.
Kelletti magát a kert az éggel.
Didergő válladon az éjszaka
néha összedobban a reménnyel.

Csalogat a Hold ezüst parázssal,
a fák alól a friss avar szuszog.
Ölelnék csillagközi lázzal:
a világ végéről visszafordulok.

MÚZEUMI HÍREK

ÁTVÁLTOZÁSOK

*Tamus István
pályakép-kiállítása*

Átváltozások. Ezzel a címmel rendezte meg Tamus István grafikusművész jubileumi, 60. születésnap kiállítását 2013 szeptemberében a Kölcsey Központ Bényi Árpád Galériája. Az alkalomra egy valóban ünnepi katalógus-könyv is megjelent, mely igen gazdag műtárgy-reprodukciók és dokumentumfotó anyaggal (valamint elemző és méltató-köszöntő írásokkal) tekinti át az eseményekben, eredményekben és átváltozásokban is gazdag alkotó évtizedeket.

A Tamus István művészetét értékelő írások között találjuk – sorrendben, az 5. oldaltól kezdve – Fekete Károly egyetemi tanár, a DRHE rektora köszöntőjét, mely a „*Kell egy-ház!*” című, a Református Kollégium 475. jubileuma előtt is tisztelgő kiállításának köszöntőjeként hangozott el; Arany Lajos kiváló tanulmányát (*Szentség és esendőség, őshelyzetek és metafizikai tájak* címmel); Széplaky Gerda, Vitéz Ferenc, Székelyhidi Ágoston, Gulyás Imre egy-egy korábbi/felújított szövegét; illetve Borbély Szilárd Tamus István grafikai mappájához írt ajánlását és Fátyol Zoltán megnyitó szövegét a *Metszetek* című 2013. évi kiállításhoz.

A legátfogóbb írás – időben és esztétikai dimenzióit tekintve – az Éles Csabáé, aki a kezdetektől figyelemmel kísérte Tamus művészetét. *Visszalapozott kritikái sorok – előremutató üzenetekkel.* A „baráti szeretettel és esztétikai tisztelettel” fogalmazott köszöntő gerincét az Éles Csaba által korábban Tamus Istvánról írt kritikák és recenziók alkotják – az első darab az 1987-es őszi tárlatról a *Debrecen* hetilapban megjelent kritika, ahol Éles „különösen színvonalasnak” minősítette Tamus egyik rajzát; majd a *Hajdú-bihari Napló Képzőművészeti figyelő* rovata

következett. Itt 1988-tól kezdve szinte minden évben született valamilyen reflexió a Tamus-munkákkal kapcsolatban is (1991-ből például három alkalommal adott értékelést róla). Jelentős írások készültek a 40 éves kiállításához és a debreceni Grafikusművészek Ajtosi Dürer Egyesületéről (GADE) is. A helyi grafikai közélet föllendítésében Tamus kulcsszerepet vállalt (a Derecskei Grafikai Művésztelepet

indító kezdeményezés után ő lett a 2000-ben létrejött GADE elnöke). Éles Csaba is tagja lett az egyesületnek, majd esszéiben a debreceni grafikai művészetek történeti dimenziójába helyezve tárgyalta Tamus és a kortársak alkotóművészetét.

Az albumban (talán rendhagyó módon) megszólalnak a családtagok is – köztük a feleség a 'Múzsza' szemével tekint vissza a művész „átváltozásaira”. Nem hiányzanak a „vendégkönyvi bejegyzések” sem: 1995 és 2013 közül idéződnék meg a művészpártolók és művésztársak üzenetei.

Több mint negyedfélszáz grafika (egyedi rajz és sokszorosító nyomat), festmény és dokumentumkép került a kevesebb mint

másfélszáz albumoldalra. A tervező Velényi Rudolfnak gratulálunk igen ötletes és változatos megoldásaiért! Arra is talált módot, hogy több mű egy egész oldalpáron jelenjen meg – más munkák (illetve fotók) mintegy margójegyzetként kísérik az életmű jelentős állomásait, figyelik vagy épp irányítják az Átváltozásokat.

Két, Velényi Rudolf által tervezett oldalkép Tamus István albumából

Az előző oldalon: Törödékek (Máthé András fotóművész montázsa)

VÁRKONYI KÁROLY GRAFIKUSMŰVÉSZ CENTENÁRIUMI TÁRLATA SZEGEDEN

Szülővárosa, Debrecen után Szegedre érkezett az elmúlt év nyarán a Várkonyi Károly 100 – a grafikusművész centenáriumi exlibris tárlatát a szegedi Kisgrafika barátok Köre rendezte a Somogyi Könyvtárban.

Várkonyi Károly 1913. január 31-én Debrecenben született. Érettségi után Budapesten az Iparrajziskola grafikai osztályában Zombory-Moldován Béla grafikus tanítványa lett, később nagybátyja,

Várkonyi Károly – aki festőművészként Berlinben élt – kivitte Berlinbe Albert Reimann képzőművészeti iskolájába. Ekkor nyerte meg a londoni Golden Cocherell Press emblémapályázata II. díját. Hazajövele után beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára; 1935-ben Debrecenben telepedett le, merkantil-grafikával foglalkozott. Ugyanettől az évtől lett tagja berei Soó Rezső professzor és a debreceni grafikusok által alapított Ajtósi Dürer Céhnek. 1938-ban állást kapott a debreceni Magyar Királyi Kultúrmérmőki Hivatalnál. 1944-ben behívták katonának, és mint térképész tisztelet kivették a frontra. 1945 augusztusában amerikai fogságba került.

1968-ban a New-York-i Avant Gard „Soha többé háborút!” pályázatán III. díjat nyert. Rendszeresen hívták a grafikusművészek világtaglalkozóira. Kiállítása volt Svájcban Józsa Jánossal, 1970-ben pedig Dániában – Vén Zoltánnal (Vén Zoltánt a dán kulturális minisztérium, Várkonyi Károlyt Margit dán királynő hívta meg; kétféle exlibrist – könyvjegyet – készített a királynő könyvtára számára.

2000-ben Abaújszántótól kapott díszpolgári címet – Várkonyi Károlynak még egy város adott díszpolgárságot, ez azonban nem szülővárosa volt, hanem az olaszországi Arezzo. A művész 2001-ben kórházba került, július 13-án meghalt. Kisgrafikáit a mai napig gyűjtik világszerte, s a lapok is rendszeresen közlik.

MEGJELENT A KISGRAFIKA 2013/ŐSZI SZÁMA

Rác Mária Ibolya exlibrisgyűjtőt (a szegedi KBK titkárát) mutatja be 70. születésnapján a negyedéves folyóirat őszi számában Vasné Tóth Kornélia. A cikkből megtudjuk egyebek mellett, hogy Rác Mária a nevére szólóan eddig már 60 exlibrist készíttetett (a szerzők közt szerepel például Bakacsi Lajos, Tóth Rózsa, Nagy László Lázár, Ürmös Péter, Kass János, Fery Antal is). A könyvjegyek motívumkincsében egyaránt föl

lehet lelteni Szeged nagyjait, neves épületeit, de kedveli a természetábrázolást, foglalkozása után az orvosi témát, s visszatérő az egyházi tematika.

A *magyar exlibris 100 éve* címmel rendeztek kiállítást 2013 nyarán a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. A több mint 100 alkotó lapjait fölvonultató tárlatról Ürmös Péter beszámolója olvasható a folyóiratban. A bemutatott anyag nagy hányada Kőhegyi Gyula grafikusművész gyűjteményéből való, ezt egészítette ki Palásthy Lajos, illetve Kerékgyártó László a saját gyűjteményi lapokkal.

*Jobbra, fent: Varga Nándor Lajos fametszete;
középen: Józsa János részkarca;
lent (és jobbra): Gáborjáni Szabó Kálmán
fametszetei*

SZAKRÁLIS ÜVEGEK

**Bráda Tibor Munkácsy-díjas
festőművész szakrális üvegeiből
2013 decemberében rendezett
kiállítást a Józsefvárosi Galéria.**

Bráda szereti a lágy, bársonyos
színekkel rejtőzködő pasztellt,
ám a művész gyerekkorának egy
részét a berekfürdői üvegyár
közelében töltötte, volt alkalm
tehát egy életre beleszeretni az
üveg ragyogásába.

„Nincs az a festék, amelyik versenyezni tudna a nap által megvilágított színes
üveggel” – vallotta, nem sokkal az előtt, hogy elkészült az 50. üvegfestménye.

VÁRAKOZÁS MÁRIA ADVENTJE

Monostory Viktória munkáiból
nyílt ikonkiállítás november 30-án
a budai Szent Imre templomban.
A tárlatot Nagy Márta bizantino-
lógus művészettörténész ajánlotta
az érdeklődők figyelmébe.

*(Monostory Viktória a fővárosi
tárlat megrendezése után Brassai
Sámuel Művészeti Díjat kapott – a
díjat átadó Komiszár János festő-
művész külön méltatta Monostory
rajzpedagógiai munkásságát.)*

PASZTELLFESTŐK A BEREGBEN

A vásárosnaményi Beregi Múzeum rendezte meg novemberben a 10 éves debreceni Pasztellfestők Egyesülete II. Gergelyi-ugornyai Alkotótábora záró kiállítását.

Sipos Zsófia pasztellképe

JANKOVICS MARCELL ÉS A GESTA HUNGARORUM

A sepsiszentgyörgyi Lábas Ház (a budapesti Forrás Galéria közreműködésével) rendezte meg Jankovics Marcell Kossuth-díjas grafikus-művész Sebestyén Gyula *Gesta Hungarorum* című eposzához készült illusztrációit bemutató kiállítást. (A tárlat 2014. január 4-ig volt látható – január 9-étől a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum fogadta a sorozatot.)

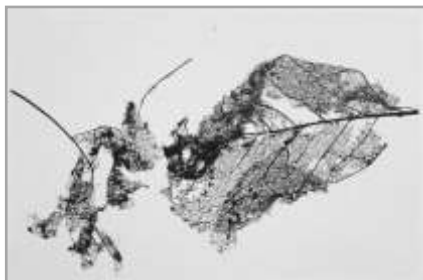
*Jankovics Marcell: Sebestyén Gyula
– Gesta Hungarorum; Szent László*

ÁSZTAI A SEMMELWEIS SZALONBAN

Ásztai Csaba festőművész állított ki 2013 decemberében a Semmelwies Szalonban – „... ahol a művészet és a tudomány találkozik” –; az alkotóval Feledy Balázs beszélgetett.

(Felejtés – Ásztai Csaba grafikája)

SZOBORAVATÁSSAL IS ÜNNEPELTÉK A 400. BETHLEN-ÉVFORDULÓT

A Kolozsvári Alsóvárosi Református Egyházköztség templomkertjében avatták föl október 23-án Bethlen Gábor szobrát – ezzel is ünnepelték fejedelemmé választásának 400. évfordulóját.

Az ünnepségen elhangzottak a fejedelem sokat idézett szavai, miszerint: „nem mindig lehet megtenni azt, amit kell, de mindig meg kell tenni, amit lehet”.

A kétágú templom udvarán lezajlott szoboravatás után az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár *Bethlen Gábor oklevelei* című kiállítását is megnyitották.

Az egészalakos bronzszobor Péterfy László székelyföldi származású, Magyarországon élő művész alkotása

SZÓ–KÉP: IN MEMORIAM GÁRDONYI – JÉKELY – WEÖRES

Az Erdélyi Magyar Művészpédagógusok Egyesülete a 150 éve született Gárdonyi Géza, valamint a 100 éve született Jékely Zoltán és Weöres Sándor emlékére rendezte meg a 2013. évi őszi Szó-kép kiállítását a Székely Géza vezette Apáczai Galériában.

„Az irodalmi nyelvezet egyik fontos kifejezőeszköze a szókép – írta a katalógus bevezetőjében Székely Géza grafikusművész. – S mint olyan, magában hordozza a vizuális értelemben vett képiséget. Ebből a felismerésből fakad jelen tárlatunk témaadó ötlete, amely felhívás arra, hogy a képzőművészet nyelvezetén tovább gondoljuk ezen alapvető formaképző lehetőséget” – sőt, alkalmat kínálva a különböző műfajú irodalmi alkotások képi megjelenítésére és a megidézett irodalmi nagyságok életműve előtti főhajtásra. S fejet is hajtott, tovább is gondolt szavakba sűrített képeket 44 alkotó (akiknek összesen 56 művét mutatta be a november 30-ig nyitva állt kiállítás).

Székely Géza rézkarca

A Szó-kép, akárcsak a korábbi Apáczai-tárlatok, „művészetközi kutatás gyakorlati bemutatójaként is értelmezhető – fogalmazott Németh Júlia művészettörténész az október 24-i megnyitón. – Ahogy a művészetek természetes egymásmellettiisége és kölcsönhatása eredményeként születtek az eddigi, Bartók, Kodály, Mozart, Debussy, Vajda Lajos, Ferenczy Károly, Szenczy Molnár Albert s a többiek ihlette képzőművészeti seregszemlék, azonképpen vált ez a jelenlegi, a szavaktól a képek felé vezető művészeti mélyfúrás is jellegzetes, egyedi vizuális megnyilatkozássá.”

Németh Júlia szerint a magyar irodalom három, egymástól különböző, de a „képszerű fogalmazást egyaránt előnyben részesítő alkotója szinte tálcán kínálja a témát képzőművészeinknek”. Az életörömet és a melankóliát fonja láthatatlan csokorba Jékely Zoltán, akinek „múltba révedő, emlékeiben is saját magát, legbenső énjét kutató, elégikus hangvételű költeményei hemzsegnek a természetből ihletődött, a romantikusok erős színeivel festett, szuggesztív szóképekben, amelyek nem véletlenül találtak visszhangra képzőművészeink alkotásaiban”. Erre idézte példaként Bordy Margit „mély zengésű, aranyoló felvillanásokban is játszó” pasztelljét, Tompos Opra Ágota „lendületes ecsetkezelésű, foltszerű ragyogásában pompázó meseerdejét”, Pócsai András „klasszikus hangvételű, színekben, harmonikus színvillanásokban gazdag” Tavaszi impresszióit, Dobribán Lini Enikő, Gedeon Zoltán, Lovász Noémi, Nagy Tibor, Boar Szilvia és Császár Gábor, Essig Kacsó Klára munkáit. S Lőrincz Lehel „míves pasztelljei”, Nagy Endre „sarkosan-keményen fogalmazott, de színeiben könnyedebb” alkotása vagy Valovits László „sejtelmesen kifejező, lírai fogantatású női portréja is beleillik a Jékely-életmű

hangulatába”. S itt sorolta még Székely Géza, „a rézkarc első számú kolozsvári mestere” és a „biztos kezű” Ábrahám Jakab rézkarcai mellett Kozma Rozália „feszültséget és harmóniát egyaránt árasztó mozgalmas” alkotását, a grafikus és a textiles erőit egyesítő *Remember* című munkáját.

„S ha van a szó és a kép sajátos összefonódásának mintapéldája – vélekedett Németh Júlia –, akkor az az Orbán István telitalálatnak is nevezhető, 47 művésztársam aláírása című, ötletesen míves tusrajza.”

Orbán István tusrajza

„Alattam a föld, fölöttem az ég, bennem a létra” – vallja Weöres Sándor nyomán, lírai szürrealizmusával, „élénken ragyogó, tiszta színeinek meggyőző beszédével” Forró Ágnes. Hasonló alapokról indulva vezet az égiek felé, „visszafogottságában és kevés beszéddel sokat mondó stílusában” Gally A. Katalin, Weöressel együtt tudva: „az igazság nem mondatokban rejlik, hanem a torzítatlan létezésben.” És tudja ezt a művészettörténész szerint Károly Zöld Gyöngyi is, „aki az infografika nyelvén különleges eleganciával kalauzol a csillagvilágba [...], a modern technika eszközeivel kommunikál meggyőzően Ovidiu Petca, Dobribán Emil pedig land-art munkájának képi dokumentumával lep meg. Formai megoldásaiban, sajátos felületképzésében és gondolati mélységében egyaránt izgalmas, figyelemfelkeltő munka Sipos László *A szó szíve* című olajképe és Csata Hermina diptichonja, *Az értelem szeme*. Horváth Gyöngyvér a játékosság és a filozófiai mélység határait feszegeti életszerűségével, dekorativitásával kitűnő kollográfiáiban.”

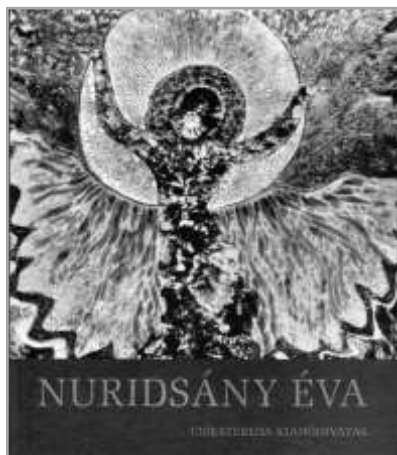
Az újabb kolozsvári és kelet-magyarországi művészek közötti együttműködés nyomán Tamus István rézkarca, Szakáll Szilvia *Tükörképe*, Fátyol Zoltán figurái, Éles Bulcsú képe mellett Fehér Csaba „rapszodikusán örvénylő *Moszatszigete* sikerrel egészíti ki az igényes kínálatot”.

Gárdonyi Sándor linómetszete

NURIDSÁNY ÉVA PÁLYAKÉPE

Ünnepi album Csíkszeredából

Nuridsány Éva 70. születésnapjára tárlatát 2012 végén rendezte meg a debreceni Belvárosi Galéria. 2013 őszén a szülőföldön ünnepelték: a csíkszeredai megnyitóra jelent meg az alkotói pályaképet áttekintő album a művész vallomásával, az életút fordulóinak bemutatásával, kritikák és reflexiók kíséretében; színes és igényes reprodukciókkal a műmél-lékletben (19 vegyes technikájú képpel, 14 tűzzománcsal és 15 akvarellel).

A Csíkszereda Kiadóhivatala által gondozott 80 oldalas album bevezető esszéje – *Nuridsány Éva, a látható sodrásában, a láthatatlan határán* – különleges értéke a kiadványnak. Szerzője az a Michel Nuridsány, aki a művész unokabátyja, az ismert és elismert párizsi művészettörténész (Caravaggio- és Tiziano-monográfiái mellett könyvet írt Dalíról, Warholról, a kortárs kínai művészetről, több fotó-művészeti, kritikai könyv szerzője). Alább MICHEL NURIDSÁNY bevezetőjét – saját kiemelésekkel – idézem.

„A mozgás.

Nem mint fizikai elem, hanem mint lendület.

Mély, hatalmas, sodró, mint egy emelkedő és szétterülő hullám.

A festészet – vagy ki tudja, mi – feldarabolja, szétforgácsolja vagy éppen összetömöríti a témát, majd egy hirtelen erő szárnyra kapja, elsodorja a színek, formák határozatlan, mégis lendületes örvényét.

*Közelítés – Nuridsány Éva
1999-es tűzzománc műve*

Az erőteljes színek maguk is összekeverednek, szétfolynak, felbukkanak és kiáradnak, mint egy lávafolyam. Igen, van valami mágneses ebben a szétfolyó masszában, ami kiárad és előtör, ami elkalandozik, leveti magát a semmibe, hogy megismerje a láthatón túli világot...

[...] Nuridsány Éva alkotásai az alapvető létet, a felbukkanást, a megjelenést idézik. Olyan címek vannak, mint *Várakozás*, *Elmúlás*, *A nagyerdei emlék*, *A mag*, *Lendületben*. A címeket el kell felejteni. Ahogyan el kell felejtenünk a *Holdfény szonáta* címet, amikor Beethoven Opus 27. n. 14 cisz-moll szonátáját, vagy az *Appassionata* címet, amikor az Opus 57. n. 23. f-moll szonátáját hallgatjuk. A cím olyan, mint egy vasváz, olyan, mint az elmélet: kimerevít és megfeszít, sőt, még rosszabb: vezet bennünket. Ezek a festmények, éppen ellenkezőleg, az ismeretlen felé sodornak bennünket bármiféle védőháló nélkül.

Szabadon. Ezek a festmények egyszerre frissek és komorak, a sötétség mélyén keresik a fényt, amely megostorozza, megerősokolja őket és az életükre tör.

Ezek a festmények egyszerre hallgatók és szenvedélyesek. A szavakon túl kiáltanak és dalolnak. Közelebb állnak Edward Munch-hoz, mint az elvont lírai világhoz.

De ugyanakkor líraiak, de még mennyire! Olyan festészet ez, amely segíti a gondolat lírai szárnyalását. Olyan festészet ez, amely felébreszti és elkíséri a lét líraiságát. Nem szimbolista, nem absztrakt, nem homályosan (vagy mondhatnám „célzottan”) figuratív, nem romantikus, vagy bármi egyéb ez a festészet.

[...] Nuridsány Éva művészete az elméleteken túl, amelyekre mindketten más-képp tekintünk, a határokon túl, amelyek (minden ellenkező híreszteléssel szemben) a művészetben is léteznek, magával ragad bennünket fékezhetetlen szenvedélyességével, az ellentétes erők keveredésének erejével, zavarba ejtő különös látásmódjával. Az igazi művész, aki beleveti magát az ismeretlenbe, maga mögött hagyva minden tudottat. Mi pedig csatlakozunk hozzá a művészi rejtély homályában. A látható sodrásában, a láthatatlan határán.” (Michel Nuridsány)

Nuridsány Éva az erfurti tűzzománc táborban készült művekkel (1999); az album a színes műreprodukciók mellett 14 fekete-fehér dokumentumképet is közöl

(TOKAJI) TANKA

*Nuridsány Éva Tokaji táj
című akvarelljéhez*

Itt a nap legel,
itt még a szél is édes,
itt a perc ragyog.

Ahol senki nem keres:
a fény szívében vagyok.

MAGYAR GRAFIKA – DEBRECENI FESTŐK

A háború vagy éppen a technológiai fejlődés korszaka mellett a modernizmus kibontakozását is magában foglalja a 20. század; a *Magyar grafika – 50 művész, 50 grafika* című tárlat pedig lehetőséget kínál arra, hogy 50 neves művész egy-egy alkotása révén sajátos képet alkothassunk a közelmúlt s a jelen művészetéről. Az erdélyi sajtó idézte ekképp Kiss László-András művészettörténész szavait, aki a kolozsvári Reményik Sándor Galériában nyitotta meg október közepén a Máté László gyűjteményéből szervezett kiállítást. A debreceni gyűjtő Kolozsvárra Nagyváradról vitte az anyagát, melyet 2012-ben az a debreceni VOKE Galéria mutatott be, ahol az erdélyi vendégség alatt – október végén – a Máté-kollekció újabb szeletét láthatták az érdeklődők. A debreceni festők és grafikusok munkáiból válogatott tárlat jól reprezentálja a gyűjtő értékorientációit.

AKNAY ÉS AZ IKON

Nagy Márta Balassi Kiadónál 2013-ban megjelent kétnyelvű könyve – mely a bizantinológus művészettörténész szerint „egy a lehetséges értelmezési kísérletek közül” – arra keresi a választ, hogy a művész miért is nevezi-tartja ikonnak, méltatói és közönsége miért érzi nagyon ikon-szerűnek az alkotó bizonyos képeit.

A könyvbemutatóval egybekötve nyílt kamara-kiállítás Aknay János „ikonos képeiből” szeptemberben – s látható volt december 31-ig – a szentendrei Szerb Egyházi Múzeumban. (Aknay vonzódását az ikonhoz meghatározta

Szentendre több évszázados szerb ortodox művészeti közege és az elődöknek tekintett szentendrei mesterek érdeklődése az ikonművészet iránt, ugyanakkor belső indítatásról is szó van: „angyalos” képeiben a keleti ikon mintegy formai és spirituális igazodási ponttá vált. Ezt illusztrálандó kerültek egymás mellé az egykori Szerb Tanítóképző Intézet épületében nyílt kiállításban a festő „ikonos” művei és az előképként szolgáló 17–18. századi szerb ikonok.) A tárlatot Nagy

Márta nyitotta meg, ő volt a kiállítás kurátora is. Az *Aknay és az Ikon* című könyvet a megnyitó után Szemadám György képzőművész ismertette.

*Illusztrációk
Aknay János Őrangyal
című képeiből –
az Aknay és az Ikon
című albumból*

TÉNYLEG SZOMORÚ-E A SZÉP?

Eredetileg csak Aknay János angyal-képeiről akartam írni a *Reformátusok Lapja* rovatában (*Gondolatok*), mégis ezzel lettem adós az adventi publicisztikában. Föltettem ugyanis a címben olvasható kérdést, s ez kicsit más irányba is elvezette a lehetséges asszociációkat, noha szervesen hozzátartozik annak körbejáráshoz, hogy miért is lehetnek ikonok Aknay festményei, melyeknek a szentségkereséssel együtt identitáskonstruáló szerepük is meghatározó. Olvassuk együtt újra a már megjelent írást, és folytassuk ott – Aknay János angyalképeinek és ikonjainak az értékelésével –, ahol a cikk végül is megszakadt.

Szomorú angyalról és az ünnep angyaláról is olvasok Pilinszknél. Mindkettő mögött fölsejlik a szépség: egy mesei allegóriában s egy megható életpéldázatban. Egyértelmű a költői szó által kitárt ablakon keresztül föl villanó kép, mégsem találok a választ a kérdésre: Tényleg szomorú-e a szép? Valóban ott munkál-e minden szépség mélyén a Füst Milánnál is olvasott melankólia készítése?

Mert mikor megfogalmazódik bennünk a szépség (vagy a tetszés) érzése, ebben az élményben már egyszerre ott van az eltűnt idő, az elmúlt pillanat, az álomszerűen távoli emlék, s a visszahozhatatlan varázs. – És igaza van-e Hamvas Bélának, amikor azt írja, hogy a szépség ott születik, mikor valami éppen meghal? Abban a pillanatban érzékelhető, amikor az eltűnő jelenség a legmagasabb létezési szinten van. Amikor valami még a maga tökéletességében fölragyog, mielőtt megszűnik.

Ha összeállítanánk a szerelmi költészet nyugati világantológiáját, s egyik kötetbe a boldog, másikba a boldogtalan (még inkább: beteljesületlen) szerelem lírai gyöngyszemeiből válogatnánk, egy igen vékony és egy igen vaskos kötet lenne a végeredmény. A beteljesületlen szerelem – s itt nem föltétlenül a csalódásról van szó – a vágyboldogságot élteti. Ez a lélekállapot jóval hamarabb ad tollat a költők kezébe, mint a beteljesülés. Ráadásul azért érezheti szépnek az ember a beteljesületlen sóhajt, mert van ebben a szomorú epekedésben valami áhítatos karakter. Valami ünnepi, tiszta, fehér ruhás várakozás. Még nem katarzisz, de a katarzishoz

éppen az kell, hogy bepiszkolódjék a fehér ruha. Az értékvesztés felismerésében, a „valami meghal” legmélyebb átérzésében talán a megtisztuláshoz kapunk esélyt – a megtisztulás alatt azt is értve, hogy megszabadulunk a vágytól vagy a félelemtől.

Pedig Hamvas nem csak az elmúlás előtti legteljesebb fölragyogásról beszél. „Szépség ott létezik – írta 1937-ben, az Esztétikai Szemle című folyóiratban –, ahol feszültség támad a pillanat és az időtlenség között. [...] A meghalás és a születés pillanata együtt, valami, ami fölött már az idő nem győz” – hanem: megsemmisül. Egy eksztatikus örömpillanatról van szó, a létezés élményének fölismeréséről, és persze arról a gyönyörű rettenetről is, amit létezésünk felelősségére ébredve érzünk át, egészen az ösztöneinkig és idegeinkig hatolva.

Vajon miért nem azt hangsúlyozzuk inkább, hogy a szépség ott keresendő, ahol és amikor valami megszületik? Az átékelhető teljesség (úgy is mint megváltottságtudat) természetes szépségforrás. Az evangéliumot sokan gondolják jövő időnek (benne az örökélet ígérétevel), pedig az evangélium folyamatos jelen ideje az a tiszta, fehér ing, amely a katarzist jelképezi. Az evangélium jelen időként való megélése maga is katarzis, mert ott van benne a legegységibb szépségmozzanat: a föltündöklő pillanat ereje. A szépségről Stendhal beszél úgy, mint a „boldogság ígéréteről” (tehát nem a megéltségről, csupán a vágyakozásról), ráadásul ez a meghatározás vajmi keveset mond a szépség lényegéről, mert nem definiálja a boldogságot sem. Ezzel nem azt mondom, hogy ne lenne kapcsolat a boldogság és a szépség között. Egyre tisztábban körvonalazódik bennem a gondolat, hogy

mivel a boldogság nem definíció, hanem világnézet kérdése, a szépség megítélése szintén függ a világnézettől (miként a tetszés szubjektív volta is erre utal).

Lukács (15,10) az Isten angyalainak színe előtti örömezéséről beszél, amikor a bűnös ember megtéréséről számol be. Az angyalt mégis gyakorta szomorúnak gondoljuk – legalábbis olyan, anyagi testet használó, az Isten-kommunikációt közvetítő médiumnak, aki szívesebben marad érzelmentes, mint örömet vagy boldogságtudatot fejezne ki.

Izgalmas tanulságot kínálnak viszont a Kossuth-díjas Aknay János angyalai. Nagy Márta tanulmánya arra is figyelmeztetett egyebek mellett, hogy Aknay égi lényének nincs tekintetük (másutt még szemnyílásuk

sincsen). Ennek az a magyarázata, hogy szellemi mivoltukban nincsen szükségük a szemmel való látásra – még akkor sem, ha láthatóvá tételükhöz a festőnek szüksége van arra, hogy az angyalokat anyagi burokkal ábrázolja.

Figyelj reám, amikor azt mondom: tisztainesz szépségörömmünk átéléséhez nekünk sincsen szükségünk a hagyományos érzékszervekre, s ahogy az angyalok nem a testi szemeikkel látnak, a szépséget mi sem testi érzékelésünkkel fedezzük föl igazán. – Talán szomorúnak látsz, amikor az ünnep áhítatában, a várakozás szépségében becsukjuk a szemünket. Várd meg, amíg kinyitjuk, és látszani fog tekintetünkben a fölragyogó öröm.

AZ ANGAL MINT JEL

Miért lehetnek ikonok (ha azok egyáltalán) Aknay János festményei (s mindenekelőtt angyalábrázolásai)? Nagy Márta a puszta tények felsorolásával kezdi: Aknay számos művének adott *Ikon* címet; más képeinek a formanyelve emlékeztet erősen az ikonok megfogalmazási módjára; és a kritikusok közül is többen az ikonokhoz hasonlítják a műveket.

A szentendrei ortodox szellemi-vallási és ábrázolási hagyományok már Vajda Lajos és Bálint Endre világára is erősen hatottak, de Aknay sem véletlenszerűen jutott el a keleti keresztény művészet legjellemzőbb megnyilatkozási formájához. Az elődök és előzmények a művész „lírai-szürrealisztikus konstruktív stílusának és istenes műveinek a kialakulását készítették elő.” Nagy Márta több, erre az útra vezető korai Aknay-képet is bemutat, eljutva a ’90-es évek angyalos sorozatához, közben érzékeltetve nemcsak a művész istenkeresésének állomásait, de a párhuzamokat is a keresztény angyalábrázolások, a keleti ikontradíciók és Aknay képei között.

Az ábrázolási „módszer” során egyre nagyobb súly helyeződött arra, hogy az „angyal mint jel” mutakozzék meg a festményeken. A látványon, a tapasztalati világon túlmutató szimbólumokról van szó, mondhatni: anyagtalan, szellemi teremtményekről, az angyaloknak mégis gyakran testet kell öltetniük azért, hogy a küldetésüket teljesíteni tudják (az angvallatások ugyanis a testszerű tapasztalatra vonatkoznak a küldöttel való hitmélyítő találkozás alkalmával is).

S ha meg is jelennek a festményen, „Aknay égi lényei sosem tűnnek föl narratív jelenetekben” – figyelmeztet rá Nagy Márta –, még az úgynevezett „városvédő angyalai” sem röpülnek, sokkal inkább szimbólumok. Novotny Tihamér maga is „csendtörténeteknek” nevezte Aknay festményeit, meditációra, megtisztulásra, fölemelkedésre hív a csönd, a kép. S típusokat kapunk inkább, nem „személyes angyalokat”, még akkor sem, ha azok illeszkednek a személyes élettörténetbe.

Nagy Márta tanulmánya (képek nélkül) alig több mint húsz oldal, ugyanakkor mélyreható olvasatot, szemléletgazdagító elemzést kínál, kiszélesítve angeológiai

(valamint az ikonokra vonatkozó) ismeretinket is. Következtetése (melyet alább idézünk) megfelelően alátámasztott, végül arra is választ ad, hogy noha ikonnak vagy ikonszerűnek látjuk Aknay munkáit, az alkotó mégsem ikonfestő.

„A szentendrei festőművész képi angyaltanában merít az ikon tematikájából és formanyelvéből egyaránt. De Aknay János nem vált ikonfestővé, nem fest ikonokat. Az ikon mint tárgytypus számára formai-tematikai és spirituális igazodási pont. Az isteni megsejtéséhez-megsejtetéséhez vezető út egyik eszköze. Munkái nem 'modern ikonok'. De az ortodox ikont a maga egészében mintaképnek tekintve, ikonlényegű alkotásokat hoz létre. [...]”

A festőművész ikonos művei jóval túlmutatnak műalkotás voltukon. Kultúrák (keleti és nyugati keresztény), etnikumok (magyar és balkáni), korok (középkor és XX–XXI. század), korstílusok (bizánci, konstruktív, szürreális) egymást gazdagító megnyilatkozásai.

Aknay János festészetében megfigyelhető az ikonelőképekre való utalás is – például az 1996-os Őrangyal kompozíciós szerkezete és ikonográfiai karaktere rokon vonásokat mutat Andrej Rubljov 1410-es években készült Mihály arkangyal ikonjával

HOLLÓ LÁSZLÓ-KIÁLLÍTÁS A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPÉN

**Holló László Kossuth-díjas
Érdemes és Kiváló Művész –
festményeiből és grafikáiból válo-
gattott – emlékkiállítása nyílt a
Magyar Tudomány Ünnepe, „Ve-
lünk élő tudomány” témáját kí-
sérve november 11-én a DAB
(Debreceni Akadémiai Bizottság)
Székházában. – A tárlat 2014.
február 15-ig volt látogatható.**

„Nekem a munka az élet, s minden gyönyörűségem s nem cserélném el semmiféle magas hivatalért [...]; ha dolgozom, a legboldogabb ember vagyok, s ezért hálát adok Istennek” – idézte föl a művész vallomását megnyitójában Komiszár János Holló László-díjas festőművész, aki rendezője is volt egyben az Ujváry Zoltánnal közösen összeállított hagyatéki tárlatnak. Érzékelhető törekvésük volt, hogy ez az alkalmi szemle is kellően reprezentálja Holló művészi univerzumát.

A festmények közt volt több portréábrázolás – Komiszár János megállapítása szerint különböző életkorok és jellemek, gondok és gondolatok, „szépségek és meggyötörtségek” tükröződnek itt. Majd kiemelte: Holló László egyéni stílusát a nagybányai festészet (vagy a posztnagybányaiság) nyomán fejlesztett ki, amelyet a modern irányzatok vonásaival erősített meg. Erre a stílusra pedig a foltszerű ábrázolás, az erős fényárnyék-hatás, a derűs színhasználat mellett a természet és az emberi érzelmek együttes megjelenítése jellemző. „Mesterien alkalmazta a formakontrasztokat, ellentéteket [...] Holló László nemcsak minden porcikájával érezte az ellentétek adta lehetőségeket, hanem alkalmazta is azokat, így érte el a csodát, melyet ma hollói festészetnek nevezünk.”

(Fotó: RÉVÉSZ GÁBOR)

HOLLÓ „ARCAI”

**Bakó Endre irodalomtörténész
Vencsellei István Holló László- és
Nívódíjas fotóművész Holló László
fotóportré-sorozatát mutatta be a
Méliusz Könyvtárban, ahol az ő új
könyvéről is beszélgetést rendeztek.**

A hűség színei címmel a nyár végén megjelent, Holló Lászlóról szóló írásait tartalmazó új Bakó Endre-könyvet Erdei Sándor költő, újságíró a szerzővel folytatott decemberi beszélgetés során ismertette a nagyszámú érdeklődőnek – a kiadványt a *Néző • Pont* 2013. évi 44. kötetében (454–456. oldal) már a folyóirat olvasóinak is bemutattam.

Ujváry Zoltán professor emeritus, Holló László hagyatékának szellemi örököse, ápolója, a Holló László-díj Kuratóriumának elnöke a bemutatót követően átadta Bakó Endrének a Holló László-díjat (egy oklevelet, egy Holló László-grafikát és Kövér József szobrászművész bronzplakettjét)

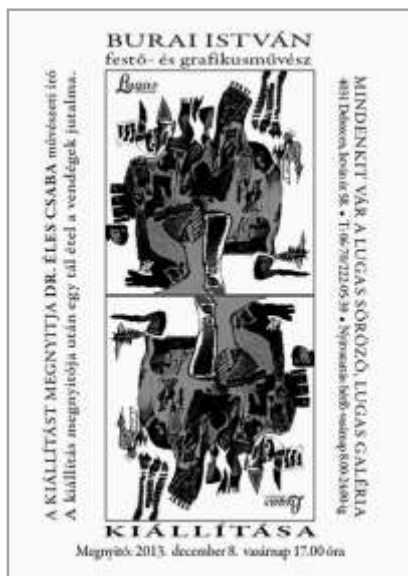
„ÉLET-KÉP-REGÉNY” címmel rendezte új, áttekintő tárlatát Potyók Tamás Holló László-díjas festőművész december 4-étől a debreceni Csonkatemplomban. A kiállítás Potyók legjellemzőbb témáit – ember- és állatábrázolás, tájfestészet –, fontosabb műveit (olaj- és pasztellképeit, egyedi grafikáit) szemlézi.

NAGYBÁNYAI SZÍNEK. A Nagybányai Egyetem hat művésztanárának munkáiból rendezett kiállítást decemberben a DOTE Élettudományi Galéria.

*Kovács Bertalan
Nyár című
festménye;
reprodukció:
Varga József*

BURAI ISTVÁN (HOLLÓ LÁSZLÓ-DÍJAS) FESTŐ- ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ egymással párhuzamosan rendezett két debreceni kiállítást 2013 decemberében: a Benedek és a Lugas Galériákban. A Benedek-könyvtár kiállítóhelyén újabb munkái mellett a képi világot térben is reprezentáló kóplasztikáit szintén bemutatta.

HAIKU A TÁNCRÓL

Részeg nyári Hold
sajog. S matat csillagot
szoknyák redőin.

A 60 ÉVES HAJDÚ TÁNCGYÜTTES jubileuma alkalmából rendezték meg decemberben, az együttes debreceni, Hatvan utcai székházában H. CSONGRÁDY MÁRTA Holló László-díjas fotóművész kiállítását. A szilveszter éjszakájáig látogatható tárlaton a fotóművész táncos felvételeit tekinthették meg az érdeklődők.

30 ÉVES
A KÓS KÁROLY
MŰVÉSZETI
SZAKKÖZÉPISKOLA
ÉS KOLLÉGIUM

- Az intézmény fennállásának 30. évfordulójával egybekötött Kós Károly Napok nyitórendezvényén (2013. november 15-én) Vargáné Szabadka Tünde jelenlegi és Csobán Péterné egykori intézményigazgató mutatta be a *„Magaslik, de nem porlad a megtartó példa...”* című rajz- és fotókiállítást.

- Az *„Értékek és élmények” a Kós Károly Művészeti Szakközépiskolában* című kiállítást a Debreceni Művelődési Központ Józsai Közösségi Házában Jantyk Zsolt, a DMK igazgatója köszöntötte; a december 17-ig nyitva állt bemutató ízelítőt kínált az iskola műhelyeiben zajló alkotói munkákból.

- Kós Károly termet avattak december 18-án a harmincéves művészetoktatási intézményben; ez alkalomból Somogyi Béla, Debrecen Megyei Jogú Város kulturális ügyekért felelős alpolgármestere mondott köszöntőt.

BETHLEN GÁBOR EMLÉKEZETE A REFORMÁTUS KOLLÉGIUMBAN

Bethlen Gábor (1613–1629) fejedelemségének 400. évfordulóján összegyűjtötték a Református Kollégium hozzá kötődő emlékeit. A város kiváltságokat köszönhet a fejedelemnek. Adó- és vámmentességet adott a civisek hűségéért a 30 éves háborúban; a mészáros- és szűrszabó céhnek privilégiumokat adományozott; a töröknél közbenjárt, hogy újjáépülhessen a sokáig romokban álló Szent András templom (falán az 1802. évi utolsó nagy tűzvészig ott volt a fejedelem címere és az adományát megőrkítő felirat). A Bethlen-család iktári és bethleni ága egyaránt támogatta a református egyházat. A hitvalló református Bethlen Gábor adományából épültek templomok és iskolák, az erdélyi Kollégiumok diákok százait fogadták, alumnusai eljutottak nyugat-európai egyetemekre, tudással és könyvekkel megrakodva térve vissza. A korszak szerzői tucatszám ajánlották neki a megjelent műveiket, hangsúlyozva a fejedelem hívó és uralkodói erényeit. Debreceni deákok százai tanulhattak 400 forintos alapítványából, ezt élete végén létesítette Kollégium javára. A Nagykönyvtár, a Múzeum és Levéltár ritka emlékeket őriz a fejedelemről – a december közepétől látható kiállítás a Kollégium és a Déri Múzeum kincseiből készült.

(Forrás: a Debreceni Református Kollégium Múzeuma)

KARÁCSONYI TANKA

a világ üres
volt mielőtt a bölcssek
meglátták a Fényt

a világ üres ma is
ha nem ragyog benned Ég

*Fery Antal 1940-es
karácsonyi fametszete
a művész leánya, Bánki Fery
Veronika ajándéka)*

DR. KONCZ SÁNDOR 100
KIERKEGAARD 200

*Visszatekintés a sárospataki
emlékkonferenciára*

**Dr. Kocz Sándor születésének 100.,
illetve az általa is kutatott Kierkegaard
dán vallásos író születésének 200.
évfordulója előtt emlékkonferenciával
tiszteltek a múlt év novemberében a
Sárospataki Református Kollégiumban.
A kétnapos konferencián összesen húsz
előadás hangzott el.**

*A festmény a tábori lelkész
dr. Kocz Sándorról készült*

Magam annyival tudtam hozzájárulni az emlékezéshez, hogy a Kocz Sándor 25 évesen írt *Kierkegaard és a világháború utáni teológia* című korszakos művét mutattam be (*Az értelmes hit és a cselekvő erkölcs egysége* címmel). Az esztétikai vagy az újraolvasó interpretációs kritikai szemléletmódot követve, úgy véltem, a Kierkegaard-oeuvre mellett Kocz Sándor Kierkegaard-olvasata is *nyitott mű*. Eco szerint a mű nyitottságának három intenzitási szintje különíthető el. Az eleve befejezetlen, a befogadóval együtt mozgásban tartott mű mellett *nyitott* lehet az olyan alkotás, amely a vele való találkozás során mindig új viszonylatokat bont ki. Tulajdonképpen minden mű – noha alapvetően zárt forma – nyitott, ugyanis mindegyiknek számos olvasata létezhet. Umberto Eco szavaival a lehetséges olvasatok mindegyike „új életre kelti a művet valamilyen távlatból, valamilyen ízlés, személyes végrehajtás szerint”.

Ez figyelmeztet rá, hogy az értelmezésnek (lehetséges olvasatoknak) is vannak határai – az olvasatok egymásba fonódnak és egymásra rétegződnek (akár az én esetemben). A vizsgálat tárgyába tehát a mű mindegyik szemlélője vagy olvasója „beleviszi konkrét egzisztenciális helyzetét, egyedien kondicionált érzékenységet, műveltségét, ízlését, preferenciáit és személyes előítéleteit, és ily módon egyéni nézőpontja szerint érti meg az eredeti formát”. Ez a szemlélet – egyedien kondicionált érzékenység, műveltség és preferencia – szükségszerűen volt jelen Kocz Sándor Kierkegaard-értékelésénél.

A *nyitott modell* ma is népszerű – Martin Nicol például egész könyvet szentelt a dramatizált homiletika kérdésének, mely arra épül, hogy a prédikáció maga is nyitott mű, Máthé–Farkas Zoltánnál szintén fölleljük a prédikáció nyitott műként való megalkotásának kísérletét. Nemcsak a liturgiai, hanem a szakrális esztétikai kommunikációban is eleve nyitottságot feltételez a transzcendens („Szent Másik”) jelenléte; témánkhoz visszakanyarodva pedig akár az angyalok mozgása is modellezheti Kierkegaard hitének és filozófiájának mélységeit és magasságait.

Az első olvasatkísérlet után egy sajátosan *fölfelé nyitott* modell rajzolódott ki. Eleve transzcendens irányt szab az értelmezésnek a konferencia címébe/mottójába emelt etimológiai asszociációjú szójáték (*válság/váltság*), értve alatta azt, hogy a *csoda jelenléte* teszi fölfelé nyitottá a kierkegaard-i eszmevilágot, valamint annak interpretációit. A fölfelé nyitottságra utaló motívumok több helyen szerepelnek Kierkegaardnál és Koncz Sándor olvasatában, például: a hit egzisztenciájából csak *fölfelé* lehet látni; a *csodaélmény* megélése természetes; a *stádiumok* szintén fölfelé építkeznek. A véges és végtelen (transzcendens és abszolút) én dialektikája vezet a vallási stádiumhoz: annak felismeréséhez, hogy bűnös vagyok, és csak Isten szabadíthat meg ettől. *Nyitottá* kell válnom az *abszolútum felé*, ezért meg kell semmisítenem magamban a véges ént. A véges és a végtelen egysége csak a hit által oldható fel, a hit az „a nagy ugrás, mellyel a végtelenbe jutok át”.

A nyitottság van jelen abban is, ahogyan Koncz Sándor jellemzi a kierkegaard-i személyiséget: „Lényegét a kiterjesztett szárny szimbolizálja, melynek röptülése fölfelé irányul, de saját nehézsége a földre húzza. Leghűbben ezért röptében ábrázolható. A földhöz tartozik, de, mint a szálló madár, mindig az ég felé tör, ahol igazi hazáját sejtí” (40).

Föltehető a kérdés: vajon az értelmezések sokféleségében vagy valami másban rejlik-e a nyitottság? A létezés transzcendens minőségének megélése, a csoda jelenléte kizárja, hogy Kierkegaard személyisége és műve felé pusztán materiális vagy biográfiai alapon, adatszerűen közelítsünk. Talán nem is az értelmezés teszi nyitottá a művet... – Kierkegaard személyisége, az általa megfogalmazott, Koncz Sándor révén interpretált csodaélmény, a *csodalényeg* irányítja az olvasatot.

Koncz Sándor metaforateremtő képessége és poétai megjelenítő ereje alkalmas képesség volt ahhoz, hogy tudományos, teológia s irodalmi szempontból egyaránt érzékeltesse a fölfelé nyitottság gondolatát, amelyre a neves Kierkegaard-kutató, Nagy András összefoglaló előadása is ráerősített. (A konferenciát szervező Koncz Gábor őt kérte föl ugyanis a Kierkegaard-blokk nap végi értékelésére, és kiderült, igen szerencsés volt a választás: bravúros, önálló gondolati értékű reflexiósor segített eligazodni a Bölcskei Gusztáv tiszántúli református püspök, Kiss Endre filozófus professzor és Király Júlia egyetemi tanár által fölvetett kérdések között.)

Bölcskei Gusztáv arra a gondolatra reflektált, miszerint nincs az a külső válság, amely mögött ne lenne belső (emberi) válság. Előadásának középpontjában az állt: hogyan jelenik meg egy válságos időben egy különlegesen válságos ember, aki a maga kritikai gondolataival a keresztyénség egyik legcsábítóbb s legrejtélyesebb (talán legnagyobb) bírálója lett. Szkepszisét és egész kritikai habitusát bizonyára megalapozta a gondolat, miszerint: „egyetlen ember, az egyén, nem tud segíteni korának, nem tudja megmenteni azt, csupán kifejezésre juttathatja, hogy kora el fog tűnni”. „Amaz Egyén” – mint végakaratóban kért sírfelirata szól – 1854-ben (karácsony előtt) a *Haza* című koppenhágai napilapban jelentette meg cikkét e címmel: „Az igazság tanúja volt-e Minster püspök, egy az igazi mártírok sorából – ez lenne az igazság?” A püspök már egy éve halott, s respektált, köztiszteletben álló személy volt, Kierkegaard talán a „szent” besorolás ellen kívánt tiltakozni, és mint a 10 hónapig tartó cikksorozatban – inkognitóját fölfedve – vallotta: írására a keresztyénségnek teendő szolgálat indította, tiltakozás a „mintha-keresztyénség” ellen. Koncz Sándor pedig remekbe szabott teológiai művével azt interpretálta, hogy Kierkegaard gondolatrendszerének, egzisztenciájának középponti pólusa a hit volt, az Isten színe előtt álló Egyén csodára ismerése az áldozatban.

Kiss Endre határozottan a mellett foglalt állást, hogy Koncz Sándor szóban forgó műve abszolút integrációra szorul a magyar filozófiatörténetben; a könyv első harmada meglepően érett filozófiai munka, életfilozófiai szuverén ítélkezése kiemelkedő (itt jutott el Koncz Sándor a filozófia és a teológia közös pontjáig, a bűnnel kapcsolatos egzisztencialista kérdésfölvetésig, ahonnan a teológia felé vette az irányt). Koncz Sándor munkája azért is kiemelkedő, mert noha az 1930-as évekre az egzisztencializmus „világfilozófia” volt, a magyar filozófiából ez az irány teljesen hiányzott, s Koncz úgy tette az egzisztencializmust Magyarországon is világfilozófiává, hogy elvégezte az akkor még nemzetközi szinten is hiányzó összegzését és összevetését a válságfilozófiákkal. A filozófus professzor meglátása szerint Koncz Sándor ragyogó gondolatmenettel érzékelteti, hogyan jött létre Kierkegaardnál az egzisztencialista gondolkör, ugyanakkor kritikaként jegyezte meg, hogy pozitív gondolkodásmódja azt eredményezi, esetenként a valóságosnál pozitívabb szinten mutatja be Kierkegaard filozófiai nézeteit.

Nagy András eszmetörténész egyetemi docens összegző előadásában szintén kiemelte azt, hogy Adorno és Sesztov könyvei (1933) után öt esztendővel Koncz Sándor művében már ott van földolgozva a legfrissebb nemzetközi szakirodalom. (Kierkegaard neve egyébként 1905-ben került először magyar nyelvű szövegbe – egy Ibsen-színikritika kapcsán –, majd rendkívül erős irodalmi ihletést jelentett az európai, de a magyar irodalomban is: Hamvas, Pilinszky vagy Eszterházy neve említendő itt.) A végletes szekularizáció és a végletes hit egymásmellettiségében

is meghatározó lett a kierkegaard-i hagyomány a vallásfilozófiai gondolkodásban. Az egész kierkegaard-i gondolkodásra valóban nagyon jellemző a már említett fölfelé nyitottság, illetve a fölfelé való építkezés, amelyet nemcsak a stádiumok szintjén érzékelünk, hanem az inkognitók egymásra épülésében és folytonos polémiajában is (egyik álneve volt a Lépcsős /Létrás János – Johannes Climacus), saját alteregóival/álneveivel polemizálva is szolgálta a gondolkodás nyitottságát. De nemcsak Kierkegaard, illetve az egzisztencialista filozófia magyarországi recepciójában töltött be meghatározó szerepet Koncz Sándor, hanem Karl Barth hatástörténetében is méltányolandó a modern vallásfilozófiával összeegyeztethető egzisztenciális élmény újszerűségének képviselője.

A Bölcskei Gusztáv által említett „egyedi ember” gondolata ott van Kierkegaard minden műve, gondolata mögött, s hogy tragédia vagy komédia lesz-e a vége, azt az egyedi ember viselkedése dönti el. A sokat emlegetett válságból egyébként még Kierkegaard is profitált (apja vállalkozása révén), illetve a lelki kérdések mellett a gazdasági összefüggések mintegy keretbe foglalják a *Félelem és rettegés* világát. Két út közül lehet választani: a társadalmi kataklizma vagy az emberi mélység felé is vezet út, ám a gondolkodás kevés a boldoguláshoz, mert az ember csak a hit, az áldozat, a csoda révén menekülhet meg. Johannes de Silentio (egy másik ismert álneve a csend Jánosa) csodálattal tekint a hitre, úgy tűnik, még kérdezni is csak hívó módon tud. S miközben rájön az ember transzcendens meghatározottságára – miként Kiss Endre és Bölcskei Gusztáv is utalt erre –, három alapintézménnyel vív folytonos harcot: az egyház, az akadémia s a házasság intézményeivel. Egyház elleni támadása Nagy András megfogalmazása szerint erkölcsi, bölcséleti (vallás-bölcséleti) fordulat eredménye. Rájött, hogy a legproblémásabbnak ítélt kérdések alakítására nem képes pusztán a műveivel hatást gyakorolni, ezért csak a tetteivel (viselkedésével, kétségbeesésével) és botrányaival kíván hatást kelteni. Mindezek figyelembe vételével is Nagy András a kierkegaard-i életmű polifóniájára helyezte többször is a hangsúlyt, kiemelve, hogy Koncz Sándor nemcsak értő olvasó volt, de át tudta vezetni a két világháború közötti hazai vallásfilozófiai kontextusba is ezt a rendkívüli sokszólamúságot.

A konferencia első napja a család és az életút bemutatásával indult. Az „értelmes hit és a cselekvő erkölcs egysége mellett” Koncz Gábor (képünkön), a tudós lelkes fia, egyetemi magántanár és a TIT Stúdió Egyesület elnöke a másik jelmondatrészt is kiemelte: „hittel, humorral és hűséggel”.

Hittel, humorral és hűséggel (egyházhoz és etikai magatartáshoz) kell magunk köré, magunkba, s nemkülönben fölfelé tekinteni. E gondolatok jegyében is hallhattuk Benke György református lelkész előadását, aki elmondta, hogy az ötvenes évek elejére a pataki kollégiumban Koncz Sándor volt a gazdasági és lelki megújulás egyik munkálója; s legifjabb tanárként a „bibliai realizmust” vélte legnagyobb ajándéknak. „A hívő ember az öröm misszionáriusa” – idézte egy 1950-es nyilatkozatból, az „örömondó” Koncz Sándort jellemezve, ez segítette ugyanis a hitvalló magatartást az egyre erősödő ateista közegben.

Kováts Dániel nyugalmazott főiskolai tanár azokról a személyiségekről beszélt, akik jelentős hatással voltak Koncz Sándorra (aki a háborúban katonai lelkész volt, aztán sárospataki teológia professzor, „félreállításakor” alsóvadászi református lelkész, később az egyházkerületi levéltár igazgatója). Az előadó az alapkérdések között idézte a hit, haza és emberiség (még Erdélyi Józsefék által gyűjtött) fáklyáit, vizsgálva azok 20. századi érvényességét.

A *hit* a Krisztus jegyében való teológiai megújulásra vonatkozik, a *haza* a csonka országban ránk bízottak iránti felelősségre (a lelkipásztor volt a nemzeti tudat ébresztője), s az *emberiség* útmutatásra szólít a modern világban elidegenedő ember számára, hirdetve az erkölcsi megújulás szükségességét. A teológia tanárai vállalták „a szembenézést és a fáklyagyújtást” – a ’30-as évek első felében a tanároknak szembe kellett nézni a gazdasági világválság által keltett társadalmi feszültséggel, miközben megerősödött az ifjúsági (vele együtt pedig a társadalmi) radikalizálódásának folyamata. Új utakat keresve, jellemző volt a falu felé fordulás – „a sárospatakiak az úttörő jellegű falumunkával reális célokat követtek”. Patakon ugyanakkor „a teológiai liberalizmust fölváltja ’az Ige teológiája’ – tudatosítják a lelkipásztor és a hívő emberek társadalmi felelősségét.”

Előadásának második felében Kováts Dániel sorra fődíszte – rövid portrékat is adva – azokat, akik a legerősebben hatottak Koncz Sándor gondolkodására és élet-hivatására. Három ilyen meghatározó személyiség volt: Szabó Zoltán (1902–1965), Mátyás Ernő (1888–1950) és Újszászy Kálmán (1902–1994); rajtuk kívül említést tett Zsíros József (1900–1980), Marton János (1879–1955), Trócsányi József (1881–1958), Vasady Béla (1902–1992), Szabó Ernő (1904–1982), Szabó Károly (1905–1988) és Nagy Barna (1909–1969) alakjáról és hatásáról is. Végül olyan neveket idézett föl, akikre a professzorai hivatkoztak: köztük volt Kierkegaard és Bultmann, Jaspers és Barth, valamint viszonyítási pont volt a hazaiak közül Böhm Károly és Bartók György, Makkai Sándor és Ravasz László munkássága (azt külön is megjegyezve, hogy az utóbbi négy személy mindegyike erdélyi származású volt – Sárospatak gyökerei tehát sokkal jobban kapaszkodtak az erdélyi szellemi talajba, mint a debreceni kollégiumhoz).

A konferencia második napján Bojtor István református lelkész, író dr. Koncz Sándor és felesége, Harsányi Ilona (1919–2013) közegyházi missziójáról, Dines Dénes (a Kollégium Tudományos Gyűjteményei igazgatója) pedig a „mindennapi igehirdetőről” tartott előadást. Hörcsik Richárd egyetemi tanár a sárospataki levéltári éveket idézte föl, méltatva Koncz Sándor helyét a hazai levéltáros rendszerben, különös erényként szólva a kutatószolgálat és a közművelődési feladatvállalás erősítésében. Az itt töltött másfél évtized alatt „kinyitotta” a levéltárat az egyházi és világi kutatók előtt – mondta Hörcsik Richárd, aki 1979–83 között volt Koncz Sándor közvetlen munkatársa. Szatmári Emília PhD-disszertációt készített Koncz Sándor életművéről, azt a 20. század történelmi és egyháztörténeti viszonyai közé helyezve, „Közegyházi életünk sodrában...” című referátuma a dolgozat téziseit foglalta össze. Koncz Sándor életében a tudományos nagymunkák mellett számos tanulmány, cikk és esszé megjelent, több írás azonban fiókban maradt vagy ma már alig hozzáférhető. Tehát van mit publikálni posztumusz módon, Koncz Gábor „hozzáértő elfogultsággal” gondolja a hagyatékot; van a közlésre alkalom (témák, évfordulók, események), és van fórum, ahol megjelenhetnek a publikációk. Ilyen fórum a Zempléni Múza folyóirat – főszerkesztője, Bolvári-Takács Gábor egyetemi tanár beszélt a publikációk posztumusz közreadásáról.

Az alsóvadási templomkertben avatták fel a Koncz Sándor emlékére Bálint István készített kopjafát (az alkotó a tábori lelkész mindennapos eszközeit, íróasztalát, a papi fűveget, valamint a petróleumlámpát és a tollat is ábrázolta.

„AZ ELŐDÖK TISZTELETE, AZ UTÓDOK REMÉNYSÉGE”

Az alsóvadási református gyülekezet szeptember végén emlékezett dr. Koncz Sándorra születése 100., beiktatása 60., illetve halála 30. évfordulója alkalmából. A táborilelkész-teológiai professzor 1953-1966 között szolgált a településen, emlékét tárlat és kopjafa őrzi – tudósított Kojcsa Péter. Dienes

Dénes korábbi alsóvadási lelképítész (teológiai tanár) elmondta, nem lehet úgy megemlékezni a lelkészről, hogy ne emlékeznénk meg egy hónappal azelőtt elhunyt feleségéről, Harsányi Ilonáról. Három pontban foglalta össze előadását, ismertetve Koncz Sándor életpályáját, egyházipolitikai viszonyait, gyülekezeti munkáját. „Lelkészként rendkívüli módon és egyedülállóan tudott kapcsolatot építeni – emelte ki Dienes –, szerette a rendet, szelíden, ugyanakkor rendíthetetlenül szolgált”.

MARGÓ**könyvek, folyóiratok**

ARACS – 2013/június 4.
*A délvidéki magyarság negyedévente
 megjelenő közéleti folyóirata*

Prokop Péter festőművész a 20. századi magyar képzőművészet „európai jelentőségű egyénisége” volt – szögezi le már írása címében Prokopp Mária művészettörténész. Az *Aracs* szerkesztői külön is köszönetet mondanak neki azért, hogy lehetővé tette a szakrális művészetben kiemelkedőt alkotó festő örökségének bemutatását. A folyóirat gazdag és színes képmelléklettel, illetve több elemző tanulmánnyal, visszaemlékezéssel tiszteleg a 10 éve (2003-ban) elhunyt pap és festőművész alkotói életműve előtt.

Prokop Péter 1919-ben született Kalocsán, és ott is szentelték pappá 1942-ben; majd három év kápláni szolgálat után iratkozott be a Képzőművészeti Főiskolára. Kitüntetéssel végezte el 1960-ban a Római Képzőművészeti Akadémia festő szakát is. Prokopp Mária művészettörténész tanulmányában kiemeli azt, hogy a művészet „szakrális tevékenység” – vagy Prokop Péter általa idézett ars poeticája szerint „a Szép eszközeivel bemutatott áldozat”; és e mozzanat révén lesz hivatás is „a Szépségen átesillantott isteni szolgálat”.

A világ számos pontján föllelhető monumentális festői művei mellett (melyekről a szerző külön is beszél a 2003-ban kiadott monográfiában) a több ezer táblakép ugyancsak jelzi

Prokop Péter művészetének kibontakozását, elmélyülését. Ezt a folyamatot s az utókor emlékezetét dokumentálja az összeállítás, melyben helyet kapott Szabó Ferenc írása (*Találkozásaim Prokop Péterrel*), Erdei Krasznay Éva méltatása (2013: *Prokop Péter-emléké*), Vasadi Péter esszéje (*Aki lát, láttat*); valamint Szakolczay Lajos áttekintő szemléje a fővárosi bazilika lovagtermének 2013. évi tavaszi kiállításáról (*A teremítő szeretet világossága*). Somogyi Győző esszéje (*Szent művészet*) a pap és a művész hivatási (egzisztenciális) rokonságát, illetve konfliktushelyzetét elemzi, kitérve arra is, hogy a két hivatás közül a papságé lett a vezető szerep, és a művészet – a tudományhoz hasonlóan – a „teológia szolgáltató-lánya” maradt, míg nem a reneszánsz hozzá nem kezdett a festészet, illetve a többi művészet deszakralizálásához.

Prokop Péter műveiből:

Szent Márton és a koldus (előző oldalon – Mélykút, 1962)

Angyali üdvözlés (jobbra – Csepel,

Szent József Otthon, 1970)

Angyali üdvözlés (lent – Szeged

Püspökség, 1961)

Borítón: Keresztáldozat a magyar szentekkel (Róma, 1967)

A művészet ez után egyre inkább „Isten-ellenes harci fegyver” lett, és a 20. századra újfajta képrombolás ment végbe. Somogyi Győző arra is figyelmeztet, hogy a papok vizuális képzést nem kaptak, a művészetről tanítást sem tudtak adni így. Ekképp fogalmaz: „Az egyház lemondása a szentképekről olyan, mint mikor egy harcos legerősebb fegyvereit eldobva

megy a csatába, míg ellenfele a vizualitás ezernyi nehézágyújával készül őt megsemmisíteni.” (...) A keresztény vallásnak a lényegéhez hozzátartozik a szent művészet – ezt ismerte föl Prokop Péter is. „Aki pap és festő, abban a két hivatás nem válik el egymástól. A szenteléssel kapott papság és a művészi tehetség egyaránt karizma, Istentől kapott képesség, amely a személyben egybefonódik, és arra a célra irányul, melyre kapta őket: Jézus örömhírének közlésére.”

Somogyi Győző rövid áttekintést ad a kereszténység és a képábrázolás történeti viszonyáról, kiemelve, hogy a bálványimádás és az emberábrázolással való egyéb visszaélések veszélyét az egyház képteológiája és kétezer éves gyakorlata jól ismeri és kivédi. Nagyobb veszély az, hogy a modern (technológiai) civilizáció teljesen aláveti magát a képek uralmának – „a szentségtől megfosztott vizualitás azonban ördögivé, azaz önkiontává és meddővé válik”. Somogyi Győző szerint az is káros, hogy „a szent stilizációt, amely még a barokkot jellemezte, felváltotta a giccs, az ’élethű’ érzélgős igénytelen másolatok és utánérzések, majd az üres tér kultusza, a szent kép és szobor teljes kizárása a modern vallásos életből.” Tehát „a szent művészet újjászületése [...] időszerű és indokolt. Ez csak a tradíció elvágott fonálához való visszatérés, és onnan való szerves továbbépítés útján lehetséges.”

(Somogyi Győző esszéje elején leszögezi: Prokop Pétert személyesen nem ismerte, noha a képeivel találkozott, munkái nem hatottak rá, ő más stílusban dolgozott. Ám a pap és művész élethelyzetéből kiindulva, Somogyi a saját ars poeticáját is építi az írással, létjogát bizonyítva az általa hűen képviselt szakrális képzőművészetnek.)

IRODALOM 21 – 2013/november A debreceni magyartanárok lapja

A folyóirat előző, tavaszi száma adta közre a Radnóti Miklós özvegéről (Gyarmati Fanniról) Lutter Imre médiaszakemberrel készült interjú első részét, mely az *Irodalom 21* őszi számában folytatódik. Bakó Endre „Hacacaré” című tanulmánya alapján utazik a lap „Csokonai koponyája körül”; Réti Zsófia PhD-hallgató *A rítus retorikája Nagy Imre újratemetésében* címmel írt; Fleisz Katalin pedig Borbély Szilárd regényét ismerteti. Madarász Imre Dante-tanulmányaiból is szemelget a folyóirat (*Paolo és Francesca egy romantikus*

ábrázolása); Varga Zita Gárdonyi Géza könyvtáráról ír; képriport ad hírt arról, hogy Szilágyi Domokos 75. évfordulójára emlékeztek, Lajtos Nóra, az *Irodalom 21* felelős szerkesztője a nyáron elhunyt Görömbei András akadémikus irodalom-professzor emléke előtt tiszteleg azzal, hogy az *Azonosságtudat, nemzet, irodalom* című Görömbei-kötet (2008) egy korábban a *Pedagógiai Műhelyben* megjelent recenziójának részletét közli.

MATYIKÓ SEBESTYÉN JÓZSEF:
TAKARÓNK A CSILLAGOS ÉG
Humagrovax Kiadó, Budapest, 2013.

Különös, sőt különleges kötettel lepett meg bennünket a siófoki helytörténész (irodalmár, néprajzkutató, muzológus), Matyikó Sebestyén József, kinek költői munkáival egyébként már találkoztunk antológiákon és folyóiratokon kívül az 1995-ben kiadott, Varga Imre rajzaival illusztrált *Nádasok zsoldára* kötetben is az Ethnica jóvoltából. Az új kötet rajzai szintén a szobrászművész műterméből kerültek ki, és művészeti életünk másik doyenje, Juhász Ferenc is az oltalmába vette Matyikó Sebestyén József műveit. Juhász Ferenc írta az előszót, és már az

egyszerű tematikai ismertetésnek is a csillagos ég felé emelő lüktetést ad, ekképp: „Olyan ez a kétrészes verseskönyv, mint egy nehezen feltörhető dió, papírhéjú ugyan, mégis gyötörve adja meg magát. A fölbontásig. Mert a kötet első vallomás-csomagja: Matyikó Sebestyén József versei, a második látomás-köteg a költő gyűjtötte népi imák és énekek. A felső csontesónakban hártavitorlák között a dióbél, az alsó héj-ladikban Jézus Krisztus vére, könnye. Szűzmária túlvilági gyertyalobogása, szivárványkeringés az üdvözülésben és az emberi kapillárisokban.” S egy második hasonlattal is érzékelteti Juhász Ferenc a „balatoni költő” kötetének sajátosságait: a *Takarónk a csillagos ég* önverseinek hálója olyan, akár egy szélesen és hosszan kiterített keresztretjtény. „A vízszintes és függőleges négyzetsorokból, négyszöglecekből összerakott négyzetrács-hálólap (mint lepkeszárny púdertollazata alatti mikroléc-szárnycsont-váz) minden celláját ki kell tölteni, hogy a megfejtett

jelentés-sorokból, a kérdések igazolt válaszaiból kiragyogjon végül a megfejtés, a pontos válasz. Egy betű sem hagyható ki, mert különben a rács foghíjasan tátog, mint egy öreg béres nyitott szája a koporsóban. Az ínypatkókban fogak, fogfészkek, halál-üresség.”

Siófokról vándorol szerte földrajzi helyeken és szellemi-lelki zárandokutakon, zsebében a Balatonfüred Városért Közalapítvány Kulturális Nagykövete Díjjal; s közli most az általa gyűjtött folklórszövegek reinkarnációi (népi imádságok és az andocsi búcsús énekek) mellett saját verseit is négy ciklusban. Matyikó Sebestyén József költeményei nagy részének konkrét címzettje is van – Pilinszky és Holló László, Takáts Gyula és László Gyula, Keresztury Dezső, Fekete István vagy Sinka István ugyanúgy a címzettek között van (habitus- és értékmintaként is), mint a kortársak közt Ujváry Zoltán, Komiszár János, Szilágyi Imre, Tarczy Péter, László Ákos, Schéner Mihály és a régi barát, Varga Imre. Ezeket a szellemi vonzásokat és baráti kapcsolatokat Juhász Ferenc „a kivágódás szívér-villámai”-nak nevezte az ajánlásban, és ez az otthonlét-keresés mindenhol jellemzi költőnket, akárhol is van, „még ha Csokonai Vitéz Mihály tündérszárnyai rezegnek is a szívében”.

Matyikó Sebestyén József versei megneveznek és azonnal át is emelnek egy másik létezési mezőbe – „miként egy ősi ünnepen, / ahol a mindenség is egy velem, / időtlen vizekbe mártózom...”

SZÓKIMONDÓ – 2013/december – Hajdúszoboszló

A Debreceni Irodalmi Napok 2013. évi ülészakán a kritikai élet volt a téma (az irodalomkritika mellett a zenei, színházi, képzőművészeti szakértékelések), s legalább két évtizede beszéltek utoljára a szakkritika helyzetéről. Lényegkiemelő összefoglaló tudósítást olvashatunk az előadásokról Erdei Sándor tollából (aki egyébként nemcsak az irodalmi napokról, de a színházi seregszemlékről is rendszeresen tudósítja a hajdúszoboszlói kulturális havilapot). Megtudjuk, többen is fölhívták a figyelmet arra: a print média

hátterbe szorulásával (a netes fórumok és blogok szerepének fölértékelődésével) a vélemények és értékek relativizálódása is hamar végbemegy – a hagyományos kritika kánonalakító szándékkal közreadott ítélete mindössze „egy a sok közül”. Papp András főszerkesztő Forgách András *12 nő voltam* című könyvét az általa a Libri könyváruházban vezetett beszélgetés fölidézésével mutatja be; és ugyancsak Erdei Sándor írt egy hosszabb recenziót a *Lábjegyzetek* című verseskötetéről.

Bokor Ferenc emlékezik a folyóiratban a 80 éve született (és 2002-ben elhunyt) D. Kovács Éva hajdúszoboszlói képzőművész, költő, író és orvos munkásságára – a művészi látásmódot és a megjelenítést külön méltatva; és hommage-ában megszólal az egyik modell, Papp Mária. A tárcarovatban olvassuk Ozsváth Sándor kisprózáját; a megszokott, dokumentumalapú prózafikcióval jelentkezett Góz József; folytatódik Arany Lajos nyelvművelő rovata (*Bréking nyúz*). Immár a 16. részéhez ért Nyakas Miklós sorozata (*Szoboszlóiak a magyar országgyűléseken*); és már Tarczy Péter is a 8. részét jegyzi *Az erdélyi fejedelmek pénzeit* bemutató numizmatikai sorozatának.

MAGYAR NAPLÓ – 2013/december
A Magyar Írószövetség lapja

„Én végtelen verset élek: néha leírom a sorait, néha nem – nyilatkozta Tóth Erzsébet József Attila-díjas, babérkoszorús költő a decemberi folyóirat vele készített, *Galaxis minden költő* című interjújában. – Persze, sokat kell dolgozni a sorokon; az már az én mesterségem. Nagyon szeretek verset írni – folytatja –, úgy érzem, ha képes vagyok írni, nem hiába születtem. Ez azért jó érzés, mert ha éppen nem írok, vagy csak 'papír nélkül írok', akkor is megvan a reményem, hogy a következő pillanatban eszembe jut valami. Ez örökös harc az író életében. A rettenés: meddig tart a kegyelem? Vagyis az írni tudás kegyelme.” Majd a Csontos János által jegyzett interjú végén ezt mondja: „Úgy gondolom, mindig új és új feladatokat tűzök ki magam elé, és jó esetben segítséget kapok a Teremtőtől. Mert ugye én kevés lennék olyan versekhez, amelyeneket én szeretnék írni.”

A decemberi *Magyar Napló* közli Toldi Éva tanulmányát Mezey Katalin próza-poétikájáról (*Az emlékezetpróza történelmi tapasztalata* címmel); Ágh István Tokaji Írótáborban elhangzott előadását (*A Hetek költői együtt és életműükben*); s a folyóiratban olvasható Vári Fábián László előadása az 1966-ban indult kárpátaljai *Együtt* című folyóiratról és a *Forrás* nemzedékéről. A versrovatban kiemeljük Fucskó Miklós jelentős, Krúdy Gyula emlékének ajánlott verse újraközlését (az „Álsz, háttal a napszentületnek...” kezdetű, *Tükrön által* című opusz eredetileg a *Szökő* című nyíregyházi fotó-albumban jelent meg).

40 ÉVES A DOKTOROK KOLLÉGIUMA

A Magyar Református Egyház Doktorok Kollégiuma 40 évvel korábbi megalakulásáról közöl dokumentumokat a DC periodikája (mely IX. évfolyamával ad lehetőséget a nyári kollégiumi plenáris és szekció-előadások tanulmányra szerkesztett változatának közlésére). Az előadások és tanulmányok közül több írás fölkeltheti akár a laikus érdeklődést is – Bölcskei Gusztáv püspök például azt kérdezi, mennyiben európai a magyar teológia, értve alatta, hogy az egyház keretei között a teológia európai színvonalú műveléséről van szó. Literáty Zoltán a „dramatizált homiletika” mellett érvel (*Márk, a dramaturg*), azt mutatva be egyrészt, hogy Márk evangéliuma drámai elemeket tartalmaz, másrészt erre alapozva azt vizsgálja, hogy a hatás érdekében mennyire dramatizálható egy igehirdetés saját korunk megszokott dramaturgiája szerint. Fontos írásnak vélem Lázár Imre tanulmányát (*Nevelésemélet a kulturális antropológia talapzatán Kodály Zoltán, Karácsony Sándor és Németh László pedagógiája kapcsán*), és külön fölhívom a figyelmet Sepsi Enikő további elméleti kutatási lehetőségeket magában rejtő értekezésére (*A megváltás mint művészetfilozófiai és egzisztenciális kérdés – avagy megváltódhat-e annak metanyelve, a tudomány is?*) A szerző példái több kérdést vetnek föl. „Van-e összefüggés a művészi élmény és a spirituális élmény között? Elképzelhető-e az élenjáró művészet mintájára a tudomány laicizálódása után annak ugyanilyen visszatérése a gyökerekhez? Elképzelhető-e a tudomány ’megváltódása’, és mit jelentene ez a szabadítás?”

Szintén érdekfeszítő olvasmány Németh Dávid dolgozata, mely a reformációtól napjainkig vizsgálja a protestáns gyermekbibliákat (a kifejezés egyébként 16. századi, ám ekkor még messze nem a gyermekek számára összeállított bibliai történetek gyűjteménye volt, inkább idézetgyűjtemény, tízparancsolat- vagy káté-magyarázatok képekkel illusztrált sora). A gyermekbibliák kezdetben a „biblia pauperum” hagyományát folytatták – középpontban Jézus passiójával és az ahhoz kapcsolódó ószövetségi történetekkel –, illetve az otthoni oktatást segítő, a skolasztikus hagyományokat fölelevenítő „rövidített” bibliák voltak.

Németh Dávid bemutatja Luther „gyermekbibliáját”, vizsgálja a felvilágosodás kiadványait és a 19–20. század bibliakiadását; külön tárgyalva a magyarországi protestáns gyermekbibliák történetét, majd azok jelentőségét. Figyelmeztet a gyermekek számára bibliát készítő óriási felelősségére, akiknek „meg kell tanulniuk a gyermekek fülével hallani, az ő szemükkel látni, az ő eszükkel gondolkodni, és az ő szívükkel érezni, ugyanakkor pedig képesnek kell lenniük arra, hogy az Isten nagyságos dolgait maguk is gyermeki lélekkel fogadják”.

A tanácsokat ekképp lajstromozza: a gyermeknek szánt biblia „legyen egyszerű, de ne legyen gyermeteg; legyen derűs, de ne legyen bohókás; legyen szép, de ne legyen giccsesen émelítő; legyen valóság közele, de ne legyen historizáló; legyen útbaigazító, de ne legyen moralizáló; legyen elmesélő, de ne legyen mesés; legyen érthető, de ne legyen magyarázkodó; legyen a gyermekek figyelmét Istenre irányító, de ne legyen figyelmeztető, és semmiképpen sem fenyegető.”

PARNASSZUS – költészeti folyóirat; 2013/ősz

A centrumban a 70 éves Kiss Benedekkel jelent meg a költészeti folyóirat őszi száma, mely a költőtől az *Élettöredékek* című esszéjéig közli, illetve több lírai és prózai tisztelgés (Ágh István, Nagy Gábor, Temesi Ferenc, Győri László, Kemsei István, Deák Csillag, Vasy Géza) mellett tanulmányokkal is interpretálja Kiss Benedek költészetét. Falusi Márton ír *A világ névtelen névadója* címmel a népdalok absztrakciós síkjával a „bartóki nehézbúvárkodást idéző” líráról; Ködöböcz Gábor pedig *Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban* címmel értelmezi a költői megragadottság sajátos állapotait.

AGRIA – 2013/ősz; 2013/tél

Az Egerben megjelenő irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat őszi számának szemlélése közben hozta a negyedéves orgánus téli számát a posta, összevonva ajánlom ezért a két utóbbi megjelenést. A *Szegedi palackpostát* (pl. Simai Mihály, Árva Dalma, Lázár Bence András verseivel), illetve az *In memoriam Gárdonyi Géza* összeállítást említem az őszi kiadás különlegességeiként – noha a Szabó Attilával, a Csík zenekar tagjával készült beszélgetés vagy a *Műhely* rovatban G. Komoróczy Emőke nagyobb lélegzetű tanulmánya Kiss Benedek költészetének újraolvasásáról szintén a folyóirat értékei között van. A Gárdonyi emlékére készített összeállításban olvassuk Kósa Csaba írását (*Sasok és baglyok*); Hegedűs Imre János esszéjét (*Az Egri csillagok szerepe*).

életem sodrában); vagy Kusper Judit tanulmányát (*Emlékezet, hely, kultusz – Gárdonyi Géza és a receptív emlékezet*). Szecskó Károly Gárdonyi Géza egri barátairól ír; Szoviár János a lírikus Gárdonyi portréjához kínál szempontokat.

Ködöböcz Gábor irodalomtörténész (az *Agria* főszerkesztője) és Farkas Gábor már az őszi számban megemlékezett Görömbei Andrásról – az irodalomtörténész professzor emlékére pedig a téli számban külön összeállítást közölt a folyóirat, benne például Bertha Zoltán (*Az iskolateremtő nagyság mintaképe*) vagy Lakner Lajos (*Személyiség és értéktudat*) írásai mellett Kelemen Erzsébet és Lajtos Nóra verses mementóival. A téli szám költészeti kínálata egyébként a megszokott nívót is magasabbra teszi, a mai magyar költészet értéktradíciókat őrző és megújulásra egyaránt képes lírikusai közül például Serfőző Simon, Kiss Benedek, Iancu Laura, Konczek József, Anga Mária, Fecske Csaba, Csontos Márta, Barabás Zoltán, Gittai István, Kerék Imre, Szabó Bogár Imre verseit kínálja. A *Műhely* rovatból említtem még Bertha Zoltán esszéjét Szöcs Géza színjátékairól (*A drámaköltészet varázsa és katarzisa*); Szakolczay Lajos emlékezését a 100 éve született Jékely Zoltán Kalotaszeg-élményéről (*Szívünk mezsgyéjén*); Balázs Géza visszatekintését a *Semiotica Agriensis* egy évtizedére (*Napfényes szemiotika*); Pomogáts Béla két centenáriumi portréját (Sötér Istvánról és Rónay Györgyről); a *Cultura Agriensis* rovatban pedig Nagy Ernő festőművész gyűjteményes egri kiállítását mutatja be Goda Gertrúd művészettörténész. Szintén olvashatjuk a folyóiratban Ködöböcz Gábor laudációját, mely a Tokaji Írótáborban hangzott el (2013. augusztus 16-án) Gárdonyi Géza emléktáblájának avatásán – a *Földre néző szem, égre néző lélek* című esszé időközben megjelent az *Egri Magazin* szeptemberi számában is.

DR. NAGY ATTILA

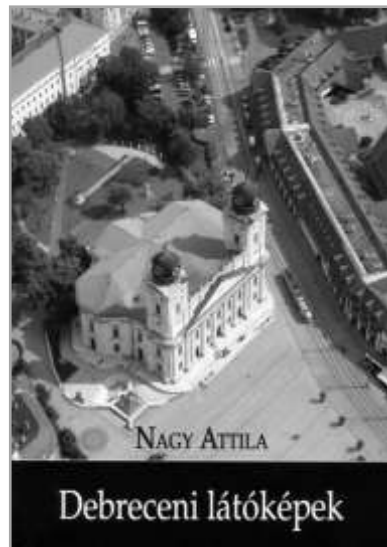
ELŐADÁSAI.

A városfélő fotós 2013 novembere és 2014 februárja között a debreceni Malomparkban az *Irány Irán!, A régi és az új Isztanbul, a 2014. évi új asztali naptár* mellett régi debreceni képeslapjait is bemutatta *Debrecenből Európába* címmel.

NAGY ATTILA DEBRECENI LÁTÓKÉPEK

címmel adta ki a 2013. évi könyvhétre új képes városépítészet-történeti albumát. A többnyire városfotográfiákba illesztett rövid szövegekkel kísért könyve egyrészt „a maga természetes voltában” mutatja be Debrecent, ahogyan a város ma kinéz, de képes várostörténetet is kínál a szerző – a folyamatos építkezéseket (a városarculat szüntelen alakulását) archív fotográfiák révén is dokumentálja. „Ez egy láttató könyv, melyben szerzője bemutatja, mit lát, mit lát meg e sokat szenvedett, tűzvészeket, háborúkat, politikai viharokat átélt városban és történelmében” – írja a könyv bevezetőjében maga Nagy Attila. Aki ismeri, tudja, hogy mindig kritikusan

szemlélte/szemléli az őt körbevevő világot. Képlete szerint: „pusztítás, bontás és építés, ez Debrecen XX. századi története” – és az egyszerűsítő folyamatábrával lehet ugyan vitatkozni (avagy a megfogalmazás stílusában finomítani valókat találni), a képek nem hazudnak. S talán még azt is megmutathatják, hogy a város előnyére változott – mert a megítélés ízlés, stílus, értékszemlélet kérdése. No, meg a világképe, és Nagy Attilát köszönet is illeti azért, mert modern „promenadológiájában”, avagy „sétatudományában” új dimenzióként kell értékelnünk azt, hogy nem egyszerűen épület- és látképekről van szó, hanem a mozgás, a sétálás, gyalogjárás vagy sétarepülés folyamatában mutatja be a város arca mögött annak lelkületét is. Nagy Attila fölszáll a város fölé – nemcsak a legmagasabb épületeket keresi, hanem –, levegőbe emelkedve láttatja a város lüktető szívét, lélegző tüdejét, érzékeny bőrét, homlokát.

Eme nézőponttal is többek vagyunk.

MARKOLOM AZ IDŐT – TAR KÁROLY ÚJ VERSESKÖTETE

László Ákos és Vincze László grafikusművészek rajzaival jelent meg decemberben (s már 2014-es évszámmal) a debreceni költő legújabb verseskötete, mely a 24. a sorban 2000 óta (mikor első könyvével jelentkezett az akkor 67 éves Tar Károly). A László Ákos és Vincze László által illusztrált kötetek is nagyszámúak immár: egy-egy kötethez önállóan készítettek rajzokat, négy verseskönyvnél dolgoztak együtt, de akad további három kötet, melyben más grafikusok mellett ők is megmutatták rajzi versolvasataikat. A több mint 40 vers mellett rövidebb részleteket találunk az eddigi kritikákból (innen is látszik, hogy 2007 óta a *Néző • Pont* folyamatosan figyelemmel kíséri Tar Károly munkásságát); bevezető gyanánt pedig a *Mi a vers?* című rövid lírai esszéét közli a szerző. Amellett, hogy a versről költeménybe illően szép definíciókat olvashatunk – „a vers a lélek sóhajtozása”; a vers „hangokat fúj, muzsikál, zenél”; az „érzelmek otthona”, ahol „lázba-tűzbe kell hozni a teremtő vágyat” –, az alkalmiság gyönyöréről is szó van itt. Tar Károly eredetileg az unokák neki készített rajzait szerette volna verssel viszonyozni. „Ebből a szándékból ugyan nem sok minden valósult meg, de ez a próbálkozás egy olyan gátat szabadtott fel bennem, olyan indítást adott, ami aztán több száz vers világra jöttét segítette elő.” Benne olyan, egyszerűségében is metafizikus vallomással, mint az alábbi: „Csábítom a napot / a hajnal ölébe, / a szegény emberek / üres tenyerébe, / (...) csábítom a mélybe, / fuldokló sötétbe, / ezeregy éjszaka / végtelen végére”; és 80 évesen is a kétséggel: „Ki mondja meg, / hogy merre van / és melyik az igaz, / melyik az a forrás, / amelyik tiszta / vizet ad, / melyik az a csillag, / amelyik életre mutat, / és melyik az a szent, / amelyik istentől fogant?”

ZEMPLÉNI MÚZSA – 2013/ősz

Igen összetett kérdéskör vizsgálatára vállalkozott Takács Ádám a folyóirat nyitó tanulmányában, amikor a kritika kulturális funkcióját igyekezett föltérképezni a humántudományokban – ugyanis mind a három fogalom (kritika, kultúra, humántudomány) rendkívüli hagyománykontextusba ágyazódik, s a definíciós nehézségek csak tovább gyarapodnak, ha egymás segítségével tisztáznánk a jelentésüket. A jelentés pedig legjobban abban a kérdésben fogalmazódik meg, hogy a társadalom-

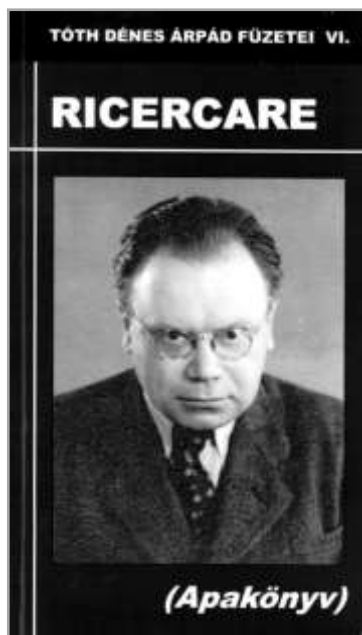
tudományban vajon milyen kulturális funkciója van a kritikának. A nehézséget java részt az jelenti, hogy „a humánytudományok társadalomkritikai szerepének mai hiteles vállalásához alkalmas történeti előképek alig-alig állnak rendelkezésre”. Ezért kell sokkal innovatívabb módon alkalmazni saját tudásunkat a kritikában – Takács Ádám összegzésével: „meg kell alkotnunk és közkinccsé kell tennünk a saját tudományos tudásunk premisszáin nyugvó komplex kultúra képét”.

„Válaszúton a magyar felsőoktatás” – jelenti ki a *Zempléni Múza* egy másik fontos tanulmánya címében Török Imre (a dolgozat egyébként „*A felsőoktatási szakemberek képzése, továbbképzése*” című szimpozionumon elhangzott előadás szerkesztett és rövidített változata). Török Imre elsősorban a felsőoktatás, illetve intézményei időszerű feladataival foglalkozott, nem az volt a szándéka, hogy az eredményeket vagy az esetleges hibákat, mulasztásokat sorolja föl. Ám kitért a környezeti változások, a középfok utáni tanulás, a finanszírozás és gazdálkodás általános és specifikus kérdéseire, a tandíj- és ösztöndíjrendszerre, a leendő munkáltatók lehetőségeire és attitűdjére, az autonómia és irányítás, intézményi vezetés és minőségbiztosítás problematikájára.

LÖVEI SÁNDOR: A MÁJUS SZÖKEVÉNYE

Színforrás, Debrecen, 2013.; 52 old.

Mintha egy szelídült Kassák Lajos jelenne meg Lövei Sándor utóbbi köteteiben (az éppen két évtizedes alkotói pálya második felében), így *A május szökevénye* című félszáz oldalas kis füzetben is. Lövei 2003 óta szinte minden évben két kötettel jelentkezett (kivétel a 2007. év és az utóbbi). A költő élményköre mit sem változott: a puszta és a város küzd ma is egymással – tehát a szabadság és a korlátok közé zárttság konfliktushelyzetének folytonos újraéléséről van szó (ami egyúttal azt jelenti, hogy nincs megoldás – nem lelt kulcsot – valamilyen „kompromisszumos” szabadságra). De talán még így a jó, hogy nem fogad el semmilyen kompromisszumos békét a költő önmagával és a világgal sem – jól érzékelhető ugyanis az új versekből, hogy Lövei szereti ezt a küzdelmet, talán a korlátok közé zártásgot is szereti, s innen tudja útra bocsátani érzékeny szépségű vágyakozásait, innen tudja visszaszemélyesíteni magát tiszta természeté. Kassák Lajos bolyongásait szelídebb körökben ismétli Lövei – nem jut el Párizsig, ám megjelennek előtte a látomásos horizontok, és a „senkid voltam” élményében mindenséggé vágyakozza kóborló lehetével a percnyi semmiségeket. Gazdag költői képtárában lassan minden természeti elemnek vagy jelenségnek megvan az emberi megfelelője, s végül a „május szökevénye”-Lövei maga is májussá válhat.

TÓTH DÉNES 'APAKÖNYVE'

Ricercare címmel rendeztek jubileumi – könyvbemutatóval kísért – zenei estet a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola Kodály-termében dr. Tóth

Dénes zeneszerző és zeneesztéta, a Zenede hajdani tanára születésének 105. évfordulóján 2013 novemberében. Az évfordulóra kiadott kismonográfia írójával, Tóth Dénes Árpáddal, a zeneszerző fiával

Ungvári Judit beszélgetett. A *Ricercare* című „apakönyv” a *Tóth Dénes Árpád Füzetei* sorozat hatodik köteteként jelent meg a Révai Kiadó gondozásában; a kötet az életrajz és az utóélet mellett a zene- és írásművek, valamint a nem publikált dokumentumok adattárát közreadó személyi bibliográfiát is tartalmaz.

Dr. Tóth Dénes Imre (1908–1955) életműve bevégezetlen maradt, alig több mint 46 évesen – alkotóképessége csúcán – hunyt el, mégis számottevő a hagyatéka: több mint 100 zenemű s mintegy ötezer oldalnyi írás tanúskodik munkásságáról.

A komponistának összesen 134 műve regisztrálható: 8 színházi és filmzene, 39 kórusmű, 23 dal, 20 zenekari mű, 16 (túlnyomórészt vonós hangszerekre írott) kamaradarab, 28 (jellemzően zongorára elgondolt) szólóhangszeres mű. Végül az alkotásainak csak harmada, 46 opus jutott el a publikumhoz.

Fő zeneművét, a Csokonai Vitéz Mihály komikus eposza nyomán írt *Dorottya* című balettjét 1944-ben mutatta be az Operaház, és – Tóth Dénes Árpád bevezető kommentárja szerint – a kritikusok kiemelték színes hangszerezését, hangfestő tehetségét. „Nem véletlenül, hiszen az olasz fővárosban, a Santa Cecilia Academia mesteriskolájában a virtuózan hangszerező Ottorino Respighi növendéke volt – tőle tanult zeneszerzést, az örök városban világlátást”. Rómába nem jutott el újra, és nem érhetette meg a legjelentősebb írott műve, a *Hangversenykalauz* három (1956; 1960; 1962) kiadását sem. Boda István írta, hogy e művet lapozgatva bárki megállapíthatja: „műveltsége európai horizontú. Biztos kalauz a zene végtelen világában, szavainak lámpáját mindig abba a magasságba emeli, ahonnan a legjobban árad a fény”.

„A Ricericare apakönyv – írja Tóth Dénes Árpád –, újra fölkerestem valakit, aki történetesen a példaképem volt, akinek vigyázó szeme az íróasztalomon álló fényképről kísért szellemi útjaimon. [...] Most, hogy végeztem e kötettel, leíratom: immár mindent tudok a munkásságáról. Az emberről szinte semmit.”

A szükséztű – leginkább csak az adatolásra korlátozódó – életrajz tárgyalja a magánember hányattatásait, illetve az alkotó muzsikuss életművét, külön kitérve a zeneesztéta és a kritikus munkáira (zeneesztétikai tárgyú dolgozatai mellett sok-sok írást közölt heti- és napilapokban, hosszú éveken keresztül működött aktív zenekritikusként – 1953-tól, Debrecenbe kerülése után, a *Néplap* állandó zenekritikusa lett: haláláig ötven cikket közölt a lapban).

A Tóth Dénes Árpád által összeállított személyi bibliográfiát két fő részre lehet osztani: a zeneműveken belül külön fejezetet kaptak a nyomtatásban megjelent művek, és önálló fejezetet kapott a szekunder anyag is (a szerző átiratainak és feldolgozásainak sora). Az írásműveknél pedig az önálló kötetek, illetve a sajtóban megjelent tanulmányok és esszék különválasztása látszott célravezetőnek. A szerző szemelget a kórusművek, a balett-, a színház- és filmzenék, illetve a dalok bemutatója után megjelent kritikákból, ismertetésekből is. Az esszékből és a tanulmányokból – összesen 30 ilyen írást lelt föl Tóth Dénes Árpád – szintén idéz jellemző részleteket, bekezdéseket (az idézett részek alapján úgy vélem, érdemes volna akár egy önálló kötetben is kiadni dr. Tóth Dénes zeneesztétikai írásait).

Tóth Dénestől – Illés Árpádon keresztül – Weöres Sándorig

Tóth Dénes zeneszerző és zeneesztéta második, Sárossy Emma ének- és zongoraművésszel kötött házasságára (1947. július 30.) maradandó szépségű alkalmi költeményt írt Weöres Sándor, melyet más – Tóth Dénes számára föltehetően megzenésítés végett adott versekkel együtt – korábban már bemutattam a *Néző • Pont* hasábjain (*Ismeretlen versek és változatok Weöres Sándor kézírataiból*. 2009/25. kötet, 523–527); a *Nagyítás* című hetilapban („... angyalszárny és semmi más”. *Weöres Sándor Debrecenben előkerült kézíratai*. 2009/1. sz., 8); s a dolgozat szerepel a Felső-magyarország Kiadó gondozásában megjelenő *Angyal-
kapuk és szövegjáratok* című tanulmánykötetemben is.

A fővárosi, IX. kerület Angyal(!) utcai lakásban Weöres Sándor gyakori vendég volt, a két művésszel jó barátságot ápolt. Az csak néhány hónappal ezelőtt derült ki számomra, hogy a házaspár baráti társaságába tartozott Illés Árpád (1908–1980) festő- és grafikusművész is, aki meglehetősen fontos szerepet töltött be Weöres Sándor (és Károlyi Amy) életében.

Illés Árpád a vele pontosan egykorú Tóth Dénes halála után is fönntartotta a kapcsolatot Sárossy Emmával. Ennek bizonyítéka egy 1971 szeptemberében „igaz barátnémnak” dedikált katalógus mellett az a néhány exlibris, karácsonyi és újévköszöntő alkalmi grafika, postai, képes levelezőlapok gyanánt használt nyomatok sora, melyet az „apakönyv” dedikált példányával Tóth Dénes Árpád

adott át nekem az egykori szülői hagyatékból. Megkaptam az 1965 és 1975 közötti esztendőök újévi köszöntőlapjait, egy 1966-os („békás-templomos”), illetve egy dátumjelzés nélküli karácsonyi üdvözetet, a *Jónás és a cethal* 1964-es linó-metszet két változatát, egy konstruktív-geometrikus épületkompozíciót.

A lapok (még e szűkebb merítésben is) jól reprezentálják Illés Árpád grafikai világszemléletét, motívumkörét, groteszk humorát, egyszerre a tradíciót őrző és az egzotikum felé nyitott művészi érdeklődését, látomásos karakterét, szakrális-

mitologikus emlékezetkonstrukcióit. Ez annak köszönhető, hogy Illés Árpád – művészi „fordulata” után – épp a ’60-as évekre alakította ki a nehezen össze-
tézhető képi világát.

Illés Árpád 1965-ös (fent) és 1975-ös, Sárossy Emmának küldött újévi és 1969-es karácsonyi alkalmi grafikája

Eme grafikai ajándécsokornak a bemutatására készülve, Illés Árpád művésze után kutatva leltem a hírre a www.weores-illes.oszk.hu tematikus honlapon, hogy *A teremtés dicsérete* címmel nyílt tárlat a Weöres Sándor-centenárium alkalmából szeptember 17-én (majd állt nyitva két hónapon át) Weöres Sándor és Illés Árpád alkotói kapcsolatáról. A tárlaton a Weöres-kéziratok, rajzok, izgalmas dedikációval újtukra bocsátott kötetek mellett a ritkán látható Illés Árpád-festmények és metszetek kollektója került egy térbe, föltárva és értelmezve a két életmű metszéspontjait.

A tárlathoz készült tematikus honlap a két életmű összekapcsolódásának szinte minden, a tárlatban reprezentált vonatkozását illetően eligazít, s a gazdag kép- és kézirat-anyagból is követhető reprodukciós kínálattal szolgál.

(Az alábbi szemléhez első-sorban az említett tematikus honlap kínált segítséget, lásd: www.weores-illes.oszk.hu)

Illés Árpád

*Ismeretlenből érkezett vendég
című képe 1976-ból*

Az 1929/30-as gimnáziumi tanévet Weöres Sándor Győrben kezdte meg. A költő hamarosan megismerkedett Illés Árpáddal, aki ekkor Rudnay tanítványa volt a főiskolán, de a szünidőket Győrben töltötte. A fiatalok közt ekkor kialakult barátság halálukig tartott. Illés Árpád 1935 után Weöres több könyvét tervezte és illusztrálta, s hamarosan valódi közös munkákba kezdtek. Színpadra szánt darab lett *A holdbeli csónakos* – Illés színpadi terveivel, és ő tervezte a jelmezeit a *Tyunkankuru* című abszurdnak is; komoly elhatározással indították el a „kék, barna és sárga könyvet”, melyekbe terveik szerint Illés rajzai és Weöres szövegei felváltva kerülnek, s végül egy közös korpuszt alkotnak.

Nyilatkozataik, teoretikus megnyilvánulásaik rávilágítanak alkotás-lélektani, alkotás-technikai közelségükre, megfogalmazva a műalkotásról mint „a világban megjelenő, alkotott és újrateremtett, sajátos valóságról kérielt gondolataikat”.

*Illés Árpád 1970-es, Sárossy Emmának
küldött újrateremtett, sajátos valóságról
kérielt gondolataikat*

Amikor Weörest a szürrealistának aposztrofált verseiről kérdezik, e szójátékkal válaszol: „sültrealizmus”. Már *A vers születése* című disszertációjában kifejtette: igaz, hogy a mű teremtés, de „csak a rendelkezésre álló tárgyi és szellemi elemek felhasználásával készülhet a műve, a semmiből valamit nem alakíthat”.

Ere felel Illés Árpád az 1978-as életútinterjújában: „Semmit nem lehet kitalálni, csak azt, ami van.”

*Illés Árpád 1964-es
Sárossy Emmának küldött
Jónás-parafázisa;
lent: Illés díszlettervei A holdbéli
csónakoshoz (forrás: OSZK)*

„Alkotástechnikai közelségüknek bizonyos értelemben kulcsa egy harmadik művészeti ághoz, a zenéhez való viszonyuk. Weöres verselméleti gondolkodásának kezdettől fogva központi kategóriája a zeneiség kérdése, munkáinak elsődleges építőelemei zenei elemek, ritmus, tónusok, motívumok, hangzás, a legrövidebb verssortól a nagy ívű kompozíciókig. Illés megrögzött zenehallgató, zene mellett fest, és jeles kortárs zeneszerzőkkel kerül kapcsolatba, akik műtermét látogatják, és munkáit szívesen használják fel lemezborítóikon. Ez kizárólag azért történhet, mert Illés az utolsó két évtized pseudo-szürrealista alkotásaiban ugyancsak ’zenei’ módon építkezik: színek és formák ritmusa, harmóniák, akkordok, összhangzásokból játékosan vagy éppen ironikusan kimozdított ’hangok’, visszatérő motívumok variációi képzik meg titokzatosan a műveit.

Mindketten beszélnek magáról az alkotási folyamatról, arról, hogyan születik a mű. Az említett formákról, ritmusokról, akkordokról, szépségről, a valóság elemeinek alkalmazásáról, eljutva egészen a mű kapujáig. Ezen belépni az

értelmezés esendő szavaival nehéz. A munka feldúsul, megmagyarázhatatlan módon jelentéssel telítődik. Az alkotó számára is titokzatosan megszületik a mű: a teremtet valóság. Weöres Sándor és Illés Árpád egymás közelében, ihletésében megszületett munkáiról gondolkodva szükségképpen megfogalmazódnak a két életrajz metszéspontjai, közeledések és távolodások. Még inkább szükség-szerűen rendeződnek egymás mellé azok az alkotások, amelyek formai-tartalmi jegyeikkel hatással voltak a másik alkotó munkáira, valamint közös munkáik is.”

Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása is ebben a fölfogásban igyekezett bemutatni a két alkotó teremtmény barátságát.

ILLÉS ÁRPÁD (Kisköcsk, 1908. május 20. – Budapest, 1980. március 24.) első komoly festői élményét Gulácsy Lajos alkotásaiból merítette. Tizenhat évesen szerepelt a győri Képző- és Iparművészeti Társaság kiállításain. A Képzőművészeti Főiskolán 1928-1933 között Rudnay Gyula tanítványa volt. 1930-ban egy hónapot Münchenben töltött. Tanulótársa volt Ámos Imre és László Gyula is. Az első kiállítását balatoni tájképekből rendezték 1933-ban Keszthelyen. A főiskola után alkalmazott grafikusként élt: illusztrációk, plakátok és könyvborítók tervezéséből. A Zeneakadémia Kamaratermében működő Vígopera szcenikusa volt 1947/48-ban, majd a Nemzeti Múzeum, illetve a Néprajzi Múzeum munkatársa – 1949–1975 között több mint 50 kiállítást tervezett régészeti, néprajzi, irodalom-, zene- és technikatörténeti témakörökben.

Illés Árpád: Kövületek (1976)

Illés az '50-es években kezdett egyedi jelképrendszeren alapuló absztrakt képeket festeni (e műveit először 1959-ben Szervánszky Jenő műtermében állították ki). Az 1960-as években alakult ki egyéni, lírai szürrealizmusa: természetes, tiszta színeivel, organikus-geometrikus formákban (tojás, csigavonal, teknősbéka stb.) fogalmazta meg gondolatait. Az álomvilág alakuló képeinek erejét vetíti bele az ébren lévő ember aggodalmaiba, örömeibe, szépségkereső szenvedélyébe.

Weöres a diákévek szünidőit, vizsgaidőszakait Csöngén töltötte, az egyetem után és a háborús években otthon élt, apja gazdaságában segédkezett. Hol „birkapásztornak” nevezi magát, aki hónapokig nem tud semmit írni, hol „áradó gazdagságban ontja a verseket a dunántúli táj, a falu, a természet képeitől is ösztönözve”. Illés Árpád többször meglátogatta itt – ezt tanúsítják a Csöngéhez kötődő festmények, sőt, Illés egy portrét is készített Weöresről, amely a költő szobájának falán lógott (ma azonban lappang, vagy megsemmisült).

*Weöres Sándor versei
Illés Árpád festményeihez, részlet*

„Ez én vagyok. Alvó, egészen kicsi fej,
mellette bögre tej,
és nincsen égbolt.
Rég volt.”

*(A vers megjelent:
Weöres Sándor:
Harmincöt vers, 1978)*

*Illés Árpád festménye:
Weöres Sándor Csöngén, 1943-ban*

Illés Árpád ajándékozta barátjának a kék kötésű, üres lapokból összefűzött 159 lapnyi papírtömböt. Weöres teleírta, és a kötetnek *A véletlen könyve* címet adta. „Ez a papírtömeg mintha zslipeket tépett volna föl bennem. [...] Az üres lapok olyan titokzatosak, mint a jövőbeli leéletlen napok” – írta Weöres a barátjának. Itt vannak a *Rongyszőnyeg* fogalmazványai, fordítások, képversek; megörökítette kísérletét, hogy egyszerre hány verset képes írni (240-ig jutott el – megformálás nélkül, csupán a spontán írásképességet próbára téve). A kék könyv többségében az *Elysium* verseit tartalmazza (egyes darabjai a *Meduzában* jelentek meg).

„Weöres Sándornak a *Dalok Naconxipánból* című versciklusa az én Izabella utcai műtermemben született meg, és akkor annyira tetszett nekem, hogy azonnal elhatároztam, hogy megfestem mindegyik szakaszt külön – nyilatkozta Illés Albert Zsuzsának a *Művészet* 1981. decemberi számában. – Akkor Weöres Sándor,

erre föl, mindegyik szakasznak adott is egy külön címet, hogy az legyen majd a kép címe. De sajnos, csak három született meg a sokból, azok közül is már kettő külföldi magántulajdonban van, sosem fogom viszontlátni, egy még mindig megvan, a Vigasz című.” A *Dalok Na Conxy Panból* című ciklus (20 négysoros) az 1944-es *Medúza* kötetben jelent meg.

Weöres Sándor a napot és a holdat igazgatja – ezt a címet adta Illés Árpád annak a linómetszetnek, mely a költőt valóban a Nap és Hold mozgatójaként, a világegyetem mozgásban tartójaként ábrázolja.

Illés Árpád műtermében gyűltek össze a Tóth Árpád Társaság tagjai, itt született a két évfolyamot megért *Argonauták* című folyóirat (Hajnal Anna és Trencsényi Waldapfel Imre szerkesztésében); címlapját s szigetjeit Illés tervezte. Már a címadás is programot jelentett: művészetnek és tudománynak távoli, veszélyes útra kell indulnia a valódi kincs felleléséhez. A résztvevők művészi vonzalmából vagy éppen kutatási területéből következően kiemelten fontos célpontnak tekintették az antik kultúrák érvényes, egzisztenciális jelentést hordozó megközelítését.

„A Continental pincét, Illés Árpád műterme – mint Lesznai Annáé – padlást kínált fel az irodalomnak. Csakhogy itt nem volt szükség pincérre, táncra, hipnotizőrre, itt elég volt maga a költészet, mert ide csak a költők, írók jártak. S a változó múzsák. [...] Narancs és a költőtársak friss munkája várta a vendégeket. Elsötétített szoba, az íróasztalnál nagyernyős olvasólámpa. Ez volt a Tóth Árpád Társaság. [...] Szentély hangulata volt az. A költők társalgó hangon beszélgettek, vitázó hangon vitáztak, de ha verseiket mondták, azonnal átváltottak a szertartás hangjára. Weöres elrévedezte, mint valami szelíd sámán, Hajnal Gábor elpatak-mormolta, Zelk elbrácsázta, Toldalaghy elfuvalázta a maga verseit. S Füst elsírta, könnyezve, a Kosztolányiról írt gyászbeszédét. [...] A Tóth Árpád Társaság műtermében ez volt a legjellegzetesebb. Hogy minden résztvevő szabadon és ünnepélyesen átengedhette magát legkedvesebb, legmeghittebb, legfentebbi pózának. Felölthette maszkját, amit másutt csak belül hordott. Bizalmas ünnepélyesség terjengett a teremben.” (*Devecseri Gábor: Irodalmi pincék és padlások. In: Lágymányosi istenek. Bp., 1979.*)

MINDENKINEK ADNI EGY PICINYKE FÉNYSZUGARAT

Különleges könyvbemutatónak adott otthont a debreceni Méliusz Könyvtár Szivárvány terme a múlt év novemberében. A szerző a 18 éves Kéry Anna Lilla, mesekönyve, a *Flóra és a csillagfarkas*, melynek elbűvölő illusztrációit is ő maga készítette. Mindenki szeretettel fordult e csodálatos világ felé, mely nemcsak a könyvből tárul föl, de az ifjú lélekből sugárzik. Talán a sok mosoly varázsolja még tovább a szíveket. A *Flóra és a csillagfarkas* már facebook-on is követhető...

A könyv egyik támogatója (a Kapitális Nyomda, a Magyar Református Szeretetszolgálat és magánszemélyek mellett) – s leglelkesebb híve – Tímár Tamás volt, aki nemcsak a kiadói feladatokat vállalta, hanem ő tervezte az egész könyvet is.

Összefogás egy álomért

● **VAN EGY LÁNY.** Hamarosan tizennyolc éves. Vidéken nőtt fel, ötgyermekes családban, kályha-meleg szeretetben, varázslatos világban. Kistestvéreinek már régóta meséli lélekfoltozó történeteit, melyekbe beleszövi hol a ház körül tekergő kismacskákat, hol pedig egy-egy felkavaró emberi érzést megtestesítő karaktert. Szereplőit és azok kalandjait le is rajzolja, ceruzája, ecsetje alól morcos gombák, mosolygó sárkányok, hórihorgas árnyékok, finom mosolyú kalandorok kerülnek ki. Kéry Anna Lillának hívják a lányt.

● **VAN EGY KÖNYV.** A gimnazista lány fantáziájában megjelenő szereplők és a fejében kibontakozó történetek apránként egy meseregénnyé álltak össze. Főhőse egy Flóra nevű kislány. A mesékhez saját illusztrációk is születtek – éjszakánként, lámpafény mellett, egy doromboló cica társaságában...

„Flóra egy új, varázslatos világ részese lesz, ahol gombusok kötözködnek az emberrel, árnyékok kelnek életre és a sárkányok a lámpaolajtól kezdve a karosszélig

mindent befalnak. Csakhogy ebben a világban a szép dolgokért küzdeni kell, és miközben Flóra a föld alá vagy épp egy rengeteg mélyére száll a barátaiért, megtanulja, mi a türelem, az elfogadás, az önfeláldozás vagy éppen a tiszta szeretet. Rájön, hogy a kicsik bátorsága nem a félelem vagy a veszély nagyságán múlik, és hogy a szeretteinkért hozott áldozatok a legszebbek.” – Meseszerű valóság, valószínű mese. *Flóra és a csillagfarkas* a könyv címe.

● **VAN EGY KIADÓ.** Az érettségire készülő lány lelki gazdagságára, hihetetlen fantáziavilágára rajztanárnője is figyelte, és alkotásra biztatta az ifjú szerzőt. A tanárnő kiadót és nyomdát is keresett és talált. Szabó Tímea a tanárnő neve. A kiadó pedig Tímár Tamás.

● **AZ ÖSSZEFOGÁS.** A tanárnő által meghirdetett összefogás eredményeképpen összegyűlt a nyomdai anyagköltségre szánt összeg, de minden további forint közelebb viszi a meseíró lányt az álma megvalósulásához. Van még szeretet, bizalom és tisztaság a világban: egyre többen szavaznak ismeretlenül is bizalmat az angyalszívű lánynak, aki így gondolkodik: „Ha csak egy ember elmosolyodott egy szereplőmon, egy soromon vagy akár egy rajzomon, ha csak egy mondaton felszisszent, felkacagott vagy elgondolkozott, már boldognak érzem magam.”

A könyv megrendelésével segíthetünk abban, hogy a nemes ügy célba érjen (vásárlási szándékát bárki jelezheti az iroda@ttplay.hu e-mail címen vagy a „*Flóra és a csillagfarkas*” facebook oldalon).

TT PLAY KIADÓ
4032 Debrecen, Füredi u. 41/A.
mobil: 06 (30) 49-29-155
(Szabó Tímea)
e-mail: iroda@ttplay.hu,
times@ttplay.hu

RÁCSODÁLKOZNIVALÓ FINOMSÁG

Kéry Anna Lilla 1995-ben született Debrecenben. Falun, szerető környezetben, állatok mellett, egy hatalmas, képekkel teli házban cseperedett föl, így talán nem is csoda, hogy benne az ember, állat és a művészetek szeretete a kezdetektől fogva jelen volt. Édesanyja és (már elhunyt) édesapja is tehetségesen festett és írt – a rajzolás és a meseszöveg írást való tehetség Kéry Anna Lilla életében is korán megmutatkozott.

„Eleinte még csak mondtam a meséket, miközben lerajzoltam kitalált szereplőimet, kalandjaikat, és elképzelttem párbeszédeiket, történetüket – vallja az elsőkönyves ifjú hölgy. – Később, az iskolás éveimmel megérkezett az olvasás és fogalmazás szeretete is; válogatás nélkül faltam a gyerekgregényeket, mese-

könyveket. A Bogáncstól kezdve a Winnetou-ig mindent elolvastam, az élményektől feltöltődve pedig kistestvéreimnek meséltem. Nálunk az esti mese régi és szent hagyomány, évek óta elengedhetetlen kelléke az elalvásnak. Nem kellett azonban mindig a könyvekre hagyatkoznunk, a fejből való mesélés gyakran izgalmasabb és érdekesebb volt. Számtalan történetet találtam ki így, sokszor az olykor elpusztult kismacskák, kedvencek szerepeltek benne, valami vidám kalandot élve át, csakhogy a kicsik ne legyenek annyira szomorúak miattuk. Azt hiszem itt kezdődött el a gyógyító, lélekfoltozó meséim megalkotása.”

A Napraforgó Waldorf Általános Iskolában megtanulta mélyebb, más, rendhagyó nézőpontokból vizsgálni az embert és a világot, valamint az alkotás fontosságát és tisztelétét az életünkben. A Svetits Katolikus Gimnáziumba került, ahol magyartanára támogatásával számtalan pályázaton vehetett részt, értékes helyezéseket gyűjtve be. A Fővárosi Közterület Fenntartó Kft. által 2011-ben meghirdetett szépírói pályázaton *Földsárkány kincsei* című meséje díjazásban részesült, a bírálók között pedig olyan elismert alkotók voltak, mint Csukás István vagy Karafiáth Orsolya. Ugyanebben az évben, a Leukémiás Gyermekekért Alapítvány *Szeretet, remény, gyógyulás* című pályázatán az *Egy kis üveg boldogság* című gyógyító meséje első helyezést ért el. Az irodalom és a prózaírás mellett a fordításba is belekóstolt, és első lett a Festival d’Italiano nevű országos rendezvényen *Mennysország Asszonya* című munkájával (Jacopone da Todi gyönyörű laudája, a *Donna del Paradiso* fordításával).

„Meglepett kiforrott stílusa, sablonoktól mentes, eredeti ötleteket felmutató képvilága, történetszövése, biztos cselekményvezetése és hiteles jellemalkotása – fogalmaz Kéry Anna Lilla magyartanára, Erdeiné Poráczki Judit. – Novelláit átszövi egy megragadóan tiszta lelkiség, lírai finomság, melyre rácsodálkozik a felnőtt, s melytől már elszokott a mai világban. Meseregényében nem a mesét olvasó korosztályhoz való leereszkedés, csináltság érezhető, hanem gyermeki énjének természetes működésbe lépése, melyet nem kell előhívnia, felidéznie magában, ugyanis el sem vesztette-feledte azt. A jósnak és szépségnek különös szövődéke ragadja magával az olvasót, akit nem annyira a történet szokatlansága, mint inkább különös atmoszférája érint meg.”

Közben a rajzolás területén is kipróbálta magát, és rajztanárnője segítségével folyamatosan részt vett különböző pályázatokon – első helyezést ért el például a Keresztény Iskolák Találkozójaára megszervezett rajzversenyen. Évekig tanult Kővári Attila és László János grafikusok mellett, így a festés, rajzolás különböző formáit gyakorolhatta a rézkarccal és a linómetszéssel párhuzamosan. A Svetits Katolikus Gimnázium tanulója, bölcsészkaron szeretne továbbtanulni (tanár, tolmács vagy fordító lenne), de az igazi vágya az, hogy író legyen. Meseregénye

figurái és hangulata álmodozó, szeles fantáziájú gyermekkorát tükrözi vissza, a szereplőket régről, még önfeledten-játszós éveiből ismeri.

Rajztanára, Szabó Tímea szerint „nagyon ritka, amikor a készség, a képesség, kreativitással társul. Már a legelső munkáinál nem volt kétség afelől, hogy ezt a kincset Ő birtokolja. Anna mindig igényes volt munkájára, a segítő korrektúrát (amelyre túl sokszor nem volt szükség) mindig figyelembe vette és alkalmazta a következő alkotásainál. Olyan tehetséggel és kifinomult ízléssel rendelkezik, ami – azt gondolom – nagyon ritka, s melyet nem lehet tanulni. Kitartó munkájának eredményeként ma már igazán nincs szüksége segítő kezekre, hisz az aprócska lányból felnőtt hölgy lett, aki – úgy érzem – az irodalom és a képzőművészet területén egyaránt igazán jól érzi magát. Megismerve a meséit értettem csak meg, milyen Ő igazán. Fantasztikusan tudja, mire van szüksége a mai táplálékot kereső léleknek. Szükségünk van egy ilyen tiszta lelkű, alázatos, a gyerekeknek és a felnőtteknek adni akaró és tudó angyalra. Akárhányszor találkozom vele, úgy érzem, angyal szállt át a szobán, és ezt az érzést csodás lenne másokkal is megosztani, ha másként nem, egy mesekönyv útján.”

Kéry Anna Lilla egyik jellemző illusztrációja a Flóra és a csillagfarkas című mesekönyvből

„Céлом és vágyam az, hogy történetem minél több emberhez eljusson, és elmondhasson minden szépet és igazat, amit egy ilyen mese elmondhat – írja Anna. – Hiszem, hogy egy mese nemcsak a gyermekekhez, de a felnőttekhez is szólhat, és hogy ebbe a gyakran fénytelen világba egy kis szeretetet vihet. Ha csak egy ember elmosolyodott egy szereplőmn, egy soron vagy akár csak egy képen, ha csak egy mondaton felszisszent, felkacagott vagy elgondolkozott, már boldognak érzem magamat. Szeretnék adni mindenkinek egy picinyke fénysugarat, annak, aki kéri, annak, aki elfogadja és annak is, aki nem meri bevallani, hogy szüksége van rá. Számomra ez az írás lényege.”

TORONYNAPLÓ

Csokonai aktualitása – (november 13.)

Hevítő aktualitást hozott a novemberi köd-be-szélbe, a hűvösből előkacsintó nap-sütésbe, hogy négy nap múlva, november 17-én lesz Csokonai Vitéz Mihály születésének 240. évfordulója, ma pedig a Magyar Nyelv Napját ünnepeltük, miközben a debreceni síremléknél éppen Csokonaira emlékeztünk. (Az eredeti nyelv-napi dátum április 23., a Magyar Nyelv Múzeumának megnyitása volt; ám az időpont 2011-ben változott, arra apellálva, hogy 1844-ben az országgyűlés ezen a napon, november 13-án tette államnyelvvé a magyart.) Városszerte tíznél is több helyszínen zajlottak a megemlékezések a nyelv ünnepén, azok közül is kiemelve a nagytemplomi ünnepséget, ahol diákok százait alkotó csoportok közösen olvasták föl Csokonai *Magyar! Hajnal hasad!* című költeményét. S Debrecen több testvérvárosa csatlakozott a rendezvényhez, számos közös programelemmel: Balatonfüred, Kecskemét, Nagyszalonta diákjai szintén Csokonai versét szavalták.

A magyar nyelv ünnepe (akár élő múzeumi közegként [paradoxont képezve, hogy múzeumba kell-e tenni a nyelvünket], s akár az irodalmi nyelv megszületésével vagy a nyelvújítás mozgalmával) szorosan kapcsolódik ahhoz a Kazinczy Ferenchez, akinek a neve összeforrott az Árkádia-pörrel. Ez pedig – köztudottan, és Debrecenben különösen ismert történetként – éppen a Csokonai-síremlék fölállítása ügyében robbant ki. A Kazinczy által javasolt „*Árkádiában éltem én is*” a költészet mitológiai (Vergiliusnál megénekelt, Goethénél és Schillernél is számon tartott) hazájára kívánt utalni, s nem a számárlegelőről híres vidékre, amire pedig a város gondolt, s amit sértőnek talált.

Az Árkádia-pör szellemi lenyomatait, az elnevezés (lét-értelmezés) kétféle gúnyját hordja máig nemcsak Debrecen, hanem a vidéki magyar értelmiségi. Az ismert kettősséget Debrecen költészethez (tágabb értelemben irodalomhoz vagy művészetekhez) való viszonyáról két Szabó Zoltán-szófordulattal illusztrálhatjuk: a *Szerelmes földrajz*ban Szabó egyszerre nevezi Debrecent a „költők kertje”-nek (amire Kazinczy is utalni kívánt) és „költők verte város”-nak.

Irodalmunk nagyjai sem szűntek ostromozni a várost: Petőfi, Ady, Krúdy és a kortársak. A legszebben talán Krúdy bírálta a metaforizált város és a költő viszonyát a Csokonai Színház névadását kommentáló cikk végén: „Rongyos csizmában járt... Egy hölgybe volt szerelmes, aki sohasem szerette őt.” Csokonai síremlékén azért jól megférnek egymás mellett a múzsák és őrangyalok, s Csokonai után szabadon ma azt mondjuk: az is bolond, aki a vidéki Magyarország dús szellemi

mezőit összekeveri a számárlegelőkkal. Pedig már a Csokonait Kiss Tamással és velünk is összekötő Móricz figyelmeztetett rá: Debrecen képes ellensúlyozni a „bolond ország beteg szívét”, Budapestet.

Azt a kortársak is elismerik, nemcsak mindannyiunk – és mindig modern – kortársa, Ady Endre, hogy Csokonaival kezdődik a modern magyar költészet. Kiss Tamás a *Halhatatlanság és jelenlét* című tanulmányában (1985-ös *A Főnix szárnya alatt* kötetében), Csokonai örökségét faggatta. Ott jelentette ki, hogy „lesz még őbenne [ti. Csokonaiban] felfedeznivalója a 21. századnak is”. Az 1973-as, a 200. születési évfordulón Csokonairól írt Kiss Tamás-vallomás (*Az első szerelemérzés*) befejezése is erre a gondolatra, a csupa nyugtalanságra, az ellentétekre, a költői modernségre reflektál: „A költészete [...] győzelem az elmúlás angyalán. Nem hiába képzelte magát a huszadik vagy a huszonegyedik századba.”

A két évszázad távolából tekintett poétai modernség és a vele összeforrott izgalmas – közéleti értelemben is izgató – emberi habitus bizonyosra hozójárult ahhoz, hogy Csokonai viszonyítási pont legyen ne csak az irodalom-, de a mentalitástörténetben is, regény- és drámaalakká vagy képzőművészeti ihletővé váljék.

Mert kiknek is volt a példaképe Csokonai? Nemcsak *A magyar Pymodámban* gyilkosan őszinte Adynak, a régi Magyarország egyik romantikus-lázadó mintáját benne látó Krúdyknak, de a szigorú Móricznak és a szelíd Kiss Tamásnak is. (Utóbbinál a párhuzamok többféle rétegzettséget is mutatnak: Bakó Endre Kiss Tamás „megismételt pályakezddéséről” beszél, sőt, az életsors fordulatait tekintve akár ismételt pályakezddésekről is szólhatunk; a modern szemléletű Csokonai-monográfiák sorában úttörő munkát készítő Debreczeni Attila 1993-as könyvének címe: *Csokonai, az újrakezdések költője*.) Fontosnak vélte a vele való viszony megfogalmazását: Szabó Magda, Bálint Péter, Izsó Miklós, Holló László vagy a kortárs debreceni művészek sora. A véna- és szellemerősítő tanúság, a vele érzett áhítatos-érzékeny sorsközösség is kiolvasható az alábbi Kiss Tamás-idézetből:

„Az én számomra Csokonai egyre inkább a valóság lett. Különös dolog ez, de így van: aki valaha is az ő közelségébe költözött, annak ő megtestesült, azzal ő életközösséget vállalt. Annak, hogy én az ő szülővárosába jöttem, legbensőbb oka ő volt: az ő közelében élni, vele egy levegőt szívni. Mikor nagydiákként idejöttem először pakkokkal kezemben, ő ott ült a Nagytemplom ormán, mint a városcímer főnix-madara, fölötte lángolt a Nap. Utam a Kollégiumba vitt, és abban a cétus-szobában kaptam szállást, ahol későn, pislogó gyertya mellett valaha verseit írta. Az *Estvé*-t én még láttam, éreztem a csendes szellők fűszeres fuvallatát a régi Fűvészkert felől; mikor tógáját magamra öltöttem, úgy éreztem, sorsát is felöltöttem. [...] Később róla írt regényem voltaképpen egyetlen lírai vallomás arról, hogy benne élek, otthon vagyok.”

A modern irodalomtudomány Eco szerinti kritikatanát kölcsönözve állítható: irodalmunkban Csokonai Vitéz Mihály oeuvre-je az egyik olyan (máig mozgásban lévő) életmű, amely „nyitott mű”. Nyitott, mert mindig fölkínálja az új olvasatok (értelmezések) lehetőségét. Öröksége ezért lett a megújulás kiindulópontja, ezért lehet benne fölfedeznivalója a 21. századnak is.

Magyarázható ez azzal, hogy rokokó szertelensége, lázadó mítosza az ifjúság örök példaképévé avatja őt, s a nyitottság abból is fakad, hogy Csokonainál a létezés alapkérdéseinek megválaszolása (főleg nagy gondolati verseiben) humánusabb, emberhez közelebb, mint racionalizáló környezetében. Végh Balázs 1992-ben (a *Látó* című folyóiratban) fogalmazta meg, hogy a verstárgyával szembeni pozitív erkölcsi-szellemi magatartás az egész életműre érvényes – és ez a hozzáállás is adhatja örök aktualitását.

Inkább érdekelte őt a természet törvénye és igazsága, mint a természet élménye. A metafizika nemcsak esztétikai szempontból teszi az életművet s gondolkodást nyitottá – fölfelé –, hanem a szakralizáló erejével is. Ez a szellem iránti szerelmi erő működik a mai napig, és fog működni talán még a 22. században is.

A CSOKONAI-SÍREMLÉK DEBRECENBEN

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) temetési szertartását – egy nappal halála után, január 29-én – barátja, Domby Márton szervezte, a koporsóját Kazinczy és Kölcsey kísérték. A temetésen mintegy háromezren vettek részt, a sírhelyét egyszerű fejfával jelölték meg Hatvan utcai temetőben. Az 1836-ban felállított síremlék terveit Beregszászi Pál neves kollégiumi rajztanár készítette.

Korábban is voltak kezdeményezések a síremlék felállítására – és komoly vita keletkezett (az Árkádia-pőr) Debrecen városa és Kazinczy között. A költő egy klasszicista gúlát javasolt, és feliratnak a következő szöveget gondolta: „*Árkádiában éltem én is*”, (ami azt jelenti, hogy múzsáknak szentelt kies helyen). Ám a debreceniek nem így értették az Árkádia szót (szamaraknak alkalmas, legelőjéről híres helyre gondoltak).

A Dorottya utcai síremlék

Kazinczy halála után, 1835-ben Vecsey József és Péczely József kezdte meg a gyűjtést. 1836-ban már állt a Hatvan utcai temetőben a vasgúla, amely a kollégiumi diákok (többek között Arany János), professzorok és még háromszáz debreceni polgár által adományozott 2321 forintból jött létre. Az 5,7 méter magas, 75 mázsá súlyú öntöttvas obeliszk északi oldalán nyitott könyv, iratok láthatók, fölötté örangyal, melynek kezében „A költő munkái” felirat látható. A keleti oldalon ez a felirat olvasható: „a Múzsáknak szózatja / A Sírt is megrázkódtatja / s életet fuval bele”, míg a nyugati oldalon ez: „Csokonai Vitéz Mihály / született 1773. Debreczenben / meg-holt 1805. / Hazafiai emelték 1836.” Az obeliszk déli oldalán lant (költészet) és trombita (hírnév), fölöttük ismét egy örangyal látható, mely babérkoszorút tart.

A sír irodalmi zárándokhely lett. Petőfi Sándor Debrecenbe utazva jegyezte föl 1847. május 14-i *Úti levelében*: „Este felé értünk Debrecenbe. A temető mellett jöttünk el, hol Csokonai pihen. Hamuszín fátyolként lebegett az alkonyat köde a költő felete vasszobrán; szemeim oda tapadtak, és mélyen gondolkodtam arról, ha majd más utazó fog így gondolkodni az én sírom mellett.”

A síremléket előbb 1913-ban felújították, majd a temető felszámolása során 1931-ben kezdeményezték volna az új köztemetőbe való áthelyezést, a jogos tiltakozás következményeként azonban nem bolygatták meg a síremléket. A helyiek a következő petíciót adták közre a lapokban: „A Dorottya utcában [Csokonai *Dorottya*ja után kapta nevét] nem kell mást tenni, csak azon a helyen, ahol az évszázados sír áll, nem építenek majd házacskát a 300 négyszögöles telken, hanem megmarad a szép park közepén a síremlék.”

AZ „ÚJRAKEZDÉSEK KÖLTŐJE”

Eszmetörténeti szempontból közelít a Csokonai-életműhöz Debreczeni

Attila, a maga dinamikájában ragadva meg a költői világkép formálódását. Előbb a BOLDOGSÁG és ERKÖLCs fogalmaira koncentrál, majd Csokonai NEMZETRől és KULTÚRÁRól alkotott elképzelését vizsgálja, végül a TERMÉSZET és az EMBER gondolkörét értelmezi.

A fogalompárok közötti hangsúlyváltások, az új minőségge való szintetizálódások háttérében végig ott munkált a GYÖNYÖRKÖDÉS –

HASZNOSSÁG – REFLEXIÓ klasszicista elvrendszere. Mint az új értelmezési utakat kijelölő (két évtized múltán is friss szellemi erő sugárzó) 1993-as

Debreczeni-könyvből is kiderül: ezek az „újrakezdések” végső soron újrafogalmazások. Új eszmények, új kultúratudat, új világszemlélet kialakítása közben a költő identitáskonstrukciójának folyamatos alakulását követhetjük nyomon.

Kövé József versei – (november 13.)

Most, hogy végre ismét elkezdtem a Toronynaplót, elkerülhetetlen adósságaim rendezése. A naplóírás nem mindig belülről fakadó kényszer, olykor külső körülmények, miheztartás végett fölállított keretek sürgetik a napok „dokumentálását”.

Megjelent például egy hónapja Kövé József első verseskötete, október 22-én meg is történt a kötet bemutatása a debreceni Benedek Elek Könyvtárban, s csak most írok róla. A Toronynaplót fölébresztette

Csokonai – figyelmem talán kitart ismét egy hónapon keresztül (hiába írok én rendszeresen, a rendszerességre mégsem sikerült rászoknom). A Kövé-kötetről eleve nem kívántam recenziót készíteni, hiszen a könyvnek én voltam a fölkért szerkesztője. Izgalmas mű született viszont a szobrászművész és grafikus-festő-művész lélekfaragó műtermében, ezért a naplómban érdemes megörökíteni.

72 költemény – följegyzések versebe öntve, olykor központozás nélkül, hagyva a gondolatok és érzelmek hullámaint ösztönösen áradni – és a művész 18 grafika-, illetve festményreprodukciója. Kövé Józsefnek már 34 köztéri szobra áll – 15 Debrecenben, további 15 Magyarország tíz különböző településén, 2 Erdélyben, 1-1 munkája pedig Lengyelországban és Olaszországban.

Kövé József a kötet fülszövegében ennyit árul el a versek születésének háttéréről, a költői-terápiás (afféle önmegfigyelő) napló rövid kiegészítéseként: „Egy állapot 17. hónapjában, 2013 januárjában kezdtem el írni a verseket. Ekkorra már nem csak az orrom hegyéig láttam. Nem tudom, hogy megérte-e, annak ellenére, hogy tudom, ez a könyv megismételhetetlen.”

Újra fölismerni a világot magunk körül, hogy föl tudjuk építeni a világot belül is. „Ajánlom magamnak” – látjuk az ajánlás helyén, mégis kitárulkozás ez a könyv. A vers sokkal inkább levetkőzteti az embert, mint a szobrászat és a képzőművészet vagy a zene. A „magamnak-ajánlás” így lassan átalakul „magam-ajánlássá”.

Sokatmondóak a grafikák és festmények: csupa alkotó ember (az irodalomban és a képzőművészetben, a politikában vagy a biológiában), s mindannyian jelképeznek egy elrendelést, valamint egy konfliktust reprezentálnak önmaguk és a világ, vagy éppen a küldetés és a korlátozottság közt.

A kötet-címadó első vers (*Nem tudtam*) volt az első Kövér József-költemény, amit megismertem (közöltem azt néhány más művével együtt a *Néző • Pont* jubileumi, 50. kötetében). Most lemásolom még két, számomra kedves versét.

*Kövér József portréi:
Salvador Dalí (az előző oldalon)
és Sigmund Freud*

ELMEGYEK

(*Kövér József LXI. verse*)

Elmegyek, medve álommal
pihenni, zajos a táj.
Ez egy ilyen világ:
tüskébe lépek mindenhol,
elcsorgatom a vérem, ha hagyom.
Cipőt nem húzok, mert akkor
én is taposok, így védem
a tekintetem, gyöngy lelkem
körbe, körbe,
hogyan kagyló legyek.

EZ VAN

(*Kövér József XX. verse*)

Köszönöm, jól vagyok,
már nem sóhajtok.
Köszönöm, jól vagyok,
már nem látok.
Köszönöm, jól vagyok,
már nem hallok.
Köszönöm, jól vagyok,
már nem vagyok.
Köszönöm, jól vagyok,
már a tiéd vagyok.

Siker és harc / Halmos Béla – (november 14.)

Megmaradt az a jó szokásom, hogy mindenféle papírlapra jegyzek föl mindenféle gondolatot – amit hallottam, olvastam, ami tetszik, s úgy gondolom, közreadásra érdemes; ezeket a gondolatokat és ötleteket néha el is rakom – és néha meg is találom. Így történt ma reggel az alábbi, még a nyárból megmaradt hajnali kis jegyzettel, s míg bemásolom a szöveget, ismét komolyodik bennem az elhatározás, hogy nem ártana azért javítani valamelyest a szokásaimon – rendet kellene rakni ebben a toronyban.

„A július 31-i hajnali népzenei műsorban Halmos Béla népzenekutatóra emlékeztek. Éppen Bertha Zoltán Tamási Áron-tanulmánykötetéről írtam, mikor fölfigyeltem egy útravalóként kapott és adott idézetre: „A siker nélküli harc elcsüggeszt, a harc nélküli siker elzülleszt”.

„A SIKER NÉLKÜLI
HARC ELCSÜGGESZT,
A HARC NÉLKÜLI
SIKER ELZÜLLESZT”.

„Csillag az ágon / rügy fakad égen...” – (november 22.)

Persze, nincsenek véletlenek! – Az egyik (kedves) verssoromat a mai nap kétszer olvastam vissza, a nélkül, hogy kinyitottam volna a *Lábjegyzetek* című kötetemet, amelyben ott van maga a vers is.

Éppen két héttel ezelőtt szervezte meg Egerben, a Bartakovics Béla Művelődési Központban a *Kálnoky László Irodalmi Társaság* és az *Agria* folyóirat újabb könyveim és a *Néző • Pont* bemutatóját – *Nézőpontok Debrecenből* címmel. A beszélgetést (a szervezési munkából is jelentős részt vállaló) Kődöböcz Gábor irodalomtörténész, az *Agria* főszerkesztője vezette, miközben éppen az őszi szám lapzártája és egy budapesti Weöres Sándor-konferencia sűrítette az amúgy sem szellős határidőnaplóját.

Alapos munkát végzett a *Lábjegyzetek* recenziós olvasatával – ennek szövegét a találkozó második felében fel is olvasta, s talán olvasható lesz majd egy későbbi *Agria*-kötetben –, a bevezető gondolatok azonban szabadon hangzottak el, s csak most küldte a szöveget. Ennek végén van az idézet, melyre főttebb is utaltam.

Ugyanezen a napon olvasom a 60 éves *Debreceni Hajdú Táncegyüttes* ünnepi műsorát is – a jubileumi album bemutatójára szóló invitálással együtt –, az egyik

program címe: „*Csillag az ágon*”. (Hamarosan megtudtam, a kötetbe a szerkesztő Tiszai Zsuzsa egyik, táncról szóló verséből is beválogatott egy szakaszt – már ha engem kérdeztek volna, én abból a féltucatnyi versből ajánlottam volna inkább, melyek kifejezetten a Hajdú Táncegyüttes számára, műsoraihoz íródtak...) Ez is öröm ám, s hogy nem véletlen a választás, hiszem, de az okát még nem tudom.

KÖDÖBÖCZ GÁBOR *irodalomtörténész, főszerkesztő egri köszöntője:*

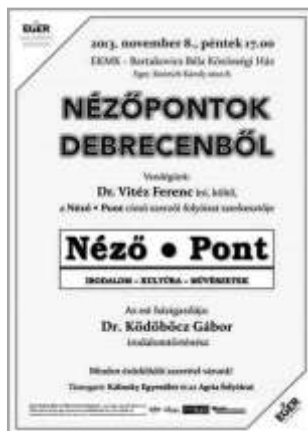
„*Ne légy szeles. / Bár a munkádon más keres – /dolgozni csak pontosan, szépen, / ahogy a csillag megy az égen, /úgy érdemes*” – írja József Attila egyik kései töredékében. Bízvást megsüvegelendő munkásságát tekintve Vitéz Ferenc megértette a leckét. Jól tudván azt, hogy amit érdemes csinálni, azt érdemes jól csinálni. Bámulatosan szerteágazó tevékenysége során ennek jegyében teszi a dolgát, személyes életpéldájával hitelesítve a József Attila-i tanítást. Tanárként, kutatóként, íróként, költőként, szerkesztőként szintúgy megéli azt a személyesen kozmikus és kozmikusán személyes létélményt, amely József Attila egy másik versében (*Majd emlékezni jó lesz*) a rész-egész viszonyra eszméltető hitvallásként fogalmazódik meg, s amelyben az univerzum polgáraként reflektálhatunk önmagunkra: „*minden szervem óra, / mely csillagokhoz igazítva jár.*”

S mindeközben egzisztenciális érvénnyel a vékonyka földi jelenlét talányos-tragikus misztériumával érezheti magáénak a lehetőség, felelősség, kötelesség hármas determinációjára figyelmező József Attila-vers (*Jaj, majdnem...*) ide vágó sorait is: „*Csillagok rácsa csillog az égen:/ ilyen pincében tart az értelem!*” S ezen a ponton az európai kultúra egyik kulcsmondata, Immanuel Kant kőbe véshető szállóigéje juthat az eszünkbe: „*Lelkemet két dolog tölti el megújuló csodálattal és áhítattal: a csillagos ég fölöttem és az erkölcsi törvény bennem.*”

A német filozófus ikonikus-emblematikus mondása a mai vendégünk művészi-emberi habitusát talán minden más jellemzésnél pontosabban és érzékletesebben fejezi ki. Kivéve persze a költői képzelet és emlékezet fekete dobozát és a belőle születő verseket. A mikro- és makrovilág ölelkezésével is a lét-teljességet megéneklő Vitéz Ferencnek egyik emlékezetes szépségű opusát idézem:

„*Csillag az ágon, / rügy fakad égen, /
arcom igézi a reggeleket. //
Dobban a vérem, / át a halálon – /
hallgatod estig az énekeimet.*”

(Ritmusok 2.)

ahol – (december 12.)

„A *Lépcsők* ciklus eredetileg csak egyetlen versnek készült. Dr. Kocsis István Tamás fotóművész 2012 novemberében hívott meg a Református Kollégium Oratóriumába, ahol irodalmároknak mutatta be a *Grádicsok* sorozat felvételeit. Főlvázolta tervét a fotográfiákat, valamint a közreműködésünkkel készítendő szövegeket ritmizáló majdani albumról. Hetek, hónapok teltek el a lépcsős asszociációk izgalmasában, egészen 2013 nyaráig. Az egyetlen versből egy egész kis kötet lett, ám a *Szindbád-ciklussal* (a siófoki Váradypanzió lépcsőivel) egy újabb sorozat is elkezdődött. Fogadják hasonló fölfedező örömmel a lírai darabokat – 1991 óta a 12. verseskötetet a sorban –, amilyen helyüket keresték az érzések és gondolatok az időhasadékok alján, a lépcsőfokok között vagy a lépcsőfordulóknál.”

„A *Lépcsők* ciklus eredetileg csak egyetlen versnek készült. Dr. Kocsis István Tamás fotóművész 2012 novemberében hívott meg a Református Kollégium Oratóriumába, ahol irodalmároknak mutatta be a *Grádicsok* sorozat felvételeit. Főlvázolta tervét a fotográfiákat, valamint a közreműködésünkkel készítendő szövegeket ritmizáló majdani albumról. Hetek, hónapok teltek el a lépcsős asszociációk izgalmasában, egészen 2013 nyaráig. Az egyetlen versből egy egész kis kötet lett, ám a *Szindbád-ciklussal* (a siófoki Váradypanzió lépcsőivel) egy újabb sorozat is elkezdődött. Fogadják hasonló fölfedező örömmel a lírai darabokat – 1991 óta a 12. verseskötetet a sorban –, amilyen helyüket keresték az érzések és gondolatok az időhasadékok alján, a lépcsőfokok között vagy a lépcsőfordulóknál.”

Ezt az ajánlást írtam a legújabb verseskötetem fülszövegére. A költemények egy részét a folyóirat olvasói már ismerik – ez előző lapszámokban közreadtam egy-egy frissen elkészült darabot a ciklusból. S várom magam is Kocsis István fotóalbumát (nemkülönben a kísérő szövegek válogatását – a szerkesztői munkákat Bényei József költő vállalta magára). Az „*ahol*” debreceni bemutatóját – az egri közönségtalálkozó utáni második nyilvános eseményt – a Libri Könyvárúházbán tartottuk, Kocsis István Tamás fotóművész, illetve Burai István grafikusművész részvételével (ő illusztrálta ugyanis a szintén itt bemutatott *Lábjegyzetek* verseit). A beszélgetést Arany Lajos Holló László-díjas művészeti író vezette.

Várkonyi Zsolt (balra) és Varga József (jobbra) felvételei a könyvbemutatóról

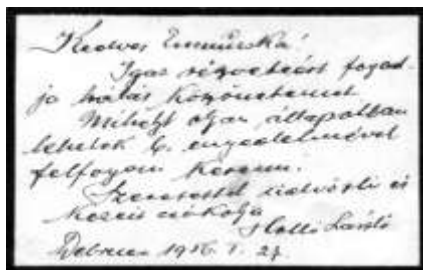
Holló László-dokumentumok (december 14.)

Vincze László grafikusművész ajándéka ez a Holló László-portré, melyet az *ahol* című verseskötet bemutatóján kaptam. A grafika Holló László egyik, 1929-ben festett önarcképe alapján készült. Még az ősszel adta át nekem Tóth Dénes (Illés Árpád kisgrafikáival együtt) ezt a kézírásos köszönőkártyát, melyet Holló Tóth Dénes édesanyjának küldött, megköszönve Sárossy Emma részvétnyilvánítását (Holló első felesége, Hrabéczy Anna 1956. január 17-én halt meg – tíz nappal Holló Lászlónak a Fényes Adolf-teremben rendezett kiállítása után).

Holló László (Vincze László grafikája)

„Kedves Emmuska!

Igaz részvéteért fogadja hálás köszönetemet. Mihelyt olyan állapotban lehetek, úgy engedelmeivel fel fogom keresni. Szeretettel üdvözli és kezeit csókolja Holló László
Debrecen, 1956. I. 27.

Ez a névjegykártyánál alig nagyobb köszönőlapocska arról tanúskodik, hogy a Tóth–Sárossy házaspár jó viszont ápolt Holló Lászlóval. (Sárossy Emma férje, dr. Tóth Dénes zeneszerző és zeneesztéta az előző évben hunyt el – róla ugyanitt, a *Margó* rovatban írtam.) Tóth Dénes és Sárossy Emma házasságát korábban egy alkalmi versben Weöres Sándor köszöntötte, Tóth Dénes foglalkozott a Weöres-versek megzenésítésével is. Sárossy Emma kapcsolata később megmaradt közös barátjukkal, Illés Árpád festőművésszel is (Illés és Weöres kapcsolatáról szintén beszámoltam az előző lapokon). Weöres Sándor járt Holló László műtermében is – 1968. április 14-én alkalmi verset írt Holló László vendégkönyvébe (ezt a verset Bényei József adta először közre a 2009-ben megjelent *Dokumentumok Holló László életéből* című kötetben). S Bényei József azt az 1975-ös riportrészletet is

közölte a *Holló László életműve* című 1993-as kötet sajtóanyagai között, mely az utolsó, Holló Lászlóval készített beszélgetést rögzítette, s amelynek szerzője az ifjú újságíró, Tóth Dénes volt. A *Hajdú-bihari Napló Városszéli utcák* sorozatában a tócoskerti Micsurin utcáról hamar főntebb került az újdondász tekintete.

Az utolsó interjú Holló Lászlóval!

VÁROSSZÉLI UTCÁN – *Tóth Dénes riportrészlete 1975-ből*

„Ez az utca más, mint a többi. Csak az egyik oldalán sorakoznak házak. A túlsón halkan susogó fiatal nyárfaliget jelzi a lakott Debrecen határát. A ligeten túl rét, a derékig érő gyom közt vadvirágok. (Szemét és törmelék lerakása hatóságilag tilos!) Kijebb legelő, az már a szövetkezetek földje.

Tócoskert, Micsurin utca...

... Kányási bácsitól tudom meg, hogy itt lakik a közelben Holló László. Bátorít, látogassam meg nyugodtan. Mostanában jobban érzi magát.

– Gyere csak fiam, ülj le – mutat a karosszékre az idős művész. Már nem az a nagybeteg, mint néhány hónapja, de látszik: gyenge még. feleségével egy ukrán nyelvű cikket próbálnak megfejteni. A kijeji Nagyvilág című folyóirat áprilisi számában Kira Sahova írt Holló László munkásságáról.

A festőművész szelíd-kék szemeiben biztatás: kérdezzek csak nyugodtan.

A környékről, a tájról kérdezem. Mit jelent Holló László számára Tócoskert?

– Egészen véletlenül kerültem Debrecenbe, 1914-ben. E villának a tulajdonosa – a későbbi apósom – festő volt, esténként összejöttek nála. Tizenötben vettem el a lányát, azóta itt élek, itt dolgozom. Képeim többségét itt festettem. A kertben, ebben a szobában és a környék utcáin.

Mit adott Holló László művészetéhez a tócoskerti valóság? Témákat, modelleket, ötleteket. Utcarészletek, tanyák, állatok kerültek innen vászonra. A festő biciklivel járta a környéket. Járt sokat a Tilalmasra (rét, ahol csak egy gazda legeltethetett) és az azóta már lebontott parasztházhoz. Rengeteg portré született a környéken dolgozó parasztokról; festett aktokat, és ha nem volt pénz modellre: önarcképeket.

A festőállványon két portré: a jóságos Móra és a dacos Petőfi.

– Ezeket festettem utoljára, a kiskunfélegyháziak kérték. Egy éve nem dolgozom. nagyon legyengített a betegség... és hát a kilencven felé tartok. Most egy kicsit jobban vagyok. Sokat üldögélek a kertben, a feleségemmel néha kimegyünk Aradványpusztára, Sámsonba, Dereckére. Nézem a tájat, de festeni még nem tudok. A piktúrához teljes odaadás szükséges; nem játék. De fogok én még dolgozni. Akarok dolgozni.

Holló László, az alföldi piktúra utolsó nagy alakja innen, a Tócoskertből indult művészi pályájára. Mint mondja, egyedül a festészetnek élt. Kossuth- és Munkácsy-díj, Kiváló és Érdemes Művész kitüntetés jelzi sikeres munkásságát. Holló László a közelmúltban több mint 200 olajfestményét és 80 grafikáját a városnak adományozta, így fejezte ki háláját szűkebb hazájának.

Szobája falát a mennyezetig képek borítják.” (1975)

*Holló László: Tilalmas (Tanya);
(1950 – olaj, falemez; 26x30 cm)*

* Sahova Kira ukrán művészettörténész Holló Lászlóról a „szülőföld krónikásaként” írt, kiemelve azt, hogy első beszélgetésük témája nem a festészet volt, hanem Petőfi Sándor költészete. „Petőfi alakját igen sokszor és igen nagy szeretettel jeleníti meg – írja Sahova Kira a cikkben. – Holló arra törekedett és törekszik, hogy a költő lelkivilágát, nem mindennapi mentalitását tükrözze minél hitelesebben – a benne forrongó szenvedélyes érzelmeket, a líraiságot és romantikát, a forradalmár lázongását, a demokrata szabadságseretetét, egyszerre mindazt, ami áthatja költészetét is...”

A Tóth Dénes-riportban említett Petőfi-portré már a második volt, az elsőt épp Sahova Kirának ajándékozta, ám a Kiskunfélegyházáról érkezett Falu Tibornak tett ígéretnek eleget kívánt tenni: egy-egy Móra Ferenc- és Petőfi Sándor-portrét adományozott a szülővárosa intézményeinek.

A Hrabéczy-villa tulajdonosa, Holló László apósa valóban festő volt, csak hogy képfestő üzemet működtetett, a festőművész Hrabéczy Anna fiatal öccse, Hrabéczy Ernő volt – együtt dolgoztak Hollóssy Simon técsői művésztelepén, amikor kitört az I. világháború, s hazafelé menet együtt szálltak le a vonatról Debrecenben. Hrabéczy Ernő a családjával szintén ott élt velük a villában (válogatott képeit ma kis külön terem mutatja be a Holló László Emlékházban).

Holló Lászlót valóban az alföldi festészet képviselői közé sorolták – az utóbbi időben több helyütt tisztáztuk, hogy csak a téma (és az életér) volt alföldi (vagy miként Holló mondta egy helyütt: „Csak a vér az”), stílusa azonban nem alföldi realista, sokkal inkább expresszionista volt. S mostanában gyakran esett szó a „szűkebb hazának kifejezett hálával” kapcsolatban is, ez a megbékélt viszony nagyjából csak Holló életének utolsó másfél évtizedére vonatkozott, az 1920-as évek végén kezdett naplófeljegyzései éppen arról tanúskodnak, hogy Holló a Debrecenből való távozását élete egyik legfényesebb napjának tekintené...

A RENOIRT ÖNMAGÁN KERESZTÜL ÚJRAÉRTELMEZŐ HOLLÓ LÁSZLÓ

S akár azt is írhattam volna közcímként az imént, hogy az önmagát Renoir-on keresztül újraértelmező Holló Lászlóról adok közre néhány följegyzést. Holló olvasata (életrajz- vagy még inkább életmű-értelmezése) a Renoir életét elmesélő regény alapján jól kirajzolódik az utókor számára, köszönhetően annak, hogy a művész, szokásához híven, aláhúzásokkal jelezte, valamint rövid jegyzetekkel is kommentálta a számára valamely okból releváns részleteket.

S abban, hogy egy másik művészéletrajzot a saját életmű (itt helyesen: művészi attitűd és festésmód) tükrébe állítva tekintsen, nincs semmi meglepő! Ha a fiatal kora óta magában ápolta, Rembrandttal való párhuzam nem adott volna megfelelő mintát, az aktuális regényt író Jean Renoir (az *Apám, Renoir* című életregény szerzője) mottójában meg is erősítette Hollót az értelmezés szabadságát illetően. A feltételezett olvasó szerint a regényben nem Renoirt ismerjük meg, helyette az író (a festő fia) „elgondolását” kapjuk Renoirról. Mire a szerző válasza: „Úgy van. A történetírás valójában szubjektív műfaj.”

Az *Apám, Renoir* című életrajzot 1968-ban adta ki magyarul a Gondolat Kiadó. Azt egészen pontosan tudjuk az ajándékkönyv dedikációjából, hogy Holló László a könyvet a megjelenés évében, karácsonyra kapta, 1968. december 24-én, s bizonyára már az ünnepek alatt elkezdte olvasni. Márciusban már a 82. évét töltötte be. Egy, az életművét már megalkotó idős művész reflexióit ismerhettem most meg, amikor Holló László felesége, Maksa Olga – Ujváry Zoltán professzor révén – eljuttatta hozzám áttanulmányozás végett a férje bejegyzéseivel együtt új, egyedi olvasmányélményt kínáló példányt.

Azt ugyanis mondanom sem kell, hogy minden előző olvasat rányomja bélyegét valamilyen formában az új értelmezésre. Másképpen olvassuk, nézzük a művet, ha már ismerjük, hogy valaki más mit gondolt róla, hogyan értékelte. Minősítése ott van szemünk előtt, amikor mi magunk is megítéljük a produkciót. Bizonyára más is járt már úgy, hogy a könyvtárból kikölcsönzött szakkönyv egyes részeit egy előző (ismeretlen) olvasó sűrű aláhúzásokkal vagy oldaljegyzetekkel tarkította – és ez meglehetősen zavar bennünket. A kiemelések és értelmezések akaratlanul is orientálják a figyelmünket. Persze, ezek a bejegyzések árulkodóak lehetnek az előző olvasó jelleméről, ízléséről, értékítéletéről, kultúrájáról, de nekünk nem az volt a célunk, hogy annotált olvasmányai alapján alkossunk meg egy képet egy korábban ismeretlen személyről.

Más a helyzet akkor, amikor kutatásainkhoz olyan kincset kapunk, amelyből az is világosan kiderül, hogy az érdeklődésünk középpontjába emelt személy hogyan gondolkodik egy adott kérdéssel kapcsolatban. (Volt már szerencsém egy-egy

ilyen, saját följegyzésekkel ellátott könyv alapján a megszokottnál árnyaltabb képet alkotni például Senyei Oláh Istvánról vagy Kiss Tamásról, sőt, Holló László annotált olvasmányai szintén segítettek a munkámat.) Alább néhány idézetrészt, párhuzam megelevenítésével igyekszem illusztrálni az idős Holló László aktuális, Renoir élete és művészete apropóján megfogalmazódó gondolatát.

A Holló által aláhúzott és megjelölt részek természetes módon irányították a saját olvasatomat – s ahol lehetett, arra törekedtem, hogy egy valószínűsíthetően hiteles Holló-értelmezést tolmácsoljak. Ezt részben megkönnyítette a tény, hogy a címgyedív harmadik oldalán a művész külön is kiemelt több mint tíz szöveg-helyet (oldalszámokkal), megjegyezve, hogy az adott szövegrész mi okból fontos. (További érdekesség, hogy Holló csak a könyv felétől, a 128. oldaltól kezdte az annotációkat; innen legalább hat részletben olvasta tovább a könyvet – ez kiderül az aláhúzásokhoz és feljegyzésekhez használt különböző íróeszközökből: vékony és vastagabb ceruza, piros vagy fekete toll.)

Tudván, hogy az olvasó nem véletlenül húz alá vagy jelöl meg bármit is – sőt a további jegyzetanyagának már valódi értelmező funkciója van –, az így kiemelt részek fölfoghatók egyrészt úgy, mint ars poétikus ráismerések és vallomás-megerősítések; saját gondolatrendszerbe épített új elemek; de úgy is, mint olyan gondolatok és életmozzanatok, melyek párhuzamot mutatnak vagy ellentétet képeznek egy aktuális élethelyzettel vagy problémakörrel kapcsolatban. Úgy vélem, hogy Holló László inkább a párhuzamokat és a megerősítéseket kereste az August Renoir életét feldolgozó könyvben.

A többenél jobban foglalkoztatta a festő és modellje közötti különbség (Olga negyven évvel volt fiatalabb nála); a művész egészségi állapota, étkezési szokásai (Holló a rajzi jegyzetek közé is leírt olykor egy-egy receptet, egészségmegőrző praktikát). Renoir festésmódja, anyagkezelése szintén kivívta érdeklődő figyelmét (a festék készítésének „receptjét” Holló maga is föltűntette vázlatai közt és naplójegyzeteiben); nagyobb figyelmet szentelt Renoir feljegyzéseinek, melyekben elsősorban művészet-ről vallott elképzeléseit rögzítette.

Holló László: Tisza-ház
(1949 – olaj, falemez; 66x54 cm)

Koczogh Ákos is méltatta a Holló-centenáriumra 1987-ben kiadott albumban, és a 110. évfordulóra Ujváry Zoltán által szerkesztett és megjelentetett kiadványban is több személyes visszaemlékezés tette szavá a második feleség, Maksa Olga nélkülözhetetlen szerepét Holló életében. Égerházi Imre például egyenesen úgy fogalmazott, hogy Olga „még a levegőt is megsimogatta Laci bácsi körül”. Holló idős korában még jobban rá volt utalva a segítő kézre – első feleségét egyébként, a sokat betegeskedő Hrabéczy Annát ő ápolta, jól tudta tehát, mit jelent az ápoló kéz és szeretet –; nem lepődünk meg azon, mit emelt ki a Renoir-könyvből előbb a művész. „Ha megházasodol, fiam, tartsd otthon a feleségedet; az asszonynak ne legyen más kötelessége, mint az urát meg a gyerekeit gondozni.” A könyv egy későbbi fejezetében a következő részt hangsúlyozta, továbbra is a feleség szerepét értelmezve, ekképpen: „... tudta, hogy a férfi, akit szeret, a festészetben találja meg a boldogságát, és ehhez igazodott. Nyugalmas otthont teremtett neki, ahol zavartalanul festhetett. És azért, hogy sokszor nézte a munkáját, megszerette, és lassanként megértette a festészetét.”

A feleséggel kapcsolatban valamilyen mély misztériumra keresett választ Holló, tudniillik, az már jóval korábban, még az igazi találkozás előtt eldőlt, hogy ki lesz az ember párja. Renoir kamaszfejjel (harminc évvel a találkozás előtt) megálmodta jövődöbelije arcát – s talán Holló is sejtette, már akkor, amikor a kis Maksa Olgi kilenc évesen először toppant be a virágzó kertbe az édesanyjával együtt, hogy harminc esztendő múlva ő lesz a felesége. A művész teremti meg a világot – ezt a részt Holló külön bejelölte a könyvben –, ott létezik festményein az élő anyag, ott van a gondolata, még mielőtt fizikailag megfogalmazódott volna a természetben.

Renoir feljegyzései azt tanúsították, hogy a természetet igazán megfigyelni és hitelesen közvetíteni csak az tudja, aki a természet szerelmese. Innen több sort

aláhúzott, több rövid bekezdést megjelölt Holló. Lássunk sorban alább néhányat azon útmutatások közül, melyeket magára nézvést is érvényesnek tartott!

„Ha egy részletet elrontottál, ne próbáld kijavítani! Csináld újra!

Az egyetlen, amivel a művészt megjutalmazhatjuk, ha megvásároljuk a műveit.

A hanyatlás legfőbb oka, hogy szemünk elszokott a látástól.

Művészek vannak, csak nehéz rájuk találni. A művész tehetetlen, ha az, akinek alkot, vak... Én az élvezni vágyók szemét akarom kinyitni.

A művész bízzék magában, és egyetlenegy mestere legyen: a természet! Másra ne hallgasson, különben semmit sem ér.

Én úgy érzem, közelebb vagyok Istenhez, amikor alázatosan leborulok a természet pompája előtt, és betöltöm a számomra kijelölt szerepet, nem kérdezek, nem követelek semmit, bízom benne, hogy a mindenség alkotója semmiről se feledkezett meg. Hiszek, és nem próbálok megérteni. A szobrokat, képeket nem nevezem el, kivált istenről nem, mert ő fölötte van mindennek, amit megismerhetünk. Szerény véleményem az, hogy alkotni csak alázatos szívvel lehet...

Nézd meg a mások munkáit, de utánozni csak a természetet utánozd! Ha átveszel egy, a tiédől idegen vérlakatot, munkádnak nem lesz karaktere.”

A természet hiteles látásához és rajzához az szükséges, hogy a művész föl tudja dolgozni magában a látottakat – ami részben választ ad arra a kérdésre, hogy az alkotó beleadja-e énjét a művébe vagy sem. Az énje mélyén föl kell az embernek fedeznie a szeretet. S nem csak a természettel szemben. Ez a rész is meg van jelölve Holló könyvében: „A részek egységbe olvadnak, összeforrasztja őket a szeretet, amely nagyobb az elválasztó különbségeknél. (...) Az ő világában a lélek független az anyagtól, de nem azért, mert lerázta, hanem, mert tökéletesen áthatja.”

Holló válaszelevele a televízió szerkesztőriporterének az alkotó ember mottója is lehet. A születésnap film forgatására kértek időpontot Hollótól, s ő így válaszolt:

„Jöhetnek bármikor, én nem csinállok egyebet, csak festek.” Koczogh Ákos mellett Tóth Ervin többször kiemelte: Holló számára a mindennapi festés és rajzolás életrutin volt. Nem véletlenül húzta alá erősen a következő Renoir-vallomásrészletet, hiszen Holló maga is mondhatta volna: „Egy nap se múlt el úgy, hogy ne festettem vagy legalább ne rajzoltam volna.”

*Holló László festményei:
Virágok (előző oldalon,
1967, olaj, falemez; 62x52 cm)
Szénagyűjtés Acsádon (középen,
1967, olaj, fa; 50x63 cm)
Tanya (jobbra lent,
é.n., olaj, vászon; 44x62 cm)*

Olyan esztétikai problémákra többször is emlékeztette magát a lapszéli jelzések sorával, mint a bármilyen hétköznapi téma mélyén ott rejtőző titokra, amely művészileg izgalmassá teszi a témát; vagy arra, hogy a giccses látványosságok mögött is ott van az örök szépség lehetősége. Van valamilyen misztérium, egy megfogalmazhatatlan erő az alkotólendület mélyén, mely összeköti a művészt a természet erőivel. A következő részt Holló nemcsak aláhúzta, hanem a lapszálon is bejelölte: „Mértékletesen élt, korán feküdt, boldog volt a feleségével, gyerekeivel, barátaival, és elképzelhetetlenül sok órát szentelhetett a titok felderítésének, mert ez volt az első és legfontosabb számára a világon.”

A címggyedív kiemelései között – megjelölve a 236. oldalon kezdődő részt – olvassuk: „A paletta, ecset és az olaj terpentint! Hogyan használta ezeket munka közben s után. A festés módja.” Renoirhoz hasonlóan Hollót is ritkán érdekelte pusztán a téma – hiszen azt kereste inkább, hogy mi teheti művészileg izgalmassá a témát –, azonban mindig foglalkoztatta a festés módja. Recepteket keresett a jó festékekhez, akár a házilag előállítható gyógyszerekhez vagy a házi sörhöz. A Bényei József által is közölt naplójegyzetek közt ott találjuk a „filctoll esszencia” leírását, a házi barna sör receptjét, a „pickelyes sömör” elleni gyógymód leírását, a B1 vitamin adagolását, az olajfesték törésének módját és az arányokat, egy cikk-kivágatot, mely a vakolat hibáiról szól (a címe: Hogyan előzhetjük meg a vakolat lepattogzását és salétromos kivirágzását).

A festés módjára vonatkozóan idézek egy rövid részletet – 1968. július 24-i megjegyzéssel: „palettán levő festékeket lenolajjal festési/híg, kenhető/állapotba hozni, a mivel a szilkében levő malmittellel /festőszel/ 4 rész terpentint, 2 rész masztix, 1/4 rész lenolaj /derített/, pár csepp velencei terpentint bele, a témát híg festékkel felvázolni, mielőtt a rendes festék felrakás /modellírozás/ megkezdődne.” Néhol a rajzvázlatok, grafikai noteszlapok között is rábukkanunk egy-egy leírásra – ismét egy sörrecept mellett például a „schamott keverék” összetevőire, vagy erre a feljegyzésre: „Olaj festéknél olajat, temperánál vizet használunk a törésnél.” Ezt a borsosmenta receptje követi, majd egy tanács, miszerint jót tesz a panaszoknak, ha 5-6 napon keresztül minden reggel egy evőkanál napraforgó olajat fogyasztunk, majd 5-6 nap szünet után újakezdjük a kúrát.

A festésmódok receptjének gyűjtése tehát afféle művészegészség megőrző rutin része lett. Természetes módon izgatta hát, hogyan festett Renoir. „A paletta egyik mélyedésébe lenolaj és terpentint keveréket öntött, a másikba tiszta lenolajat. Állványa mellett, egy alacsony asztalkán tiszta terpentint tartott egy kis üvegben, és valahányszor másik színt vett az ecsetjére, előbb abba mártotta, és jól lemosta.”

Gondosan aláhúzta azt a részt, melyben az olvasható, hogyan nézett ki Renoir palettája – még az impresszionista időből: „Ólomfehér, krómsárga, nápolyi sárga,

okkersárga, természetes szíena, cinóbervörös, krapplakk, veronai zöld, smaragd-zöld, kobaltkék, ultramarin, festőkés, oldószer – ennyi, ami a festéshez kell. Az okkersárgát, nápolyi sárgát és szienát más színekből is ki lehet keverni, tehát nem okvetlenül fontosak. Kellenek még sörteecsetek és puha lapos ecsetek.”

A könyv vége felé közeledve, Holló figyelemre méltónak találta a megjegyzést, miszerint Renoir sokszor megfestette ugyanazt a motívumot, de az ő felfogásában „ugyanannak a témának minden változata tökéletesen új kép volt”. Foglalkoztatta a modellel való beszélgetés: „nem nyugodott, amíg el nem érte, hogy a modellben minden testi, lelki feszültség megoldódik, és egész valója olyan semmiségekkel telik el, amelyek az élet örök tartalmát teszik”.

Bejelölte még azt a részt, ahol az aktokról olvasott. Mivel a művészetben csak annak van helye, ami örökkévaló, s mivel a művész feladata nem feltétlenül az, hogy az emberi lélek nagy pillanatait örökítse meg, mintsem az, hogy megértesse az egész embert, az akt jelentősége ezért óriási a művészet történetében. „Mert mi lehet még olyan örök a világon, mint az emberi test? [...] A kegyelem állapotában vagyunk – mondotta Renoir –, amikor elmerülünk az emberi test – én a magam szubjektív szempontjából azt kell, hogy mondjam: a női test – szemléletében, mert Istennek ez a legszebb alkotása.”

S az idős Holló László akár a maga vallomásaként is olvashatta a gondosan aláhúzott sorokat a könyv végén: „Palettájáról, amely egy idő óta mindinkább fakult, káprázatos színek, merésznél merészebb kontrasztok szöktek a vásznára. Mintha egész meggyötört valójából minden életszerelem, szépségre vágyás, minden, amit testileg már nem élvezhetett – egyszerre tört volna fel. [...] Mérföldes léptekkel hágott fölfelé, közeledett a csúcshoz, ahol anyag és szellem eggyé válik – ugyanakkor jól tudva, hogy élő ember egészen odáig el nem juthat. Minden ecsetvonása a közeledő megvilágosodásnak ezt a részegítő örömet hirdeti. Aktjai csakúgy, mint a rózsák, amelyeket ebben az időben festett, a mindenség rendíthetetlen, örök igazságát tárják a XX. század romboláshoz szokott embere elé.”

Holló László: *Virágok*
(1971 – olaj, vászon; 65x50 cm)

„ÉSZREVENNI A SZOKATLANT,
MEGÖRÖKÍTENI A MEGISMÉTELHETETLENT,
ÉS VIGYÁZNI A RENDRE!”

Szeptemberi emlék – (december 16.)

Ezt a mottót Tóth Csaba fotóművész, a debreceni orvos-egyetem professor emeritusa szeptemberi tárlatáról most azért idézem vissza, mert – ahogy a csodafaggató természetfotókból – árad innen az életszeretet mellett a teremtett világ iránti és a teremteni tudó felelősség.

„A május szökevénye” – (december 17.)

Írtam néhány napja egy rövid recenziót Lövei Sándor *A május szökevénye* című, ősz végén megjelent új verseskötetéről, amely – ha jól számoltam – a 23. könyve a Püspökladányban élő költőnek. Megjegyeztem: egyebek mellett az tetszik Lövei költészetében, hogy a (számomra is vonzó) „fordított megszemélyesítések” révén képes olyan egyetemes létezésélmény kifejezésére, mely elsősorban a természettel való együttlétezésből fakad; tudniillik, nem a természeti tényezők kapnak ember-tulajdonságokat, hanem a(z alanyi) költő veszi át a flóra és fauna (vagy a kozmosz) karakterjegyeit, viselkedését. Szívesen és hosszan idéznék szabadon áradó versei sorából – talán egyszer majd egy nagyobb tanulmányban –, most csupán a „május szökevénye” (májusban 40 éves) Lövei három kedves és elgondolkodtató, gnóma-mélységű és haikuigazságú kétsorosát idézem föl a kötetből.

LÖVEI SÁNDOR KÉTSOROSAI
A május szökevénye c. kötetből

NEKED

Hangod mennyei harangzúgásához
katedrálist építenék.

SZERELEM

CSALÓDÁS

Arcod hold-talizmán
zendülő szívem fölött viselem.

Ha nem lennék megsebezve
hallgatna a vérem mint egy betemetett kút.

A NÉZŐ • PONT MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA

Nemzeti Kulturális Alap

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
KULTURÁLIS ALAPJA

KAPITÁLIS KFT. – Debrecen; KAPUSI JÓZSEF

BLONDEX KFT. – Debrecen; BODÓ ISTVÁN

HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA – Debrecen

MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen

SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd

SZABÓ MAGDA SZELLEMI ÖRÖKSÉGÉÉRT ALAPÍTVÁNY – Budapest

SER-MÜLLER KFT. – Debrecen,

Hajdúböszörmény

TIT STÚDIO EGYESÜLET – Budapest

ELŐFIZETÉSI ÉS TÁMOGATÓI FELHÍVÁS A 2014. ÉVRE

A *Néző • Pont* 2014-ben a tervek szerint ismét 5 alkalommal jelenik meg. A kiadáshoz a Nemzeti Kulturális Alap és Debrecen Megyei Jogú Város Kulturális Alapja jelentős segítséget nyújthat, de a bázist továbbra is az előfizetők és az egyéni vagy vállalkozói támogatások jelentik.

2014-ben a folyóirat előfizetési díja változatlan marad:

5.000 Ft,

ez tartalmazza a postaköltséget és az év végi ajándékkötetet. Az előfizetési díj feladható (az impresszumban jelzett címre) postai utalványon, fizethető személyesen vagy átutalható dr. Vitéz Ferenc kiadó folyószámlájára:

OBERBANK AG. – 18400010–03516724–61000016

Kérem, hogy tüntessék föl a számlázási címet is!
Az előfizetéseken túl továbbra is nagy segítséget jelentenek
a támogatói felajánlások. – Köszönöm!

TARTALOM

Színekre szavak – régiek és újak (<i>Versek Komiszár János képeivel</i>)	1
VENDÉG: A Héttorony Irodalmi Magazin	
Kőműves Klára, Kelebi Kiss István, Serfőző Attila, Kisslaki László, Csontos Márta, Szilágyi Hajni, Szikora Zsó, Péter Erika, Furuglyás René, Bátai Tibor, Dudás Sándor, Tóth Zita Emese, Nagy Horváth Ilona, Kerti Károly György	5
Organikum – a moziplakáttól az Univerzumig (<i>Ludvig Zoltán kiállítása</i>)	16
Univerzum. Kert (<i>vers Ludvig Zoltán festményéhez</i>)	22
MÚZEUMI HÍREK	
Átváltozások – Tamus István pályakép-kiállítása	24
Kolozsvári Szó-Kép: In memoriam Gárdonyi – Jékely – Weöres	30
Nuridsány Éva pályaképe – Ünnepi album Csíkszeredából	33
Tokaji tanka (<i>Nuridsány Éva Tokaji táj című akvarelljéhez</i>)	35
Aknay és az Ikon	36
(A rovatban – röviden: Várkonyi Károly centenáriumi kiállítása Szegeden; Kisgrafika 2013/ősz; Szakrális üvegek; Várakozás – Mária adventje; Pasztellfestők a Beregben; Jankovics Marcell és a Gesta Hungarorum; Ásztai a Semmelweis Salonban; Bethlen-szobor a 400. évfordulóra; Magyar grafika – Debreceni festők; Holló-kiállítás a Magyar Tudomány ünnepén; Holló arcai; Karácsonyi Tanka – Haiku a tánéról; Két Burai-tárlat; Élet-Kép–Regény; 30 éves a Kós Károly művészeti középiskola; Bethlen Gábor emlékezete a Református Kollégiumban)	
Dr. Konecz Sándor 100 – Kierkegaard 200 (Visszatekintés a sárospataki konferenciára)	46
MARGÓ	
(Aracs; Irodalom 21; Matyikó Sebestyén József: Takarónk a csillagos ég; Szókimondó; Magyar Napló; Collegium Doctorum; Parnasszus; Agria; Nagy Attila: Debreceni látóképek; Tar Károly: Markolom az időt; Zempléni Múza; Lövei Sándor: A május szökevénye; Tóth Dénes: Ricercare)	52
Dr. Tóth Dénestől – Illés Árpádon keresztül – Weöres Sándorig	65
Mindenkinek adni egy picinyke szeretetet (<i>Kéry Anna Lilla mesekönyve</i>)	72
TORONYNAPLÓ	
(Csokonai aktualitása; Kövér József versei; Siker és harc; Csillag az ágon; ahol; Holló László-dokumentumok – Az utolsó interjú Hollóval; Szeptemberi emlék; A májusi szökevény)	76
Benne: A Renoirt önmagán keresztül újraértelmező Holló László	88